

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Tadeáš Kovařík

**Císař a král Karel IV. v české humanistické
historiografii 16. století**

**Emperor and King Charles IV. in the Czech
humanist historiography of the 16th century**

Praha 2019

Vedoucí práce: prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.

Na tomto místě bych rád poděkoval paní prof. PhDr. Lence Bobkové, CSc., za vedení této diplomové práce.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 15. srpna 2019

.....

Tadeáš Kovařík

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá obrazem císaře a krále Karla IV. Lucemburského v české humanistické historiografii 16. století.

Nejprve jsou představeny prameny této práce a literatura, která se tomuto tématu věnuje. S oporou v odborné literatuře je definován žánr kroniky, historie a historického kalendáře.

Následně je pojednáno o humanismu v českém i evropském prostředí. Jsou představeny dějiny humanistické literatury v českém prostoru a dějiny humanistické historiografie této oblasti. Největší pozornost je věnována autorům a těm jejich dílům, které jsou prameny této práce. Jedná se o Eneáše Silvia Bartoloměje Piccolominiho (papeže Pia II.), jeho dílo *Historia Bohemica* a jeho tři raně novověké překlady do češtiny, které pořídili Jan Húska, Mikuláš Konáč z Hodiškova a Daniel Adam z Veleslavína, který jej vydal v knize *Kroniky dvě o založení země české*, k níž napsal významnou předmluvu, která je zde také přiblížena. Dále je pojednáno o Václavu Hájkovi z Libočan a jeho *Kronice české*, Prokopu Lupáčovi z Hlaváčova a jeho *Historii o císaři Karlovi*, Martinu Kuthenovi ze Šprinsberka a jeho dílu *Kronika o založení země české*, již Daniel Adam z Veleslavína také vydal v knize *Kroniky dvě o založení země české*, Bohuslavovi Bílejovském a jeho *Kronice české* a Janu Skálovi z Doubravky a Hradiště (Janu Dubraviovi) a jeho dílu *Historiae regni Boemiae*. Představena je také osobnost, život a dílo císaře a krále Karla IV.

V následující kapitole je představen obraz Karla IV. tak, jak je ve výše zmíněných historiografických dílech fixován. Jednotlivé informace, které jsou v těchto spisech obsaženy, jsou analyzovány a v následující kapitole komparovány.

Závěr práce získané poznatky shrnuje a sumarizuje.

Klíčová slova

humanismus, historiografie, Karel IV., Václav Hájek z Libočan, Martin Kuthen ze Šprinsberka, Prokop Lupáč z Hlaváčova, Bohuslav Bílejovský, Jan Dubravius, 16. století

Abstract

This thesis focuses on the image of Emperor and King Charles IV of Luxembourg in the Czech humanistic historiography of the 16th century.

Firstly, the sources of this work and literature dedicated to the topic are introduced. The genre of the chronicle, history and historical chronicle are defined and are supported by academic literature.

Following, humanism in the Czech and European environment is further discussed. The history of humanistic literature in a Czech environment and the history of humanistic historiography of this area are also presented. The main focus is dedicated to authors and their work, specifically those that are the sources of this thesis. Work such as Aeneas Silvius Bartholomeus Piccolomini (pope Pius II), his work *Historia Bohemica* and his three early modern history translations into the Czech language, done by Jan Húska, Mikuláš Konáč of Hodiškov and Daniel Adam of Veleslavín. Authors who have also published it in his book *Kroniky dvě o založení země české*. Work which also included an introduction written by him, that is further discussed in the thesis. Moreover, the thesis looks into Václav Hájek of Libočany and his *Kronika česká*, Prokop Lupáč of Hlaváčov and his *Historia o císaři Karlovi*, Martin Kuthen of Šprinsberk and his work *Kronika o založení země české*, which Daniel Adam of Veleslavín also published in his book *Kroniky dvě o založení země české*, Bohuslav Bílejovský and his *Kronika česká* and Jan Skála of Doubravka and Hradiště (Jan Dubravius) and his work *Historiae regni Bohemiae*. The character, life and work of Emperor and King Charles IV is also introduced.

The image of Charles IV is introduced in the following chapter in the way that he is fixated in all the aforementioned writing. Individual information contained in the writing are analysed and compared in the following chapter.

The conclusion of this thesis summarizes all important acquired knowledge.

Keywords

humanism, historiography, Charles IV., Václav Hájek z Libočan, Martin Kuthen ze Šprinsberka, Prokop Lupáč z Hlaváčova, Bohuslav Bílejovský, Jan Dubravius, 16th century

Obsah

<u>Úvod .....</u>	<u>10</u>
<u>1.Rozbor pramenů a literatury, teorie a metodologie .....</u>	<u>13</u>
<u>1.1Prameny .....</u>	<u>13</u>
<u>1.2Literatura .....</u>	<u>14</u>
<u>2.Žánr kroniky, historie a kalendáře .....</u>	<u>20</u>
<u>2.1Kronika a kronikářství .....</u>	<u>20</u>
<u>2.2Historie .....</u>	<u>24</u>
<u>2.3Kalendář .....</u>	<u>26</u>
<u>3.Humanismus v českém prostředí a jeho autoři .....</u>	<u>29</u>
<u>3.1Humanismus .....</u>	<u>29</u>
<u>3.2Humanistická literatura v českém prostředí .....</u>	<u>32</u>
<u>3.3Humanistická historiografie v českém prostředí .....</u>	<u>36</u>
<u>3.3.1Eneáš Silvius Bartoloměj Piccolomini (Pius II.) a Historia Bohemica .....</u>	<u>42</u>
<u>3.3.1.1Jan Húska .....</u>	<u>45</u>
<u>3.3.1.2Mikuláš Konáč z Hodiškova .....</u>	<u>46</u>
<u>3.3.1.3Daniel Adam z Veleslavína a Kroniky dvě o založení země české .....</u>	<u>47</u>
<u>3.3.1.3.1Předmluva ke Kronikám dvěma o založení země české .....</u>	<u>49</u>
<u>3.3.2Václav Hájek z Libočan a Kronika česká .....</u>	<u>51</u>
<u>3.3.3Prokop Lupáč z Hlaváčova a Historia o císaři Karlovi .....</u>	<u>55</u>
<u>3.3.4Martin Kuthen ze Šprinsberka a Kronika o založení země české .....</u>	<u>57</u>
<u>3.3.5Bohuslav Bílejovský a Kronika česká .....</u>	<u>59</u>
<u>3.3.6Jan Skála z Doubravky a Hradiště (Jan Dubravius) a Historiae Regni Bohemiae .....</u>	<u>61</u>
<u>4.Karel IV. Lucemburský .....</u>	<u>64</u>
<u>5.Obraz Karla IV. v dílech českých humanistických autorů .....</u>	<u>70</u>
<u>5.1Piccolominiho Historia Bohemica .....</u>	<u>70</u>
<u>5.2Hájkova Kronika česká .....</u>	<u>73</u>

5.3Lupáčova Historia o císaři Karlovi	84
5.4Kuthenova Kronika o založení země české	90
5.5Bílejovského Kronika česká	92
5.6Dubraviova Historiae Regni Bohemiae	93
6.Komparace obrazu Karla IV. v dílech českých humanistických autorů	97
Závěr	99
Seznam pramenů	100
Seznam literatury	101
Seznam příloh	105
Příloha 1	107
Příloha 2	108
Příloha 3	109
Příloha 4	110
Příloha 5	111
Příloha 6	112
Příloha 7	113
Příloha 8	114
Příloha 9	115
Příloha 10	116
Příloha 11	117
Příloha 12	118
Příloha 13	119
Příloha 14	120
Příloha 15	121
Příloha 16	122

b. s. – bez stránkování

Úvod

Předkládaná diplomová práce se zabývá obrazem císaře a krále Karla IV. Lucemburského v české humanistické historiografii 16. století. Jaké zástupci směru humanistické historiografie v českém prostředí zmíněného období byli vybráni Václav Hájek z Libočan a jeho *Kronika česká*, Prokop Lupáč z Hlaváčova a *Historia o císaři Karlovi*, Martin Kuthen ze Šprinsberka se svou *Kronikou o založení země české*, Bohuslav Bílejovský s *Kronikou českou* a Jan Skála z Doubravky a Hradiště (Jan Dubravius) a jeho *Historiae Regni Bohemiae*. Vzhledem k tomu, že nezanedbatelným humanistickým historiografickým dílem je *Historia Bohemica* Eneáše Sylvia Bartoloměje Piccolominiho (Pia II.), která byla navíc ve sledovaném období několikrát přeložena do češtiny Janem Húskou, Mikulášem Konáčem z Hodiškova a Danielem Adamem z Veleslavína, byla do analyzovaného souboru zařazena i tato kniha.

Jak je z výše uvedeného patrné, jedná se o rozdílná díla od rozmanitých autorů. Hájkova *Kronika česká*, Lupáčova *Historia o císaři Karlovi*, Kuthenova *Kronika o založení země české* a Bílejovského *Kronika česká* jsou díla napsaná původně v českém jazyce. Do této skupiny samozřejmě patří také Húskův, Konáčův a Veleslavínův překlad Piccolominiho *Historie české*. Původním jazykem Piccolominiho *Historie* a Dubraviova díla *Historiae Regni Bohemiae* je latina. Z toho je také patrný jiný okruh čtenářů, kterému tato díla byla určena. Piccolomini a Dubravius psali pro vzdělanější čtenáře, počítali se čtenáři i mimo okruh českých zemí. V případě Piccolominiho samozřejmě nezanedbatelnou úlohu hrálo také to, že se jednalo o italského humanistického vzdělance a pozdějšího papeže. Hájek, Lupáč, Kuthen a Bílejovský, stejně jako Húska, Konáč a Veleslavín cílili spíše na domácího čtenáře.

Pokud se jedná o původ autorů, Hájek, Lupáč, Kuthen, Bílejovský a také Veleslavín pocházeli z Čech v užším smyslu. Dubravius se sice narodil v Plzni, avšak veškerou svou církevní kariéru prožil na Moravě, kde působil mj. jako olomoucký biskup. Z Moravy pocházel také Húska. Mikuláš Konáč se narodil na Moravě, avšak činný byl v Čechách. Jak již bylo výše zmíněno, Piccolomini byl Ital.

Piccolomini, Dubravius, Hájek, Bílejovský a Húska byli církevními hodnostáři. Lupáč a Veleslavín po určitou dobu svého života působili na univerzitě. Piccolomini pocházel z kupecko-šlechtické rodiny, Hájek byl příslušníkem nižší šlechty. Konáč, Veleslavín,

Kuthen, Lupáč a Dubravius byli erbovními měšťany. Dubravius byl posléze povýšen do rytířského stavu.

Autoři byli odlišní i vzhledem k jejich konfesi. Piccolomini, Dubravius a Húska byli římskými katolíky. Piccolomini byl v době, kdy psal svou kroniku, biskupem a kardinálem, brzy po jejím dopsání byl zvolen papežem. Dubravius byl olomouckým biskupem, Húska byl knězem. Hájek byl konvertitou od utrakvismu ke katolicismu. Nejprve působil jako utrakvistický kněz, následně jako kněz katolický a zastával také několik církevních úřadů. Veleslavín byl oficiálně utrakvistou, patrně však choval sympatie k jednotě bratrské, jejímž tajným členem mohl být. Lupáč, Kuthen, Bílejovský a také Konáč byli utrakvisté. Bílejovský byl utrakvistickým knězem a zastával z pozice také několik funkcí.

Rozdílnost děl byla dána také jejich žánrem. Tři z analyzovaných děl jsou kroniky – Hájkova *Kronika česká*, Kuthenova *Kronika o založení země české* a Bílejovského *Kronika česká*. Další tři díla jsou historiemi – Piccolominiho *Historia Bohemica*, Lupáčova *Historie o císaři Karlovi* a Dubraviova *Historie regni Boemiae*.

Cílem této práce je představit, jak byla v těchto dílech pojata osobnost Karla IV. a pohledy na něj komparovat. Práce se snaží odhalit, zda na pojetí osobnosti tohoto panovníka mohla mít vliv osobnost autora, jeho zemský původ, stavovský původ, konfese, zastávaný úřad, jazyk jeho díla, zaměření jeho díla či jeho zamýšlený okruh čtenářů.

Po rozboru pramenů a literatury a nastínění teoretického a metodologického zázemí této práce je představena základní terminologie této práce. Na základě historiografické i literárněvědné odborné literatury jsou vymezeny pojmy kroniky, historie a kalendáře, především kalendáře historického. Zároveň je představen vývoj těchto žánrů v českém prostředí v předbělohorském období, především je popsán vývoj kronikářství v 16. století.

V následující kapitole je vymezen pojem humanismu v Evropě i v českém prostředí. Poté jsou popsány dějiny humanistické literatury v českém prostředí, větší pozornost je následně věnována humanistické historiografii v českém prostředí. V samostatných medailonech jsou podrobněji představeni autoři a překladatelé s díly, jimž se tato práce věnuje. V příslušné podkapitole je věnována pozornost Veleslavínově předmluvě ke *Kronikám dvěma o založení země české*. Poté je představen život a dílo císaře a krále Karla IV. Lucemburského.

Následující kapitola v jednotlivých podkapitolách analyzuje obraz Karla IV., jak byl v jednotlivých kronikách a historiích fixován. Poslední kapitola je věnována komparaci těchto obrazů a analýze příčin faktu, že se obrazy tohoto panovníka v dílech jednotlivých autorů liší.

Závěr práce zjištěné poznatky shrnuje a sumarizuje.

1. Rozbor pramenů a literatury, teorie a metodologie

Tato kapitola představuje prameny a literaturu, které tato práce využívá. V rámci rozboru literatury je také představeno teoretické a metodologické zázemí, z něhož tato práce vychází.

1.1 Prameny

V této podkapitole jsou představeny prameny této práce, kterými jsou historiografická díla českého humanismu 16. století, k nimž byla pro svou důležitost přiřazena i historie Eneáše Silvia Bartoloměje Piccolominiho.

Historia Bohemica Eneáše Silvia Bartoloměje Piccolominiho vyšla poprvé roku 1475. V moderní edici byla vydána s latinským a českým zrcadlovým textem. Autory překladu jsou Dana Martínková, Alena Hadravová a Jiří Matl. Úvodní studii k tomuto vydání napsal František Šmahel.¹ Překlad do češtiny od Jana Húsky z roku 1487 je dochován pouze v jednom rukopise a není přístupný. Další překlad do češtiny s názvem *Česká kronika* pořídil Mikuláš Konáč z Hodiškova roku 1510.² Třetí raně novověký překlad této kroniky pořídil Daniel Adam z Veleslavína roku 1585 a vydal jej spolu s Kuthenovou kronikou v knize *Kroniky dvě o založení země české*.³ Mezi Konáčovým, Veleslavínovým a soudobým překladem není v kapitole o Karlovi IV. velkého rozdílu. Tato práce vychází z latinského textu soudobé edice, přihlíží však ke všem třem zmíněným překladům.

Kronika česká Václava Hájka z Libočan z roku 1541 vyšla v moderní edici Jana Linky, která se také stala pramenem této práce.⁴ *Historia o císaři Karlovi Prokopa Lupáče* z Hlaváčova z roku 1584 vyšla v edici, která je pramenem této práce, naposledy roku 1848.⁵ *Kronika o založení země české* Martina Kuthena ze Šprinsberka z roku 1539 byla zpracována podle své edice z roku 1809.⁶ Tato kronika vyšla také v díle Daniela Adama z Veleslavína

---

1 Aeneae Silvii *Historia Bohemica* – Enea Silvio, *Historie česká*. Praha 1998.

2 PICCOLOMINI, E. S.: *Česká kronika*. Praha 1510. Tento překlad je dostupný on-line na adrese <http://www.manuscriptorium.com/apps/collections.php?direct=collection&pid=20&envLang=cs#result-tabs-2>.

3 ADAM Z VELESLAVÍNA, Daniel: *Kroniky Dvě O založení Země České a prvních Obywatelích gegich, též o Knížatech a Králích Českých y gegich činech*. Praha 1585. Tato kniha je dostupná on-line na adrese <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:90694c52-9deb-11e0-a742-0050569d679d?page=uuid:9078dcb3-9deb-11e0-a742-0050569d679d>.

4 HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: *Kronika česká*. Praha 2013.

5 LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop: *Historia o císaři Karlovi, toho jména Čtvrtém, králi českém*. Praha 1848.

6 KUTHEN ZE ŠPRINSBERKA, Martin: *Kronyka o založení země České a prvních obywatelích gegich, tudž o knížatech a králích gich činech a příjebžých welmi krátce, z mnohých kronykářůw sebraná*. Praha 1809.

Kroniky dvě o založení země české roku 1585.⁷ Mezi Veleslavínovým vydáním a edicí z roku 1809 není v kapitole o Karlovi IV. rozdíl. *Kronika česká* Bohuslava Bílejovského z roku 1537 vyšla v moderní edici Oty Halamy.⁸ *Historiae Regni Bohemiae* Jana Skály z Doubravky a Hradiště (Jana Dubravia) z roku 1552 nebyla dosud vydána v edici a neexistuje ani její překlad do češtiny. Tato práce vychází proto z prvního vydání tohoto díla⁹ a z vydání s názvem *Historia Bohemica* z roku 1687.¹⁰ Tento tisk byl připraven podle druhého vydání tohoto díla z roku 1575,¹¹ které připravili Tomáš Jordán z Klausenburku a Jan Crato z Kraftheimu. Text vydání let 1552 a 1675 byl na vybraných místech v kapitolách o Karlovi IV. porovnán a v textu samotném nebyly nalezeny rozdíly. Tato práce vychází z latinského originálu tohoto textu. Pro přehlednost cituje vydání tohoto díla z roku 1687, protože uvádí čísla stránek.

Posledním pramenem této práce byla předmluva Daniela Adama z Veleslavína k výše zmíněnému dílu *Kroniky dvě o založení země české* z roku 1585.¹² Citace této knihy dodržují dobový pravopis, pouze stojaté nekoncové f bylo nahrazeno dnes běžným kulatým s a lomítko (/) ve funkci interpunkčního znaménka bylo nahrazeno dnes běžnou čárkou (,).

1.2 Literatura

V této podkapitole je rozebrána odborná literatura, která byla využita při psaní této práce. Spolu s tím jsou také představeny teoretické a metodologické základy této práce.

Osobnosti Karla IV. se věnovalo mnoho historiků. V první řadě je potřeba zmínit Františka Kavku a jeho dvousvazkové dílo *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355–1378)*,¹³ dále *Karel IV. Historie života velkého vladaře*¹⁴ či *Život na dvoře Karla IV.*¹⁵ Dalším vědcem,

---

7ADAM Z VELESLAVÍNA, Daniel: *Kroniky Dvě O založení Země České a prvních Obywatelích gegich, též o Knížatech a Králích Českých y gegich činech*. Praha 1585. Tato kniha je dostupná on-line na adrese <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:90694c52-9deb-11e0-a742-0050569d679d?page=uuid:9078dcb3-9deb-11e0-a742-0050569d679d>.

8HALAMA, Ota (ed.): *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*. Praha 2011.

9DUBRAVIUS, Jan: *Historiae Regni Bohemiae*. Prostějov 1552. Toto dílo je dostupné on-line na adrese <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:3c06f1ce-9dbe-11e0-8578-0050569d679d?page=uuid:3c2aa66f-9dbe-11e0-8578-0050569d679d>.

10DUBRAVIUS, Jan: *Historia Bohemica*. Frankfurt nad Odrou 1687. Toto dílo je dostupné on-line na adrese https://books.google.cz/books?id=n38AAAAcAAJ&pg=PA1&hl=cs&source=gb_s_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false.

11DUBRAVIUS, Jan: *Historia Bohemica*. Basilej 1575.

12ADAM Z VELESLAVÍNA, Daniel: *Kroniky Dvě O založení Země České a prvních Obywatelích gegich, též o Knížatech a Králích Českých y gegich činech*. Praha 1585. Tato kniha je dostupná on-line na adrese <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:90694c52-9deb-11e0-a742-0050569d679d?page=uuid:9078dcb3-9deb-11e0-a742-0050569d679d>.

13KAVKA, František: *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355 – 1378)* I-II. Praha 1993.

14KAVKA, František: *Karel IV. Historie života velkého vladaře*. Praha 1998.

15KAVKA, František: *Život na dvoře Karla IV.* Praha 1993.

který se Karlovi IV. věnoval, byl Josef Šusta. Mezi jeho nejvýznamnější díla patří *Karel IV. Otec a syn*¹⁶ a *Karel IV. Za císařskou korunou*.¹⁷ V neposlední řadě je potřeba zmínit Jiřího Spěváčka a jeho dílo *Karel IV. Život a dílo (1316–1378)*.¹⁸

O českém humanismu a jeho autorech informují kompendia dějin české literatury. Jedná se o dílo Jaroslava Vlčka *Dějiny české literatury I*,¹⁹ Jana Jakubce *Dějiny literatury české I*,²⁰ Jana Václava Nováka a Arna Nováka *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*,²¹ akademické *Dějiny české literatury I*,²² kde příslušné pasáže napsali Josef Hrabák a František Svejkovský, a Jana Lehára, Alexandra Sticha, Jaroslavy Janáčkové a Jiřího Holého *Česká literatura od počátků k dnešku*,²³ kde příslušnou kapitolu napsal Jan Lehár.

Obdobnou funkci plní kompendium dějin české historiografie *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví* Františka Kutnara a Jaroslava Marka.²⁴ Městskými kronikami raného novověku se zabývala Marie Tošnerová ve své knize *Kroniky českých měst z předbělohorského období. Úvod do studia městského kronikářství v letech 1526–1620*.²⁵

Českým humanistickým dějepisectvím se zabývá Zdeněk Beneš, který je autorem publikací *Historický text a historická kultura*²⁶ a *Historický text a historická skutečnost*.²⁷ Dále je autorem studie *Humanistické konstanty českého dějepisectví 16. a 17. století*, která vyšla v časopise *Historický obzor*.²⁸

Českou humanistickou literaturou se zabýval Milan Kopecký ve své knize *Český humanismus*.²⁹ Dalším literárním vědcem, který se zabýval tímto obdobím, byl Jaroslav Kolár. Je autorem studií *K typologii české historické prózy z období humanismu*³⁰ a *K podobám*

16ŠUSTA, Josef: *Karel IV. Otec a syn*. Praha 1946.

17ŠUSTA, Josef: *Karel IV. Za císařskou korunou*. Praha 1948.

18SPĚVÁČEK, Jiří: *Karel IV. Život a dílo (1316–1378)*. Praha 1979.

19VLČEK, Jaroslav: *Dějiny české literatury I*. Praha 1960.

20JAKUBEC, Jan: *Dějiny literatury české I*. Praha 1929.

21NOVÁK, Jan Václav – NOVÁK, Arne: *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. Brno 1995.

22HRABÁK, Josef – MUKAŘOVSKÝ, Jan (eds.): *Dějiny české literatury I*. Praha 1959.

23LEHÁR, Jan – STICH, Alexandr – JANÁČKOVÁ, Jaroslava – HOLÝ, Jiří: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha 2013.

24KUTNAR, František – MAREK, Jaroslav: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*. Praha 1997.

25TOŠNEROVÁ, Marie: *Kroniky českých měst z předbělohorského období. Úvod do studia městského kronikářství v letech 1526–1620*. Praha 2010.

26BENEŠ, Zdeněk: *Historický text a historická kultura*. Praha 1995.

27BENEŠ, Zdeněk: *Historický text a historická skutečnost*. Praha 1993.

28BENEŠ, Zdeněk: Humanistické konstanty českého dějepisectví 16. a 17. století. *Historický obzor*, 1997, roč. 8, č. 7–8. s. 174–176.

29KOPECKÝ, Milan: *Český humanismus*. Praha 1988.

epičnosti v *Hájkově kronice*,³¹ které vyšly v knize *Návraty bez konce. Studie k starší české literatuře*. Dále je autorem studií *Poznámky k nejstaršímu českému překladu Historie české Eneáše Silvia*³² a *Klatovský a Hájek: ke vztahu historických pramenů a literatury*,³³ které vyšly v knize *Sondy. Marginálie k historickému myšlení o české literatuře*.

Obrazu Karla IV. v českém dějepisectví se věnoval Josef Petráň ve studii *Obraz Karla jako hlavy státu v dějepisectví šesti století*,³⁴ která vyšla ve sborníku *Karolus Quartus: sborník vědeckých prací o době, osobnosti a díle českého krále a římského císaře Karla IV.*

K definování žánru kroniky a k dějinám českého kronikářství byly požitý historické i literárně vědné odborné publikace. Z historických se jedná o studii Marie Tošnerové *Kroniky českých měst raného novověku*,³⁵ která vyšla ve sborníku *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska 2008. Sborník ze 17. odborné konference v Olomouci z 5.–6. listopadu 2008*. Z literárně vědných se jedná o základní slovníky literárních pojmů, z nichž je potřeba zmínit především heslo *Kronika* od Petra Čorneje v *Encyklopedii literárních žánrů*.³⁶ Dále se jedná o příslušná hesla v *Malém labyrintu literatury* Dušana Karpatského,³⁷ *Lexikonu literárních pojmů* Libora Pavery a Františka Všetického,³⁸ *Průvodci literárními pojmy* Jarmily Kaločové,³⁹ *Slovníčku literárních pojmů* Františka Tenčíka⁴⁰ a *Slovníku literární teorie* Štěpána Vlašína a kolektivu.⁴¹ Žánr historie byl definován na základě hesla *Historie* od Petra Čorneje v *Encyklopedii literárních žánrů*.⁴² Kalendář byl vymezen podle příslušných hesel v *Malém labyrintu literatury* Dušana Karpatského,⁴³ *Slovníku literární teorie* Štěpána Vlašína a kolektivu, kde heslo napsal Václav

30KOLÁR, Jaroslav: K typologii české historické prózy z období humanismu. In Kolár, J., *Návraty bez konce. Studie k starší české literatuře*. Brno 1999. s. 195–207.

31KOLÁR, Jaroslav: K podobám epičnosti v Hájkově kronice. In Kolár, J., *Návraty bez konce. Studie k starší české literatuře*. Brno 1999. s. 187–193.

32KOLÁR, Jaroslav: Poznámky k nejstaršímu českému překladu Historie české Eneáše Silvia. In Kolár, J., *Sondy. Marginálie k historickému myšlení o české literatuře*. Brno 2007. s. 27–31.

33KOLÁR, Jaroslav: Klatovský a Hájek: ke vztahu historických pramenů a literatury. In Kolár, J., *Sondy. Marginálie k historickému myšlení o české literatuře*. Brno 2007. s. 99–102.

34PETRÁŇ, Josef: Obraz Karla jako hlavy státu v dějepisectví šesti století. In Vaněček, V. (ed.), *Karolus Quartus: sborník vědeckých prací o době, osobnosti a díle českého krále a římského císaře Karla IV.* Praha 1984. s. 77–104.

35TOŠNEROVÁ, Marie.: Kroniky českých měst raného novověku. In *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska 2008. Sborník ze 17. odborné konference v Olomouci z 5.–6. listopadu 2008*. Olomouc 2009. s. 175–185.

36ČORNEJ, Petr: Kronika. In Mocná, D. – Peterka, J. et al., *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl 2004.

37KARPATSKÝ, Dušan.: *Malý labyrint literatury*. Praha 2001.

38PAVERA, Libor – VŠETIČKA, František: *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc 2002.

39KALOČOVÁ, Jarmila: *Průvodce literárními pojmy*. s. I. 1991.

40TENČÍK, František: *Slovníček literárních pojmů*. Praha 1976

41VLAŠÍN, Štěpán et al.: *Slovník literární teorie*. Praha 1984.

42ČORNEJ, Petr: Historie. In Mocná, D. – Peterka, J. et al., *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl 2004.

43KARPATSKÝ, Dušan.: *Malý labyrint literatury*. Praha 2001.

Königsmark,⁴⁴ *Ottově slovníku naučném*, jehož autorem je František Vladimír Vykoukal⁴⁵ a Riegerově *Slovníku naučném*, které napsal Matěj Šíma.⁴⁶ K definování humanismu bylo využito heslo v *Malém labyrintu literatury* Dušana Karpatského.⁴⁷ Dále to byla hesla v *Komenského slovníku naučném*,⁴⁸ *Ilustrovaném encyklopedickém slovníku*,⁴⁹ *Masarykově slovníku naučném*,⁵⁰ která nemají uvedeného autora, a Riegerově *Slovníku naučném*,⁵¹ jehož autorem je Václav Zikmund.

Životopisné medailony jednotlivých autorů byly zpracovány především podle literárních slovníků a encyklopedií. V případě Eneáše Silvia Bartoloměje Piccolominiho šlo o *Komenského slovník naučný*,⁵² *Malou československou encyklopedii*,⁵³ Riegerův *Slovník naučný*,⁵⁴ *Slovník italských spisovatelů*,⁵⁵ *Ottův slovník naučný*,⁵⁶ *Slovník spisovatelů*⁵⁷ a *Biografický slovník českých zemí*.⁵⁸ V neposlední řadě byla použita předmluva Františka Šmahela k edici Piccolominiho historie.⁵⁹

U Jana Húsky šlo o *Komenského slovník naučný*⁶⁰ a *Masarykův slovník naučný*.⁶¹ O tomto prvním překladateli Piccolominiho historie je jen velmi málo informací.

V případě Mikuláše Konáče z Hodiškova to byl *Komenského slovník naučný*,⁶² *Ottův slovník naučný*,⁶³ *Lexikon české literatury*⁶⁴ a *Slovník českých spisovatelů*.⁶⁵

44KÖNIGSMARK, Václav: Kalendář. In Vlašín, Š. (ed.), *Slovník literární teorie*. Praha 1984.

45VYKOUKAL, František Vladimír: Kalendář. In *Ottův slovník naučný* 13 (Jana – Kartas). Praha 1998.

46ŠÍMA, Matěj: Kalendář. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 4 (I – Lžidimitrij). Praha 1865. s. 490.

47KARPATSKÝ, Dušan: *Malý labyrint literatury*. Praha 1982. s. 205.

48*Komenského slovník naučný* V (Haiti – Jankó Paul). Praha 1938.

49*Ilustrovaný encyklopedický slovník* I (A-I). Praha 1980.

50*Masarykův slovník naučný* III (H-Kn). Praha 1927.

51ZIKMUND, Václav: Humanismus. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 3 (F – Chyžice). Praha 1863.

52*Komenského slovník naučný* I (A – Boleski Andrzej). Praha 1937.

53*Malá československá encyklopedie* IV (M-Pol). Praha 1986. s. 881.

54PALACKÝ, František: Aeneas Sylvius. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 1 (A – Bžeduchové). Praha 1860.

55PELÁN, Jiří: Piccolomini Enea Silvio. In Pelán, J. et al. (eds.), *Slovník italských spisovatelů*. Praha 2004. s. 573–574.

56PECH, Vladimír: Aeneas Sylvius Piccolomini. In *Ottův slovník naučný* 1 (A – Alpy). Praha 1996.

57KALISTA, Zdeněk: Piccolòmini Enea Silvio. In Bukáček, J. et al. (eds.), *Slovník spisovatelů. Itálie – Vatikánské Město – San Marino – Švýcarsko (Ticino, Grigioni)*. Praha 1968. s. 314.

58ŠMAHEL, František: Aenea, Silvio de Piccolomini. In *Biografický slovník českých zemí* A I. sešit. Praha 2004.

59ŠMAHEL, František: Enea Silvio Piccolomini a jeho Historie česká. In *Aeneae Silvii Historia Bohemica – Enea Silvio, Historie česká*. Praha 1998.

60*Komenského slovník naučný* V (Haiti – Jankó Paul). Praha 1938.

61*Masarykův slovník naučný* III (H-Kn). Praha 1927

62*Komenského slovník naučný* VI (Jankov – Kvašení). Praha 1938.

63VLČEK, Jaroslav: Konáč z Hodištkova Mikuláš. In *Ottův slovník naučný* 14 (Kartel – Kraj). Praha 1998.

64KOLÁR, Jaroslav: Mikuláš Konáč z Hodiškova. In Forst, V. (ed.), *Lexikon české literatury* 2/II (K-L, dodatky A-G). Praha 1993.

65KOLÁR, Jaroslav: Konáč z Hodiškova Mikuláš. In Menclová, V. – Vaněk, V. (eds.), *Slovník českých spisovatelů*. Praha 2005.

U Daniela Adama z Veleslavína se jednalo o Riegerův *Slovník naučný*,⁶⁶ *Lexikon české literatury*⁶⁷ a *Rukověť humanistického básnictví*.⁶⁸ V neposlední řadě pak o monografii Milana Kopeckého *Daniel Adam z Veleslavína*.⁶⁹

Medailon o Václavu Hájkovi z Libočan byl zpracován podle knih *Lexikon české literatury*,⁷⁰ Riegerův *Slovník naučný*,⁷¹ *Ottův slovník naučný*,⁷² *Slovník českých spisovatelů*,⁷³ *Komenského slovník naučný*,⁷⁴ *Malá československá encyklopedie*⁷⁵ a *Masarykův slovník naučný*.⁷⁶ V neposlední řadě pak studie Jaroslava Kolára *Hájková kronika a česká literatura*,⁷⁷ která vyšla ve výboru z Hájkovy kroniky.

U Prokopa Lupáče z Hlaváčova šlo o *Rukověť humanistického básnictví*,⁷⁸ *Komenského slovník naučný*,⁷⁹ *Masarykův slovník naučný*,⁸⁰ *Ottův slovník naučný*⁸¹ a Riegerův *Slovník naučný*.⁸²

V případě Martina Kuthena ze Šprinsberka se jednalo o Riegerův *Slovník naučný*,⁸³ *Masarykův slovník naučný*,⁸⁴ *Ottův slovník naučný*,⁸⁵ *Lexikon české literatury*⁸⁶ a *Rukověť humanistického básnictví*.⁸⁷

66RYBIČKA, Antonín: Daniel Adam z Veleslavína. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 9. Praha 1870.

67KOLÁR, Jaroslav: Daniel Adam z Veleslavína. In Forst, V. (ed.), *Lexikon české literatury* I (A-G). Praha 1985.

68HEJNIC, Josef: Adam Daniel. In *Rukověť humanistického básnictví* 1 (A-C). Praha 1966.

69KOPECKÝ, Milan: Daniel Adam z Veleslavína. Praha 1962.

70KOLÁR, Jaroslav: Václav Hájek z Libočan. In Forst, V. (ed.), *Lexikon české literatury* 2/I (H-J). Praha 1993.

71NINGER, Karel: Václav Hájek z Libočan. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 3 (F – Chyžice). Praha 1863.

72KOLÁŘ, Martin: Hájek z Libočan. In *Ottův slovník naučný* 10 (Gens – Hedwiga). Praha 1998.

73KOLÁR, Jaroslav: Hájek z Libočan Václav. In Menclová, V. – Vaněk, V., *Slovník českých spisovatelů*. Praha 2005.

74Komenského slovník naučný V (Haiti – Jankó Paul). Praha 1938.

75Malá československá encyklopedie II (D-Ch). Praha 1985.

76Masarykův slovník naučný III (H-Kn). Praha 1927.

77KOLÁR, Jaroslav: Hájková kronika a česká literatura. In Hájek z Libočan, V., *Kronika česká*. Praha 1981.

78HEJNIC, Josef: Lupáč (Lupacius, Lupacyus, Lupatius), Prokop. In *Rukověť humanistického básnictví* 3 (K-M). Praha 1969.

79Komenského slovník naučný VII (Kvášňovice – Mildschuh). Praha 1938.

80Masarykův slovník naučný IV, Praha 1929.

81TRUHLÁŘ, Antonín: Lupáč z Hlaváčova Prokop. In *Ottův slovník naučný* 16 (Líh – Media). Praha 1999.

82RYBIČKA, Antonín: Prokop Lupáč z Hlaváčova. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 4 (I – Lžidimitrij). Praha 1865. s. 1444.

83RYBIČKA, Antonín: Kuthen Martin ze Šprinsberku. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 4 (I – Lžidimitrij). Praha 1865.

84Masarykův slovník naučný IV (Ko-M). Praha 1929.

85TOBOLKA, Zdeněk: Kuthen ze Šprinsberka Martin. In *Ottův slovník naučný* 15 (Krajčij – Ligustrum). Praha 1999.

86KOLÁR, Jaroslav: Martin Kuthen ze Šprinsberka. In Forst, V. (ed.), *Lexikon české literatury* 2/II (K-L, dodatky A-G). Praha 1993.

87HEJNIC, Josef: Kuthen (Cuthaenus, Cuthenus), Martin. In *Rukověť humanistického básnictví* 3 (K-M). Praha 1969.

U Bohuslava Bílejovského se jednalo o *Ottův slovník naučný*⁸⁸ a *Lexikon české literatury*⁸⁹. Především pak o studii Oty Halamy *Kněz Bohuslav Bílejovský a jeho Česká kronika*, která vyšla v edici *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*.⁹⁰

V případě Jana Dubravia šlo o *Lexikon české literatury*,⁹¹ *Komenského slovník naučný*,⁹² *Masarykův slovník naučný*,⁹³ *Biografický slovník českých zemí*,⁹⁴ *Riegerův Slovník naučný*,⁹⁵ *Ottův slovník naučný*⁹⁶ a *Rukověť humanistického básnictví*.⁹⁷

2. Žánr kroniky, historie a kalendáře

V této kapitole je vysvětlena základní terminologie, již tato práce užívá. Jedná se především o definování žánru kroniky a historie a rozdílů mezi nimi. Spolu s tím je v kapitole stručně nastíněna problematika kronikářství raného novověku. Představen je také žánr kalendáře s ohledem na historické kalendáře.

2.1 Kronika a kronikářství

88TRUHLÁŘ, Antonín: Bílejovský Bohuslav. In *Ottův slovník naučný* 4 (Bianchi-Giovini – Bžunda). Praha 2003.

89KOLÁŘ, Jaroslav: Bohuslav Bílejovský. In Forst, V. (ed.), *Lexikon české literatury* I (A-G). Praha 1985

90HALAMA, Ota: Kněz Bohuslav Bílejovský a jeho Česká kronika. In Halama, O. (ed.), *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*. Praha 2011.

91TICHÁ, Zdeňka: Jan Dubravius. In Forst, V. (ed.), *Lexikon české literatury* I (A-G). Praha 1985.

92Komenského slovník naučný III (Československo – Eguiloz). Praha 1937.

93BUJŇÁK, Petr: Dubravius. In *Masarykův slovník naučný* II (D-G). Praha 1926.

94KOUŘIL, Miloš: Dubravius z Doubravky a z Hradiště, Jan. In *Biografický slovník českých zemí* XIV. (Dot-Dvo). Praha 2011.

95NINGER, Karel – LAMBL, Vilém Dušan: Dubravius Jan. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 2 (C – Ezzelino). Praha 1862.

96Ottův slovník naučný 8 (Dřevěné stavby – Falšování). Praha 1997.

97HEJNIC, Josef: Dubravius (Dubravus, Skála), Jan. In *Rukověť humanistického básnictví* 2 (Č-J). Praha 1966.

Tato podkapitola definuje žánr kroniky. K vymezení významu tohoto pojmu byla použita literatura historiografická i literárně vědná. V závěru podkapitoly je stručně nastíněna problematika kronikářství 16. století.

Výraz kronika pochází z latinského *cronica, chronica, chronicon*. Toto latinské slovo má svůj původ v řeckém *chronos* – čas. *Chronika* tedy označuje „věci časové“, v přeneseném smyslu pak „dějepisné knihy“. V raném středověku se pro kroniku užívalo také označení *acta/series, summa/temporum*. Jednalo se o výraz s poměrně rozkolísaným významem. Vedle kronik mohl totiž označovat také anály a historie, ale také jiné narativní texty. Kroniky, anály a historie se v této době žánrově poměrně mísily, takže řada kronik je známa jako historie, anály či letopisy. Tato zaměňování názvů platí i opačně.⁹⁸

Ani v období humanismu nebyly ještě rozlišovány kroniky, paměti nebo memoáry a historie. Pod všemi těmito názvy je možné objevit prozaická i veršovaná díla s historickou tematikou, spisy naučné a také beletristické. Ani humanismus také dosud neměl jasně vymezené hranice mezi historií a literaturou. Autoři tato označení užívali značně libovolně a subjektivně, nejčastěji se objevoval název paměti.⁹⁹

Kroniky byly hlavním historiografickým žánrem ve středověku a v raném novověku, především do 17. století,¹⁰⁰ byly však zastoupeny už ve starověké literatuře.¹⁰¹

Výraz kronika lze chápat ve dvou významech. V užším smyslu se jedná o „dějisecký žánr zejména středověké literatury, zachycující v chronologickém sledu – často se stručným komentářem – historicky zajímavé události.“¹⁰² V širším smyslu se pak jedná ve středověkém pojetí o každé epické dílo, které dodržuje časovou osu, v tomto případě se pak hovoří o příběhové kronice.¹⁰³

V užším vymezení kronika představuje dějisecký žánr především středověké literatury, který v chronologickém pořadí zachycuje (obvykle s krátkým komentářem) historické události. Základní periodizační a kompoziční schéma dějisecké kroniky tvoří většinou jednotlivé roky či významné historické mezníky, např. nástup nového panovníka.

98ČORNEJ, Petr: Kronika. In Mocná, D. – Peterka, J. et al., *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl 2004. s. 332.

99TOŠNEROVÁ, Marie.: Kroniky českých měst raného novověku. In *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska 2008. Sborník ze 17. odborné konference v Olomouci z 5.–6. listopadu 2008*. Olomouc 2009. s. 178–179.

100KARPATSKÝ, Dušan.: *Malý labyrint literatury*. Praha 2001. s. 299.

101PAVERA, Libor – VŠETIČKA, František: *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc 2002. s. 193.

102ČORNEJ, 2004, s. 332.

103ČORNEJ, 2004, s. 332.

Rozsáhlejší kroniky jsou poté členěny podle svého obsahu nebo významných chronologických celků do knih a kapitol. Celému dílu, případně jeho jednotlivým knihám, obvykle předchází autorova předmluva, která zpravidla obsahuje *captatio benevolentiae*, tj. omluvu ze skromnosti, a vysvětlení smyslu práce. Smyslem téměř vždy je „postížení popisovaných událostí v předurčeném chodu světových dějin, počínaje stvořením světa a konče Posledním soudem, tj. ilustrování plánu boží prozřetelnosti.“¹⁰⁴

Kronika má přísný řád. Většinou v ní lze objevit určitou filozofickou koncepci, dějinně filozofickou představu o uspořádání světa a ideové zacílení. Je v ní totiž patrný jasný záměr, směřuje k určitému cíli. Proto také bývá označována jako žánr tendenční literatury.¹⁰⁵

Autor kroniky zachytil historické události chronologicky v takové podobě, jak se o nich doslechl z ústní tradice, jak si je přečetl v literatuře nebo jak je sám prožil. Fakta si ovšem vybíral. V běhu dějin nehledal větší souvislosti a příčinné vztahy, většinou také ani neověřoval důvěryhodnost informací, které zapisoval, proto se v kronikách objevují také nedůvěryhodné informace.¹⁰⁶ To je důsledkem toho, že kronika spojuje historické události s pověstmi a legendami dochovanými v psané podobě, s ústní tradicí i s osobními zkušenostmi autora.¹⁰⁷

Ve srovnání s anály bývá kronika většinou dílem jednoho autora, jehož jméno je často známé. Kronika také obsahuje na rozdíl od análů větší počet záznamů, které někdy bývají komentované a často přerůstají v ucelené příběhy.¹⁰⁸ Kroniky však nezaznamenávají události každého roku, ale soustředí se spíše na delší časové úseky a větší lokality.¹⁰⁹

Kronika se od historie odlišuje spíše prostým stylistickým zpracováním i menší příčinnou propojeností dat. Kronikář měl totiž věci popisovat krátce a jednoduše, zatímco autor historie měl psát obsírně a elegantně. Nejdůležitějším cílem většiny kronikářů totiž nebylo dosažení estetického účinku. Jen zřídka však můžeme najít čistý příklad tohoto žánru. Podle množství a charakteru dějepisných údajů totiž mají některé kroniky v určitých částech spíše analistický ráz, jindy svým slohem a stylistickými prostředky i důrazem na kauzalitu přecházejí již v historii (např. *Kosmova Kronika česká*, *Zbraslavská kronika* či *Husitská kronika Vavřince z Březové*).¹¹⁰

104ČORNEJ, 2004, s. 332.

105PAVERA – VŠETIČKA, 2002, s. 193; KALOČOVÁ, Jarmila: *Průvodce literárními pojmy*. s. I. 1991., s. 35.

106KARPATSKÝ, 2001, s. 299; TENČÍK, František: *Slovníček literárních pojmů*. Praha 1976. s. 135.

107VLAŠÍN, Štěpán et al.: *Slovník literární teorie*. Praha 1984. s. 191.

108ČORNEJ, 2004, s. 332.

109VLAŠÍN et al., 1984, s. 191.

110ČORNEJ, 2004, s. 332.

Mísení kronik s historiemi a anály se objevuje po celé období středověku. Transformace kroniky v historii byla dána hlavně tím, že kronika plnila více funkcí. Vedle poznávací funkce se jednalo také o účel didaktický a ideologický. Poučení o dějinách se zde prolínalo s morálně zabarveným vyzněním. Pro toto poslání se více hodily zajímavě a působivě stylizované události, které zvyšovaly přitažlivost textu pro čtenáře i posluchače a směřovaly tak spíše k zábavnosti.¹¹¹

Podle Zdeňka Beneše bylo úkolem kroniky „především krátce popsat všechny ‚pamětihodné‘ události zvoleného časového úseku a teritoria v přísně chronologickém pořádku a s uvedením datace.“¹¹² Podle středověké poetiky patřily kroniky mezi nižší literární druhy. Vysokým druhem byla právě historie, na niž byly kladeny vyšší nároky jak po stránce jazykové, tak i formální. Neplatila pro ni také zásada stručnosti, která byla v případě kronik neustále zdůrazňována. Autor kroniky měl být pouze vypravěčem věcí (tj. neměl zaznamenávat příčiny a okolnosti popisovaných událostí), zatímco autor historie měl být vykladačem věcí, tedy měl vysvětlovat také příčiny a okolnosti událostí.¹¹³

Středověké kroniky mívají často kompilační charakter a postrádají výraznější literární hodnotu. Podávají však důležitá svědectví o tehdejší vnímání minulosti. Většina tehdejších autorů kronik se spokojila se prostým záznamem či stručným komentářem událostí. Autoři často přejímali informace ze starších prací, které byly podle středověkého vnímání autoritativnější.¹¹⁴

V širším pojetí významu pojmu kronika se jedná o tzv. příběhovou kroniku. Toto chápání bylo běžné především ve středověku. Jednalo se pak o každé epické prozaické i veršované dílo, které s dějinami mohlo souviset pouze okrajově, avšak respektovalo časovou osu a spojovalo naučnou i zábavnou funkci, např. větší epické prozaické skladby. Ve středověku bylo běžné, že za kroniky byla označována také biografická díla či hagiografické spisy.¹¹⁵ Kronika stejně jako historie mohla označovat vyprávění jak o skutečných historických postavách, tak o fiktivních hrdinech a dějích.¹¹⁶ Atraktivnost pro čtenáře zde tkvěla především v příběhovosti, případně i v senzačnosti událostí, které mohly být někdy i fiktivní, avšak byly řazeny chronologicky (např. *Kronika trojanská*, *Kronika o Štilfrídovi* či

---

¹¹¹ČORNEJ, 2004, s. 332.

¹¹²BENEŠ, Zdeněk: *Historický text a historická skutečnost*. Praha 1993. s. 18.

¹¹³BENEŠ, 1993, s. 18–19.

¹¹⁴ČORNEJ, 2004, s. 333.

¹¹⁵PAVERA – VŠETIČKA, 2002, s. 194.

¹¹⁶KOLÁR, Jaroslav: K typologii české historické prózy z období humanismu. In Kolár, J., *Návraty bez konce. Studie k starší české literatuře*. Brno 1999. s. 198.

Kronika o Bruncvíkovi). Některé události mohly být v zájmu přitažlivosti významově posunuté či podané zkresleně. Od tohoto přístupu vedla cesta k použití kronikářských postupů v beletrii 19. a 20. století.¹¹⁷

V této práci je výraz *kronika* používán v jeho užším významu, který lépe vyhovuje popisu děl, o nichž pojednává.

Vedle světových či univerzálních kronik, které zpracovávaly dějiny celého světa, existovaly také kroniky jedné země či státu nebo jednoho kmene či národa. Již od středověku vznikaly i lokální kroniky – městské, šlechtických rodů, klášterní, diecézní, církevních řádů atp. Jak již bylo uvedeno výše, jako kroniky byly někdy označovány také memoáry.¹¹⁸

Žánr kroniky byl v zemích Koruny království českého pěstován od první čtvrtiny 12. století, kdy vznikla Kosmova *Kronika Čechů*, na niž navázalo několik tzv. pokračovatelů Kosmových. Důležité kroniky vznikly v Čechách ve 14. století, např. *Zbraslavská kronika*, *Kronika takřečeného Dalimila*, *Kronika česká Přibíka Pulkavy z Radenína*, *Kronika česká Beneše Krabice z Veitmile* a dalších kronikářů doby Karla IV. Pro období 15. století je významná *Husitská kronika Vavřince z Březové*.¹¹⁹

V tradici české literární historie jsou české písemné projevy s dějepisnou tematikou z předbělohorského období souhrnně označovány pojmem *kronikářství*. V takto vyčleněných textech se nejedná o historiografická díla podle dnešního chápání historické vědy, avšak jedná se o příklady historiografie předvědecké fáze. Toto označení také umožňuje jistou oblast textových památek na základě tématu pod jediné označení. Díla s dějepisnou tematikou, která vznikla v zemích Koruny království českého v tomto období, byla psána v češtině i v latině, ve veršované i prozaické formě. Jednalo se o díla původní i přeložená či přepracovaná, která se věnovala domácí i cizí historii. Česky psané památky, které jsou zahrnovány pod označení *kronikářství* 16. století, zahrnují texty vydané tiskem i dochované v rukopisech, ať už v jediném exempláři či větším počtu opisů.¹²⁰

V 16. století se v souvislosti s nástupem humanismu pozornost vzdělavců obrátila k historickým dílům psaným podle vzoru antického dějepisectví. Kroniky tehdy našly své adresáty v širokých společenských vrstvách, které v duchu humanismu požadovaly od historiografických prací vedle poučnosti také sdělnost, srozumitelnost, zábavnost, příběhovost

---

¹¹⁷ČORNEJ, 2004, s. 333.

¹¹⁸VLAŠÍN et al., 1984, s. 192.

¹¹⁹ČORNEJ, 2004, s. 335.

¹²⁰KOLÁR, 1999, s. 195, 197 a 199.

a beletrizaci dějin. Vývoj kronikářství tehdy také úzce souvisel s vynálezem knihtisku. Dobovým požadavkům vyšel nejvíce vstříc Václav Hájek z Libočan ve své *Kronice české*. Hájek v této kronice propojil prvky humanistického dějepisectví, tj. zapojil do kroniky mnoho smyšlených příběhů a použil dataci i v případě bájí a pověstí, s domácí kronikářskou tradicí. Díky knihtisku dosáhla tato kniha velkého rozšíření, čímž také antikvovala starší kronikářská díla a nasýtila český trh. Vzhledem k rozšiřujícímu se obzoru čtenářů v předbělohorském období vedl také k vydávání překladů a převodů kronik o jiných národech a zemích.¹²¹

2.2 Historie

V této podkapitole je vymezen význam výrazu historie jako literárního žánru. Výraz historie pochází z latinského slova *historia*, jež má svůj původ v řeckém výrazu *istoría*, které znamená zkoumání, pátrání, vypravování událostí. Žánr historie nemá zcela jednoznačný význam. Kromě samotné historie může označovat také kroniku, drama a další prozaické i veršované texty zábavného charakteru. Lze vymezit dva významy výrazu historie. V užším smyslu se jedná o „dějepisický žánr, který na vysoké literární a odborné úrovni zpracovává zajímavé události dávné i nedávné minulosti.“¹²² V širším slova smyslu jde o „epické dílo zábavného, moralistního či dějepisného zaměření s výraznými beletristickými elementy a budované na chronologické ose.“¹²³

Od antiky byla historie považována za součást literatury. Marcus Tullius Cicero považoval historii za záležitost formy a stylu. V historii měla být líčena minulost na vysoké stylistické úrovni a se smyslem pro kauzalitu, která autorovi umožňovala vkládat do děje vlastní úvahy.¹²⁴

Ve středověku byla zdůrazňována především stylistická rovina textu. Rozlišovaly se anály, kroniky a historie. V případě análů se jednalo o krátké zápisy o historických událostech, které byly pořízeny bez literárních ambicí. Kroniky chronologicky podávaly obsáhlejší, ale prosté líčení dějinných skutečností. Historie byly v tomto dělení nejhodnotnějším žánrem, jenž dějiny vykládal ozdobně, elegantně a podrobně. Účelem bylo dosáhnout estetického účinku. Často však docházelo k zaměňování těchto žánrů, zvláště označení kronika a historie kolísalo. V rámci jednoho díla někdy docházelo k prolínání

121ČORNEJ, 2004, s. 334–336.

122ČORNEJ, Petr: Historie. In Mocná, D. – Peterka, J. et al., *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl 2004. s. 248.

123ČORNEJ, 2004, s. 248.

124ČORNEJ, 2004, s. 248.

kroniky a historie (např. Kosmova *Kronika česká*, *Zbraslavská kronika* či *Husitská kronika* Vavřince z Březové).¹²⁵

V období humanismu se z historie stal vůdčí historiografický žánr. V tomto období docházelo k napodobování antických vzorů a díky tomu také k výraznějším rozdílům mezi historií a kronikou. Od historie se tehdy vyžadoval ozdobný sloh a zábavné zpracování, které navíc mělo končit obecným naučením. Důraz byl kladen také na výběr a zpracování dějů. Historie tedy zaznamenávaly příběhy, které byly výrazně dějové, zatímco kroniky popisovaly i příběhy podružné. Tím se dále prohlubovaly rozdíly mezi kronikami a historiemi. K čtivosti a atraktivnosti historií napomáhalo také napodobování antických vzorů, jako např. Thúkydida, Gaia Sallustia Crispa či Tita Livia. Byly používány také fiktivní monology, dialogy a další beletristické prvky. Na druhou stranu se však těmito postupy oslabovala fakticistní a poznávací složka textů ve prospěch zábavnosti a čtivosti, ačkoliv byli humanisté toho názoru, že historie musí mít náležitou odbornou úroveň. Odbornost mělo zaručit shromažďování a studium pramenů.¹²⁶

Napětí mezi tendencí k atraktivnosti a touhou po odbornosti zůstalo pro raný novověk typické. Z tohoto rozporu se posléze historie vyvíjela na jedné straně k odborným dílům, na druhé straně k historické beletrii.¹²⁷

V českém prostředí lze za historie považovat některé kapitoly v Kosmově *Kronice české*, *Zbraslavské kronice* či *Husitské kronice* Vavřince z Březové aj. Svěbytné historie se však začínají objevovat až s nástupem humanismu. Takovým dílem, které pojednává o českých dějinách, ačkoliv jeho autorem byl Ital, je i *Historia Bohemica* Eneáše Silvia Bartoloměje Piccolominiho, který ve svých spisech dosáhl vysoké úrovně. Patrné je úsilí o návrat k antickým vzorům historií i poučení antickou literaturou. Piccolomini v tomto díle také projevil svůj vypravěčský talent. Z domácích autorů podnikl nejvýznamnější pokus o naplnění dobových kritérií učenosti, slohového zpracování a čtivosti Jan Dubravius v díle *Historiae regni Bohemiae*.¹²⁸ Dalším dílem, které patří do žánru historie a jemuž se věnuje také tato práce, je *Historia o císaři Karlovi* Prokopa Lupáče z Hlaváčkova.

Pojetí historie jako spisu, který má zároveň odborné i umělecké kvality, se však v Čechách a na Moravě příliš neprosadilo. V 16. století zde převládl názor, který zformuloval Daniel Adam z Veleslavína, že historie jsou práce vysoké odborné úrovně, ostatní díla měla

¹²⁵ČORNEJ, 2004, s. 248–249.

¹²⁶ČORNEJ, 2004, s. 249.

¹²⁷ČORNEJ, 2004, s. 249.

¹²⁸ČORNEJ, 2004, s. 250–251.

patřit mezi kroniky. Za odborné spisy byly považovány i komentované edice pramenů, např. *Akta aneb knihy památné čili Historie oněch dvou nepokojných let v Čechách 1546 a 1547* od Sixta z Ottersdorfu, *Historie o původu jednoty (bratrské)* od Jana Jafeta či *Historia o těžkých protivenstvích církve české* od Jana Amose Komenského. Soudobým kritériím historie odpovídá desetisvazková *Historie církevní* Pavla Skály ze Zhoře.¹²⁹

Stejně jako západoevropský kulturní okruh řadí i české prostředí středověku a raného novověku pod pojem historie také zábavné epické příběhy. Velkou část z nich přejímala česká literatura z jiných zemí (*Historie o Enšpíglovi*, *Historie o životě Jana Fausta* ad.). Objevovaly se však i příběhy českého původu (*Historie o bratru Janu Palečkovi* aj.). Použití pojmu historie v těchto titulech je zcela konvenční. Obdobné texty se často objevují i pod názvem kronika. Z dnešního pohledu jde ve skutečnosti o beletristické žánry (román, povídka atp.). Některé z těchto textů se později staly oblíbenými jako knížky lidového čtení. Mnohé z postupů rané novověkých historií využívá soudobá historická beletrie a literatura faktu.¹³⁰

Tato práce používá výraz historie jako označení literárního žánru v jeho užším významu, který lépe odpovídá povaze děl, o nichž pojednává.

2.3 Kalendář

Tato podkapitola vymezuje význam výrazu kalendář především jako dobového literárního žánru. Větší pozornost je v závěru kapitoly věnována specifickému příkladu produkce kalendářů – historickému kalendáři.

Pojem kalendář pochází z latinského slova *calendarium*, které je odvozeno od *calendae*, tj. názvu prvního dne v měsíci v antickém Římě. Nejstarší známý kalendář však vznikl už ve starém Egyptě ve 4. tisíciletí př. n. l.¹³¹ Jedná se o seznam dní v jednom roce, který je uspořádán chronologicky podle dnů a týdnů. Vznik kalendáře je spojen především s náboženským kultem. V zemích s křesťanským náboženstvím se k jednotlivým dnům roku připojují církevní svátky. Kalendář tedy souvisí také s požadavkem tyto církevní svátky dodržovat.¹³²

V pozdějších dobách se stal kalendář významnou součástí lidové literatury. První náznaky kalendářů tohoto typu byly rukopisné cisiojany, které jsou u nás doloženy od poloviny 13. století. Tyto kalendáře sloužily k tomu, aby si lidé lépe zapamatovali jména

¹²⁹ČORNEJ, 2004, s. 251.

¹³⁰ČORNEJ, 2004, s. 251.

¹³¹KARPATSKÝ, 2001, s. 263.

¹³²KÖNIGSMARK, Václav: Kalendář. In Vlašín, Š. (ed.), *Slovník literární teorie*. Praha 1984. s. 164.

svatých a církevních svátků. Používaly k tomu krátkých veršů, jednalo se o jakési veršované kalendáře. Důležitým impulsem pro rozvoj kalendářů byl vynález knihtisku, díky němuž se vyvinuly knižní kalendáře. Na konci 15. století se cisioján změnil v typ kalendáře, který svým charakterem patřil do lidového čtení. Kalendáře tehdy obsahoval také planetář (tj. výklad nebeských znamení podle planet), dále zdravotnická ponaučení (hlavně na základě astrologie), pranostiky, přísloví a pořekadla, ozdobné obrázky, posléze i různá beletristická vyprávění a fantastické příběhy.¹³³

První kalendář vytištěný v češtině vydal Mikuláš Štětina v Plzni v roce 1489. V roce 1506 vydal Václav Žatecký první český nástěnný kalendář. Významnými vydavateli kalendářů v 16. století dále byli Václav Zelotýn z Krásné Hory, Petr Codicillus z Tulechova, Tadeáš Hájek z Hájku ad. V 16. století také začal být do kalendářů vkládán prázdný papír na poznámky a zápisy. Nejstarší doklad takového kalendáře pochází od Václava Zelotýna, který na rok 1575 vydal „kalendář hvězdářský k psaní“. V těchto kalendářích se často nacházejí historické zápisky od někdejšího vlastníka. Obsahem kalendářů se od té doby staly také rozsáhlé dedikace a předmluvy, popisy oběhů a pohybů planet, vysvětlivky znamének u jednotlivých dní vzhledem k tomu, co je ten den vhodné či nevhodné, výklad astrologických znamení, rýmovaná pravidla zdravotnická, verše astrologického obsahu, ilustrace a tabulky jednotlivých měsíců. K tomu byly také připojovány různé předpovědi o válkách, hladu, moru, povodních atp., k jednotlivým dnům byly připojovány předpovědi počasí, naučení o pouštění krve, dále byly uváděny různé příběhy politické, které byly někdy také předpovídaný. V roce 1562 se v kalendáři Tomáše Petrkovského poprvé objevil seznam trhů a jarmarků v Českém království, v kalendáři Jana Codicilla z Tulechova z roku 1577 se poprvé objevují soudní dny a doby.¹³⁴

Novou formou kalendářů i historické literatury ve druhé polovině 16. století staly historické kalendáře. Jednalo se o určitou formu dobové popularizace dějin. Tyto kalendáře řadily historické události podle toho, na jaký den v roce připadaly. Tato forma vyhovovala měšťanským i lidovým zájemcům o historii, kteří do takovýchto kalendářů ještě v následujícím století vpisovali vlastní pamětní záznamy, takže historické kalendáře napomáhaly vzniku městského i vesnického kronikářství.¹³⁵

Daniel Adam z Veleslavína vydal v roce 1578 obsáhlý *Kalendář historický*, v němž podle dní v celém roce poskládal historické události. Roku 1584 pak Prokop Lupáč

133KÖNIGSMARK, 1984, s. 164.

134VYKOUKAL, František Vladimír: Kalendář. In *Ottův slovník naučný* 13 (Jana – Kartas). Praha 1998. s. 782.

135KUTNAR – MAREK, 1997, s. 84.

z Hlaváčova vydal podle vzoru německého historika Pavla Ebera kalendář *Rerum Bohemicarum Ephemeris, sive Kalendarium historicum*.¹³⁶ Ve 20. a 30. letech 17. století vytvořil *Kalendář historický* také Daniel Vepřek. Později vznikly i další historické kalendáře.¹³⁷ Uvádět v kalendářích „historie“, různé události dějepisné i fantastické příběhy se pak stalo u kalendářů zvykem.¹³⁸ Pokud se v této práci píše o kalendáři, myslí se tím právě kalendář historický.

---

¹³⁶VYKOUKAL, 1998, s. 782.

¹³⁷ŠÍMA, Matěj: Kalendář. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 4 (I – Lžidimitrij). Praha 1865. s. 490.

¹³⁸VYKOUKAL, 1998, s. 782.

3. Humanismus v českém prostředí a jeho autoři

V této kapitole je nejprve představen humanismus jako umělecký směr obecně i v českém prostředí. Následně je stručně pojednáno o humanistické literatuře v českém prostředí a jsou představeni nejvýznamnější humanističtí spisovatelé. Následně je obšírněji popsána humanistická historiografie v českém prostředí a jsou uvedeni významní humanističtí historiografové. S ohledem na téma této práce je v samostatných medailonech více pojednáno o autorech a dílech, jimiž se tato práce zabývá. Jedná se především o Eneáše Silvia Bartoloměje Piccolominiho (pozdějšího papeže Pia II.), jeho dílo *Historia Bohemica* a jeho tři raně novověké překlady do češtiny, které pořídili Jan Húska, Mikuláš Konáč z Hodiškova a Daniel Adam z Veleslavína, který je vydal v knize *Kroniky dvě o založení země české*, k níž napsal významnou předmluvu, která je zde také přiblížena. Spolu s touto knihou je představen také Veleslavínův *Kalendář historický*. Další podkapitola pojednává o Václavu Hájkovi z Libočan a jeho *Kronice české*, poté je představen Prokop Lupáč z Hlaváčova a jeho *Historia o císaři Karlovi* a dva historické kalendáře *Rerum Boemicarum Ephemeridis* a *Rerum Bohemicarum Ephemeris*. Poté je věnována podkapitola Martinu Kuthenovi ze Šprinsberka a jeho dílu *Kronika o založení země české*, již Daniel Adam z Veleslavína také vydal v knize *Kroniky dvě o založení země české*. Dále je pojednáno o Bohuslavovi Bílejovském a jeho *Kronice české*. V neposlední řadě je pak představen Jan Skála z Doubravky a Hradiště, známý také jako Jan Dubravius, a jeho dílo *Historiae regni Boemiae*.

3.1 Humanismus

Tato podkapitola stručně představí humanismus jako evropská myšlenkový a literární směr obecně. Nastíněn bude i vývoj humanismu v českém prostředí.

Slovo humanismus je odvozeno od latinského výrazu *humanitas* – lidství, lidskost.¹³⁹ Humanismus vznikl díky kulturnímu vývoji v Itálii ve 14. století. Humanismus v sobě zahrnoval studium antických autorů, literární tvorbu a způsob života. Svůj základ měl řecko-římské koncepci humanity. V tradiční formulaci Marka Tullia Cicerona představuje ideál vzdělaného člověka, který je proto lidský a vnitřně svobodný. Přesto však byl humanismus kulturním procesem, do nějž vyústil pozdní středověk.¹⁴⁰ Na celý evropský středověk působila klasická starověká kultura, římské klasiky byli čtení a opisováni v klášterních školách, avšak

¹³⁹KARPATSKÝ, Dušan: *Malý labyrint literatury*. Praha 1982. s. 205.

¹⁴⁰LEHÁR, Jan: Humanismus. In Lehár, J. – Stich, A. – Janáčková, J. – Holý, J., *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha 2013. s. 103.

až ve 14. století dosáhl tento obrat k pramenům (*ad fontes*) plného rozvoje.¹⁴¹ Předními italskými představiteli tohoto směru byli Dante Alighieri, Francesco Petrarca a Giovanni Boccaccio.¹⁴²

Humanismus je obvykle vymezován jako učenecká složka renesance, která zahrnovala historii, filologii, filosofii, poesii i politiku. Typickými literárními žánry té doby byly dopisy, projevy, polemiky, invektivy, filosofické traktáty, historiografie, cestopisy, národopisné spisy, životopisná líčení, pedagogické a vychovatelské spisy a učebnice.¹⁴³ Humanismus zahrnoval studium klasických autorů a textovou kritiku jejich spisů ve snaze stanovit původní text, který byl zbaven přídavků pozdějších opisů a stal se podkladem k vydání díla. Dále humanismus zahrnoval latinskou literární tvorbu, která se opírala o vzory antických autorit. Klasický starověk byl pro humanismus ideálem vzdělání. Humanisté toužili po ideálním typu lidství, snažili se dosáhnout obrody lidského života.¹⁴⁴

Humanismus tak byl především intelektuálně estetickým hnutím, které obdivovalo klasický starověk. V období humanismu se vytvořila mezinárodní obec učenců a literátů, kteří v antické literatuře, kultuře a umění viděli zdroj univerzální vzdělanosti a v antické humanitě shledávali vzor pro svůj život.¹⁴⁵ Humanisté nejprve pohrdali národními jazyky, které považovali za nevhodné pro umělecké básnictví. Později však opouštěli latinu a snažili se také o rozvoj národních literatur.¹⁴⁶

Humanismus se v českém prostředí začal objevovat na sklonku vlády krále Jiřího z Poděbrad. V následujících necelých sto padesáti letech byl humanismus převládajícím směrem české kultury a určujícím faktorem literárního procesu. Český humanismus je tedy vymezován na jedné straně koncem doby poděbradské a bitvou na Bílé hoře na straně druhé. Ve vývoji tohoto směru se dá vymezit řada fází, které se navíc liší v jednotlivých kulturních centrech, kterými tehdy byly především Praha a Olomouc. Obecněji lze vyčlenit humanismus v Čechách a na Moravě. Ve zjednodušené periodizaci je možné hovořit o raném a vrcholném humanismu. Raný humanismus se v politických dějinách překrývá přibližně s obdobím vlády jagellonské dynastie v zemích Koruny království českého, tj. s roky 1471–1526. Vrcholný

---

141 *Komenského slovník naučný V* (Haiti – Jankó Paul). Praha 1938. s. 319.

142 LEHÁR, 2013, s. 103.

143 *Ilustrovaný encyklopedický slovník I* (A–I). Praha 1980. s. 859.

144 LEHÁR, 2013, s. 104–105.

145 LEHÁR, 2013, s. 105.

146 *Komenského slovník naučný V*, 1938, s. 319.

humanismus lze poté přiřadit do období od nástupu habsburského rodu na český trůn do porážky českého stavovského povstání v bitvě na Bílé hoře, tj. do let 1526–1620.¹⁴⁷

Humanismus v českém prostředí byl jako všude v Evropě nejen součástí mezinárodního humanistického hnutí, ale také složkou domácích dějin literatury. S nástupem humanismu se v dějinách české literatury odehrála změna, která však nespočívala v přijetí nových hodnot, ani v opuštění starých hodnot. Odehrála se však změna vztahů mezi stále platnými hodnotami. Studium antických autorů probíhalo po celý středověk, avšak až humanismus povýšil antiku na vedoucí pozici v žebříčku kulturních hodnot.¹⁴⁸

Humanisté katolické vyznání, kteří byli většinou šlechtického původu, odcházeli od poloviny 15. století na univerzity v Itálii, především v Boloni a Padově. Jejich učiteli byli především Eneáš Silvius Bartoloměj Piccolomini a profesor v Boloni Filip Beroaldus. Humanisté, kteří byli měšťanského původu, odcházeli studovat do německého Vitemberku, kde na ně působil především přítel a spolupracovník Martina Luthera Filip Melanchton. V 16. století měl na české humanisty vliv hlavně Erasmus Desiderius Rotterdamský a později také Justus Lipsius. Jedna linie českých humanistických autorů používala latinský jazyk. Z jejího zakladatele je považován Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic. Za krátkou dobu se počala rozvíjet také humanistická literatura v českém jazyce. Jejími zakladateli byli většinou utrakvističtí měšťané. V jeho čele stál Viktorin Kornel ze Všehrd, který zformuloval program českého humanismu.¹⁴⁹ Řečtinou se čeští humanisté začali zabývat poměrně pozdě. Prvním z českých humanistů, který uměl řecky, byl patrně Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic. Odborně se však řečtině věnovali až Václav Hladič Písecký a Zikmund Hrubý z Jelení.¹⁵⁰ Od roku 1542 přednášel řečtinu na pražské univerzitě Matouš Collinus z Chotěřiny. Díky němu, Janu Šentygarovi z Chotěřiny a Šebastiánu Aerichalkovi Přestickému byla řečtina zavedena i v městských školách.¹⁵¹

Český jazyk 15. století žil dosud z odkazu předcházejícího období. Až čeští humanisté a poté pod jejich vlivem humanisticky orientovaní čeští bratři kladli na jazyk nové požadavky a přizpůsobovali češtinu stylistickému ideálu humanistické latiny. Nutili také češtinu do komplikované syntaxe a vnesli do ní i velké množství dalších prvků tehdejší latiny. Počet uživatelů latiny se však v pohusitských Čechách výrazně snížil, stejně se zmenšilo i teritorium, kde se latina užívala. Výuka latiny na školách probíhala v katolických oblastech,

147LEHÁR, 2013, s. 106.

148LEHÁR, 2013, s. 106.

149LEHÁR, 2013, s. 107.

150Masarykův slovník naučný III (H-Kn). Praha 1927. s. 368.

151ZIKMUND, Václav: Humanismus. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 3 (F – Chyžice). Praha 1863. s. 968.

tj. v západních a jižních Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Studenti z těchto krajů odcházeli především na italské univerzity. Na utrakvistických školách však tehdy byla výuka latiny v útlumu. Až od poloviny 16. století se na nich začala rozvíjet latinská, řecká a hebrejská studia. Od tohoto období odcházeli jejich absolventi studovat na univerzitu ve Vitemberku, který byl střediskem německé reformace výrazně zasažené humanismem. Později studovali i na jiných univerzitách.¹⁵²

3.2 Humanistická literatura v českém prostředí

Tato podkapitola stručně představuje humanistickou literaturu v českém prostředí a zmiňuje nejvýznamnější autory tohoto směru.

Pokud se hovoří o literatuře období raného a vrcholného humanismu, nemyslí se tím pouze humanistická literatura, ale i pozdně středověká literární tvorba, která nese jisté renesanční prvky. Tyto renesanční prvky lze nalézt v literárním vývoji 15. a 16. století. Jedná se o milostné básně Hynka z Poděbrad, který do češtiny přeložil také několik novel Giovanniho Boccaccia. Dalším dílem s těmito prvky je satirická próza *Frantova práva* neznámého autora z roku 1518. Pozdně středověká díla, např. *Štilfrid a Bruncvík*, jsou v tomto období vydávána tiskem jako lidová četba.¹⁵³

Na přelomu 15. a 16. století se do Čech začíná šířit knihtisk. Tento převratný vynález hluboko zasáhl do kulturního vývoje. Umožnil šíření levnějších tištěných knih mezi mnohem širším publikem, než tomu bylo u drahých rukopisných knih.¹⁵⁴

V Čechách v této době vznikala také německy psaná literatura. V 16. století se jednalo především o jazyk protestantů. Jejich kulturním střediskem byl tehdy bohatý hornický Jáchymov. Německá knižní produkce té doby byla poměrně bohatá a sloužila hlavně náboženským potřebám. V Jihlavě byl pěstován meistersang, který navazoval na velké minnesängry a byl pěstován uměleckými spolky ve velkých městech.¹⁵⁵

Za vlády Jiřího z Poděbrad nebyly podmínky pro šíření humanismu příznivé, protože pražská univerzita v té době neposkytovala humanistické vzdělání. Tvůrčí literární tvorba humanistických vzdělců byla v této době spíše ojedinělá. Pouze ve zlomcích se dochovala

---

152 LEHÁR, 2013, s. 109.

153 LEHÁR, 2013, s. 108.

154 LEHÁR, 2013, s. 109.

155 LEHÁR, 2013, s. 110.

díla Šimona ze Slaného. Z těchto důvodů je jediným větším tvůrčím činem latinského humanismu poděbradského období *Dialogus* Jana mladšího z Rabštejna.¹⁵⁶

Výrazným střediskem humanismu se stala pražská královská kancelář, když se v roce 1488 dostal do jejího čela Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic. Na Moravě byla už od poloviny 15. století takovým centrem Olomouc, kde v té době působila řada humanistických biskupů – Tas Černohorský z Boskovic, Stanislav I. Thurzo a Jan Dubravius.¹⁵⁷

Česky píšící autoři chtěli uvádět řecké a latinské autory v překladech a úpravách do češtiny a psát domácím jazykem ve styl těchto děl. Tento literární program výrazně formuloval Viktorin Kornel ze Všehrd. Viktorin Kornel tento program uskutečnil překlady děl Jana Zlatoústého a Thascia Caecilia Cypriana, které vyšly tiskem souborně roku 1501. Vlastním dílem tohoto autora je spis *O práviech, o súdiech i o dskách země české knihy devatery*, který byl dokončen roku 1499. Toto dílo autora školeného na klasických vzorech je literárně propracovanou knihou. *Knihla tovačovská* Ctibora Tovačovského z Cimburka je naproti tomu pouhou právní příručkou bez literárních ambicí.¹⁵⁸

Překlady a úpravy děl antických a humanistických autorit (např. Marka Tullia Cicerona, Franceska Petrarky, Erasma Desideria Rotterdamského) se věnoval Řehoř Hrubý z Jelení. V tomto období začalo být v Čechách běžné, že spisovatel či překladatel byl zároveň tiskařem. Nejvýraznějším příkladem tohoto představitele humanismu byl Mikuláš Konáč z Hodiškova.¹⁵⁹

Doba tehdy přála knihám praktických rad. Takovou knihu napsal např. Jan Hasištejnský z Lobkovic. Jedná se o knihu *Zpráva a naučení synu Jaroslavovi* z roku 1504. *Knihla Řeči a naučení hlubokých mudrců* je čítankou antického myšlení. Jejím autorem byl vychovatel synů Viléma II. z Pernštejna a na Helfštejně, který bývá někdy ztotožňován s Janem Češkou.¹⁶⁰

Nejhojněji zastoupenou složkou latinského písemnictví v období vrcholného humanismu byla v českém prostředí příležitostná poesie, např. oslavné básně na osoby, města a země, svatební gratulace, vzpomínky na zesnulé, básně napsané do nově vydávaných knih atp. Takovéto básně psal s literární skupinou Matouš Collinus z Chotěřiny. Tato skupiny bývá také nazývána básnickou družinou Jana staršího Hodějovského z Hodějova, protože ji tento

---

¹⁵⁶LEHÁR, 2013, s. 110.

¹⁵⁷LEHÁR, 2013, s. 111.

¹⁵⁸LEHÁR, 2013, s. 112.

¹⁵⁹LEHÁR, 2013, s. 113.

¹⁶⁰LEHÁR, 2013, s. 113.

mecenáš hmotně podporoval. Sborník poesie asi padesáti básníků této družiny byl vydán tiskem ve čtyřech dílech s názvem *Farragines poematum (Směs básní)* v letech 1561–1562. Latinských básníků v průběhu 16. století přibývalo. Pod Collinovým vlivem začal psát své verše Tomáš Mitis z Limuz, který byl především autorem duchovní poesie a vydavatelem díla Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic. Další výraznou osobností byl Jan Campanus Vodňanský, který se stal autorem rozsáhlého básnického díla. Napsal např. historickou báseň *Cechias (Čechie)* z roku 1616 či latinskou hru z českých dějin *Bretislaus*, která byla roku 1604 zakázána.¹⁶¹

Autorem ostrých a vtipných epigramů a polemických básní, jimiž kritizoval významné představitele humanismu v Čechách, byl Pavel Litoměřický z Jizbice. Své básně shrnul do sbírky *Periculorum poeticorum partes tres (Tři díly básnických pří)* z roku 1602. Latinské básně psala také první žena v historii české literatury Alžběta Johana Vestonie, původem Angličanka, nevlastní dcera alchymisty Edwarda Kelleyho.¹⁶²

Jan Chorinnus byl básníkem, který byl schopen tvořivě navazovat na antickou poesii. Byl autorem díla *Idyllia quatuor de quatuor anni partibus (Čtyři idyly o čtyřech ročních obdobích)*, které byly vydány posmrtně v roce 1616.¹⁶³

Latinská próza měla menší význam než latinská poesie. Značnou část prózy tohoto období tvořily příležitostné proslovy. V tomto období vznikaly také rozsáhlé dopisové celky, které souvisely s humanistickým kultem přátelství. Nauková próza, především spisy o gramatice, poetice, logice a etice, byla poznamenána náboženskými spory na pražských vysokých školách a jejich organizačními záležitostmi. Za období vlády Rudolfa II. Habsburského se studium přírodních věd dostalo na evropskou úroveň. Tehdy v Praze působili Tycho Brahe, Johannes Kepler, Jan Jessenius, Tadeáš Hájek z Hájku a další učenci. Tadeáš Hájek se zasloužil o popularizaci přírodních věd překladem *Herbáře* Pietra Andrey Gregoria Mattiolo, který byl vydán s významnými ilustracemi v roce 1562.¹⁶⁴

Ve školách bylo provozováno latinské drama. Hrály se především antické hry, později také hry s biblickými náměty. Jezuité zpracovávali do podoby dramatu také legendy o českých i cizích světcích. V prostředí utrakvismu byla napsána dramatizace starozákonní

---

¹⁶¹LEHÁR, 2013, s. 114.

¹⁶²LEHÁR, 2013, s. 115.

¹⁶³LEHÁR, 2013, s. 115.

¹⁶⁴LEHÁR, 2013, s. 115–116.

apokryfní knihy *Tobiáš*. Tato hra nesla jméno *Tobeus* a roku 1569 ji napsal Jan Aquila z Plavče.¹⁶⁵

V česky psané literatuře převládaly knihy naukové (zejména právnické, ale i přírodovědné, lékařské, zeměpisné a astronomické) a popularizační. Vydávali je především vzdělaní a kulturně uvědomělí tiskaři. V Praze se jednalo o Jiřího Melantricha Rožďalovského z Aventina a Daniela Adama z Veleslavína, v Olomouci a v Prostějově o Jana Günthera.¹⁶⁶

Šimon Lomnický z Budče se ve svém rozsáhlém literárním díle pokoušel povznést křesťanskou mravnost v katolickém duchu. Lomnický byl autorem duchovních písní, veršovaných her se zpěvy, jež navazovaly na středověké velikonoční hry, dále psal české i latinské příležitostné básně a mravně výchovné spisy, jež obsahovaly také příběhy ze středověkých příruček pro kazatele a sbírek exempel. Jedná se o díla *Kupidova střela* z roku 1590, *Pejcha života* z roku 1615, *Tobolka zlatá* ze stejného roku atp.

Pavel Kyrmezer skládal veršovaná biblická dramata v duchu Martina Luthera. Je to *Komedia česká o bohatci a lazarovi* z roku 1566, *Komedia nová o vdově* z roku 1573 či *Komedia o Tobiášovi* z roku 1581. Důležitou součástí tehdejší dramatické produkce byly také morality Tobiáše Mouřenína z Litomyšle.¹⁶⁷

Důležitou součástí dobové literární produkce byla také cestopisná literatura, která se žánrově pohybovala mezi naukovou a zábavnou prózou. Oldřich Prefát z Vlkanova vylíčil roku 1563 svou cestu do Palestiny, stejně tak učinil v roce 1608 Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic. Bedřich z Donína popsal po roce 1608 svou cestu do Rakouska, Uher, Bavorska, Švábska a Itálie.¹⁶⁸

Významnou součástí knižní produkce 16. století byla také zábavná próza. Tento žánr se vyvíjel dvojím směrem. Jednak se jednalo o měšťanskou mravokárnou literaturu, která navazovala na středověká exempla, jednak šlo o zábavná vyprávění většinou cizího či středověkého původu a rozprávkové cykly. Příkladem prvního vývojového proudu byl *Masopust* Vavřince Leandra Rvačovského ze Rvačova z roku 1580. Typickým příkladem druhého směru byla např. pohádková povídka německého původu *Fortunatus*, která byla vydána tiskem ve druhé polovině 16. století, *Historia o životě doktora Jana Fausta*, kterou z němčiny přeložil Martin Carchesius a vydal ji roku 1611, či příběhy o dvorském šaškovi

---

¹⁶⁵LEHÁR, 2013, s. 116.

¹⁶⁶LEHÁR, 2013, s. 116.

¹⁶⁷LEHÁR, 2013, s. 121–122.

¹⁶⁸LEHÁR, 2013, s. 122.

krále Jiřího z Poděbrad s názvem *Historie o bratru Janu Palečkovi*, které jsou dochovány v rukopisech i tiscích ze 16. a 17. století.¹⁶⁹

3.3 Humanistická historiografie v českém prostředí

V této podkapitole je nejprve nastíněn přehled humanistické historiografie v českém prostředí a její významní autoři. V samostatných medailonech jsou dále představeni autoři se svými historiografickými díly, jimiž se tato práce zabývá.

Podle Zdeňka Beneše je možné období české humanistické historiografie vymezit přelomem 30. a 40. let 16. století a porážkou českého stavovského povstání na Bílé hoře roku 1620. Za začátek tohoto období můžeme považovat vydání dvou kronik – *Kroniky o založení země české a prvních obyvatelích jejích* Martina Kuthena ze Šprinsberka z roku 1539 a *Kroniky české* Václava Hájka z Libočan z roku 1541.¹⁷⁰

V 16. století došlo díky novým podnětům ke kvantitativnímu i kvalitativnímu rozvoji českého dějepisectví. Tento jev byl v souladu s celkovým rozmachem literatur v českém jazyce, k němuž došlo v polovině 16. století. V zemích Koruny království českého v té době zdomácněl humanismus nejen pouze jako literární forma, ale také jako nové chápání života a světa. Humanismus požadoval skepsi, rozumové poznání a kritický přístup k historickým faktům. Tyto požadavky se však v českém kronikářství a historickém myšlení projeví v menší intenzitě a v časovém zdržení oproti klasickým zemím evropského humanismu. Přesto však nelze opominout zkvalitnění výuky na městských a vysokých školách a vynález knihtisku, které vytvořily příznivější podmínky k bohatému rozvoji dějepisné práce. Narostl také důraz na prameny a metodickou závaznost.¹⁷¹

První velký myšlenkový konflikt, který vyvolal nezdařený nápor luterství v Čechách, dal podnět ke vzniku díla malostranského měšťana a písaře Bartoše, které nese název *Kronika o bouři pražské roku 1524 neboli Knihy o pozdvižení jedněch proti druhým v obci pražské*. Tytéž bouře vyvolaly také obavy o soud národa, které vyjádřil Jiří Písecký ve své latinské kronice či spíše pamětech let 1518–1526. Šimon ze Slaného byl autorem dnes nedochované dějepisné práce a chvalořeči na Jiřího z Poděbrad.¹⁷²

---

¹⁶⁹LEHÁR, 2013, s. 122.

¹⁷⁰BENEŠ, Zdeněk: Humanistické konstanty českého dějepisectví 16. a 17. století. *Historický obzor* 8, 1997, s. 174.

¹⁷¹KUTNAR, František – MAREK, Jaroslav: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. Praha 1997. s. 70–71.

¹⁷²KUTNAR – MAREK, 1997, s. 71–73.

Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic byl autorem několika prozaických a básnických děl s výchovně politickou a satiricko-kritickou tendencí, v nichž reflektoval soudobé politické dění a osobní zkušenosti. Jedná se o *De situ Pragae et incolentium moribus – O položení Prahy a mravech jejích obyvatelů* a *Ad sanctum Venceslaum satira, in qua mores procerum et popularit patriae suae reprehendit – Žaloba k sv. Václavu, ve které kárá mravy předku a obyvatelů vlasti*. Obě knihy pocházejí z roku 1489. Hasištejnský sbíral také materiály k dějepisnému dílu, které však nakonec nenapsal.¹⁷³ Bohuslav Hasištejnský je dále autorem díla *Elegia de peregrinatione sua (Elegie o jeho putování)*, v níž popisuje svou cestu po Středomoří v letech 1490–1491. Vedle toho byl také autorem drobných básní a filozofické prózy, např. *De miseria humana (O lidské ubohosti)* z roku 1495, *De avaritia (O lakotě)* z doby kolem roku 1500, *De felicitate (O štěstí)* ze stejného období a další. Je autorem také rozsáhlé korespondence. Přestože věnoval jednu ze svých prvních básní chvále knihtisku, nedával svá díla tisknout. Ta se tedy šířila v rukopisech ještě padesát let po jeho smrti.¹⁷⁴

K nejstarším otázkám českých dějin se vyjádřil Jan Matyáš ze Sudetu ve svém díle *De origine Bohemorum et Slavorum* z počátku 17. století. Proti tvrzení českých dějepisců dokládal, že Čechové nepřišli do Čech z Chorvatska, ale ze zakarpatských oblastí Ruska.¹⁷⁵

Měšťan a kancléř Starého Města pražského Sixt z Ottersdorfu se účastnil stavovského odboje v letech 1546–1547. Když chtěl Ferdinand I. ospravedlnit svůj postup proti vzbouřencům v oficiální sbírce dokumentů, Sixt proti němu sepsal dílo *Akta aneb knihy památné čili Historie oněch dvou nepokojných let v Čechách 1546 a 1547*. V 70. letech 16. století se Sixt zúčastnil jednání na pražském sněmu o českou konfesi. O tomto jednání napsal své dílo *Diarium*.¹⁷⁶

V téže době se objevila potřeba opírat se při náboženských zápasech odkazy na starší minulost i v jednotě bratrské. Příslušníci jednoty shromažďovali historický materiál a ukládali ho, takže asi v polovině 16. století vznikl Archiv jednoty. Již předtím však do svých náboženských výkladů někteří členové jednoty zapojovali i historické výklady. Jednalo se např. o Lukáše Pražského a jeho dílo *O původu jednoty* z roku 1527 či Vavřince Krasnického a jeho spis *O učených* z roku 1530.¹⁷⁷ Žákem Lukáše Pražského byl Jan Augusta, který byl autorem polemických, apologetických a dogmatických spisů. Stál v čele odpůrců vyššího vzdělání, s nimiž se dostal v roce 1567 do dlouhého sporu Jan Blahoslav

173KUTNAR – MAREK, 1997, s. 73.

174LEHÁR, 2013, s. 111.

175KUTNAR – MAREK, 1997, s. 75.

176KUTNAR – MAREK, 1997, s. 80–81.

177KUTNAR – MAREK, 1997, s. 81.

svou *Filipikou proti misomusům*, tj. útočnou řečí proti nepřátelům múz – bohyním umění a věd.¹⁷⁸

Původní archiv byl zničen požárem roku 1546 v Litomyšli. Jan Černý-Nigranus tehdy začal sbírat doklady k pronásledování jednoty v roce 1547. Tím položil základy k obnovování archivu, tj. řadě patnácti foliantů, které nesou souhrnný název *Acta Unitatis Fratrum* (*Akta jednoty bratrské*). Jan Černý-Nigranus také založil tradici bratrského dějepisectví. Vedle něj jsou autory důležitých prací k dějinám jednoty písař Matěj Červenka, biskup Jan Blahoslav, Vavřinec Orlík ad. Jednota bratrská také zřídila úřad písaře, který jako archivář a historiograf zpracovával její písemnosti a zaznamenával její dějiny.¹⁷⁹

Vlastní dějepisná díla Jana Černého jsou většinou nedochovaná. Dnes známé je dílo *Poznamenání některých skutků Božích obzvláštních*, které bylo kdysi připisováno Matěji Červenkovi. Biskup Jan Blahoslav napsal roku 1547 dílo *O původu jednoty a řádu v ní*. Otázkou původu a samostatnosti jednoty se zabýval také ve spise *Summa quaedam brevissima de Fratrum origine et actis – Stručná souhrnná zpráva o původu a činech bratří* z roku 1556. Blahoslav se také podílel na *Aktech jednoty bratrské* a dal roku 1576 také podnět ke vzniku druhé pramenné sbírky, tzv. *Knize úmrtí*. Jejich vlastním tvůrcem se stal Vavřinec Orlík.¹⁸⁰

Blahoslavovy teologické spisy reagovaly na vnější podněty a některé jsou psány jako pastýřské listy. Nejdůležitější Blahoslavovou teologickou a literární prací je *Nový zákon vnově do češtiny přeložený* z roku 1564. Dále se Blahoslav zabýval také homiletikou a hudbou. Napsal příručku pro kazatele *Vitia concionatorum, to jest Vady kazatelův*, kterou dokončil asi roku 1570. Stručné poučení o kazatelství obsahuje také *Naučení mládeňcům k službě Kristu a církvi jeho se oddávajícím v Jednotě bratrské*, které bylo vydáno až posmrtně roku 1585. Významným Blahoslavovým naukovým dílem je *Gramatika česká*, která byla dokončena roku 1571. Jako učebnici hudby a hudební teorie pro zpěváky pojal spis *Musica, to jest Knížka zpěvákům náležité zprávy v sobě zavírající*, která byla poprvé vydána v roce 1558 a poté rozšířena a znovu vydána roku 1569. Toto dílo souviselo s přípravou nového bratrského kancionálu. V roce 1555 byli jeho redakcí pověřeni Jan Blahoslav, Jan Černý-Nigranus a Adam Šturm z Hranic, ale hlavní tíhu práce nesl Blahoslav. Výsledkem této práce byl objemný *Kancionál šamotulský* vydaný roku 1561 v polských Šamotulách. Jeho druhé vydání, označované jako *Kancionál ivančický*, bylo vydáno roku 1564 v Ivančicích.

178LEHÁR, 2013, s. 118.

179KUTNAR – MAREK, 1997, s. 81.

180KUTNAR – MAREK, 1997, s. 81–83.

Blahoslavův překlad *Nového zákona* dal podnět k překladu *Bibli české*, která byla v letech 1579–1593 vydána v šesti dílech a bývá tedy označována také jako *Šestidílka* nebo *Kralická bible*, jelikož byla vytištěna v Kralicích u Náměště nad Oslavou. Skupina překladatelů a biblických exegetů, která na překladu pracovala, bývá označována jako Bratří kraličtí.¹⁸¹

Jednota bratrská chtěla mít vedle těchto pramenných sbírek také monografické zpracování vlastních dějin. Takovým dílem je anonymní *Historia fratrum bohemicorum*, jejíž autorství i doba vzniku jsou sporné. Pravděpodobně vznikla v 90. letech 16. století. Původně bylo dílo přisuzováno Janu Blahoslavovi, poslední výzkumy však ukazují spíše na mladoboleslavského seniora Jana Kálefa. Do okruhu církevního dějepisceví jednoty bratrské patří i biografická práce kněze Jakuba Bílka *Život Jana Augusty*. První část tohoto díla, která byla dokončena roku 1554, pravděpodobně doplnil a upravil Jan Blahoslav.¹⁸²

Zájem české společnosti o dějiny přerostl z dějin národních na dějiny světové. Tuto touhu uspokojovaly především překlady humanistických světových kronik a kosmografií. Burján Sobek z Kornic tehdy přeložil *Světovou kroniku* německého historika Jana Kariona z roku 1532. Jednalo se o první překlad této kroniky do cizího jazyka. Tato kronika byla později znovu přeložena Danielem Adamem z Veleslavína, byla doplněna až po rok 1584 a obsahovala také vypsání vlády Maxmiliána II. Habsburského od Daniela Adama. Václav Plácel z Elbinku přeložil *Kroniku židovskou* Flavia Iosepha, tento překlad později také upravil Daniel Adam. Zikmund z Púchova přeložil roku 1554 rozsáhlé kosmografické dílo Sebastiana Münstera *Kozmografia česká*. Významným překladatelem cizích kronik se ve druhé polovině 16. století stal spolupracovník Daniela Adama z Veleslavína Jan Kocín z Kocínětu. Spolu s Veleslavínem přeložil *Kroniku novou o národu tureckém* od německého historika Jana Löwenklaua. Vedle toho Kocín přeložil dvě základní díla starší středověké církevní historiografie. Jednalo se o *Historii církevní* Eusebia z Kaisareie z roku 1594, k níž Kocín napsal také důležitou předmluvu, a *Historii církevní* Flavia Magna Aurelia Cassiodora Senatora. Ve Veleslavínově tiskárně vyšla také *Moskevská kronika* od Alessandra Guagniniho v překladu Matouše Hozia Vysokomýtského. Tato kronika zdůrazňuje příbuznost slovanských národů.¹⁸³ Příručkové zpracování světových dějin Abrahama Buchholzera do češtiny přeložil a upravil roku 1596 Benjamin Petřek z Polkovic pod názvem *Rejstřík historický*. Světovým dějinám se věnuje také kompendium Jana staršího Gryla z Grylova *Sečtení rokův od počátku světa* z roku 1588.¹⁸⁴

181 LEHÁR, 2013, s. 118–119.

182 KUTNAR – MAREK, 1997, s. 83.

183 KUTNAR – MAREK, 1997, s. 83–84.

184 KOLÁR, 1999, s. 201.

Kroniky a historické kalendáře měly své čtenáře především v měšťanech. Do šlechtického prostředí se obracely oslavné genealogie. Nejvýznamnějšími autory šlechtických genealogií byli rožmberský archivář a knihovník Václav Březan a Bartoloměj Paprocký z Hlohol a Paprocké Vůle. Václav Březan začal na začátku 17. století psát na žádost Petra Voka z Rožmberka pětidílnou *Kroniku rožmberskou, Monumenta Rosenbergica*. Z ní se první tři díly ztratily v 18. století, v rukopise dochovaly životopisy posledních Rožmberků, *Život Viléma z Rožmberka* a *Život Petra Voka z Rožmberka*. Obdobné genealogické práce menšího rozsahu Březan věnoval také Švamberkům a Šlikům z Holejče.¹⁸⁵ Václavu Březanovi bývá také někdy přisuzován obsáhlý fragment rukopisné kroniky o počátcích českých dějin, která měla být polemikou s Hájkovou *Kronikou českou*. Autor tohoto díla však není jistě znám.¹⁸⁶

Bartoloměj Paprocký z Hlohol a Paprocké Vůle chtěl popsat všechny svobodné a politicky rozhodující stavy Čech, Moravy a Slezska. Učinil tak v dílech *Zrcadlo slavného markrabství moravského* z roku 1593, *Diadochus všech tří stavův slavného království českého* z roku 1602 a *Štambuch slezský* z roku 1609.¹⁸⁷ Osobností Zikmunda Lucemburského se ve svém díle *Historické vypsání o Zikmundovi, římském císaři* z roku 1589 zabýval Václav Rameš.¹⁸⁸

V předběllohorském období vzniklo v zemích Koruny království českého množství městských kronik a pamětí úřední i soukromé povahy. Většina této produkce však zůstal pouze v rukopise. Tyto kronikářské zápisy byly psány latinsky, česky i německy Čechy i Němci. Jejich autory byli měšťští písaři, purkmistři, obyčejní měšťané, kněží, vojáci, rektori škol, hospodářští úředníci ad.¹⁸⁹ Nejstarší dochovaná městská kronika vznikla v Lokti. Popisuje současnou událost, spor města s jeho vrchností na konci 15. století. Průběh sporu i jeho výsledek zapsal pravděpodobně zdejší kronikář. Chronologicky poté následují díla pražských kronikářů Jiřího Píseckého, neznámého měšťana a písaře Bartoše. V první polovině 16. století se pravděpodobně začalo se sepisováním pamětních záznamů i v Žatci. Žatecké záznamy vznikaly průběžně a podílelo se na nich více autorů. V polovině 16. století pak počet městských kronik a pamětních záznamů vzrůstá.¹⁹⁰ Do dnešní doby se dochovaly kroniky a paměti z předběllohorského období ze dvaceti čtyř měst v Čechách.¹⁹¹ Významnými osobnostmi, jejichž jméno přesáhlo oblast jejich působiště, byly např. David Crinitius

185KUTNAR – MAREK, 1997, s. 85–86.

186KOLÁR, 1999, s. 204.

187KUTNAR – MAREK, 1997, s. 86–87.

188KOLÁR, 1999, s. 201.

189KUTNAR – MAREK, 1997, s. 87.

190TOŠNEROVÁ, 2010, s. 28.

191TOŠNEROVÁ, 2010, s. 178.

z Hlavačova, Simon Hüttel, Jan Bartošek či Jan Urban z Domanína, který byl autorem deníkových záznamů.¹⁹²

Autorem memoárů byl kutnohorský měšťan Mikuláš Dačický z Heslova. Toto dílo nese název *Paměti*. Dačický na nich pracoval v letech 1610–1626 a navázal v nich na starší zápisky svých předků, např. Mikuláše z Práchňan a Bartoše z Práchňan ze druhé poloviny 15. století. Jedná se tak o typ měšťansko-zemanské rodinné kroniky. Vedle těchto *Pamětí* je Dačický autorem také satirické a mravoučné *Prostopravdy* z roku 1620.¹⁹³ Přibližně ve stejné době sepsal Václav Kněžoveský záznamy o událostech ve Slaném v letech 1578–1620.¹⁹⁴ Z dalších měšťanských pamětí je možné uvést *Paměti* Jiřího Tesáka Mošovského a jeho syna Adama Tesáka Českobrodského či *Pamětní knížku* Jana Piláta Rakovnického z Jenštejna z let 1575–1605 a další paměti ze 16. a 17. století.¹⁹⁵

Jan Klatovský byl autorem zcela vyfabulované rukopisné kroniky o původu města Klatov. Toto dílo svůj literární charakter zakrylo předstíráním příslušnosti k městským kronikám.¹⁹⁶

Ve vztahu k předbělohorským událostem vznikla také historicko-politická díla účastníků předbělohorského politického života. Jedná se o záznamy z jednání na zemském soudu a moravském sněmu, které si zapisoval Karel starší ze Žerotína. Nesou název *Zápisové o soudě panském* z let 1594–1614 a *Popsání sněmů obecních v Brně* z let 1594, 1596 a 1597.¹⁹⁷ Žerotín je také autorem rozsáhlé korespondence psané česky, latinsky, německy, francouzsky a italsky. Formu listu má i jeho *Apologia* z roku 1606.¹⁹⁸

Dalším významným politikem této doby byl Václav Budovec z Budova, jenž byl jedním z autorů textu Majestátu na náboženskou svobodu. Ze zápasu o Majestát zanechal také zprávu *Akta o přibězích, kteří se dali ode tří stavů království Českého, tělo a krev pod obojí přijímajících od roku 1608 do 23. února 1610*.¹⁹⁹ Budovec byl roku 1577 členem císařova poselstva k sultánu Muradovi III. do Cařihradu. Za pět let pobytu v Cařihradu získal Budovec rozsáhlé znalosti islámu. Roku 1614 pak vydal svou náboženskou a politicko-historickou polemiku s islámem s názvem *Antialkorán*.²⁰⁰

192KUTNAR – MAREK, 1997, s. 87.

193KUTNAR – MAREK, 1997, s. 87.

194KOLÁR, 1999, s. 205.

195KOLÁR, 1999, s. 207.

196KOLÁR, 1999, s. 204.

197KUTNAR – MAREK, 1997, s. 88–89.

198LEHÁR, 2013, s. 120–121.

199KUTNAR – MAREK, 1997, s. 88–89.

200LEHÁR, 2013, s. 121.

Zájem o dějiny pronikl ve druhé polovině 16. století i do krásné literatury. Touhou humanistů bylo, aby byly české dějiny zpracovány v latinských básních. Bylo učiněno několik pokusů, z nichž nejvážnější jsou sbírky historického materiálu v tzv. *Collectancích*, které jsou nanejvýš doprovázeny záznamy vlastních pamětí. Takovouto formu mají sbírky Marka Bydžovského z Florentina. Jedná se o rukopisné sborníky o době Maxmiliána II. a Rudolfa II., které nesou název *Maxmilianus rex Bohemiae* a *Diarius sub Rudolpho rege*. Představují souhrn zpráv, novin, pamětí, listin a jiných písemností z let 1562–1596. Obdobný charakter má Bydžovského dílo *Liber informationum*, které se směřuje na dějiny univerzity a je cenným souborem materiálu pro dějiny univerzity v letech 1492–1601.²⁰¹ Dalším autorem těchto historických sborníků byl Jan Vokál.²⁰²

Na univerzitě v té době o dějinách přednášeli Prokop Lupáč z Hlaváčova, Daniel Adam z Veleslavína, Marek Bydžovský z Florentina, Jan Campanus Vodňanský, Jan Jessenius ad. Teoreticky o dějinách uvažoval výše zmíněný Jan Kocín z Kocínětu. Roku 1581 vydal v překladu dílo *Nové rozvržení veškerého práva* od Jeana Bodina. Na Bodinovy historické názory navazoval ve svých úvahách a úkolu o povaze historie, reflektoval je také v překladech a vydáních cizích historických děl.²⁰³

3.3.1 Eneáš Silvius Bartoloměj Piccolomini (Pius II.) a *Historia*

Bohemica

Eneáš²⁰⁴ Silvius²⁰⁵ Bartoloměj Piccolomini²⁰⁶ byl humanistický literát, historik a diplomat. Narodil se 18. října 1405 ve městě Corsignano, které se od roku 1462 nazývá Pienza. Toto město leží v provincii Siena v dnešní Itálii. Italsky jeho jméno znělo Enea²⁰⁷ Silvio Bartolomeo Piccolomini, v latinské podobě byl uváděn jako Aeneas Silvius Bartholomeus Piccolomini. Pocházel ze šlechticko-kupecké rodiny původem ze Sieny.²⁰⁸

---

201 KUTNAR – MAREK, 1997, s. 89–90.

202 KOLÁR, 1999, s. 203.

203 KUTNAR – MAREK, 1997, s. 91.

204 Někde uváděn také jako Aeneáš (*Komenského slovník naučný* I (A – Boleski Andrzej). Praha 1937. s. 52.).

205 Někde uváděn také jako Sylvius (PALACKÝ, František: Aeneas Sylvius. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 1 (A – Bžeduchové). Praha 1860. s. 45.).

206 Někde uváděn také jako Piccolòmini (KALISTA, Zdeněk: Piccolòmini Enea Silvio. In Bukáček, J. et al. (eds.), *Slovník spisovatelů. Itálie – Vatikánské Město – San Marino – Švýcarsko (Ticino, Grigioni)*. Praha 1968. s. 314.) nebo de Piccolomini (ŠMAHEL, František: Aenea, Silvio de Piccolomini. In *Biografický slovník českých zemí* A I. sešit. Praha 2004. s. 44.).

207 Někde uváděn také jako Aenea (ŠMAHEL, 2004, s. 44.) nebo Eneo (*Malá československá encyklopedie* IV (M–Pol). Praha 1986. s. 881.).

208 PELÁN, Jiří: Piccolomini Enea Silvio. In Pelán, J. et al. (eds.), *Slovník italských spisovatelů*. Praha 2004. s. 573–574.

Vystudoval rétoriku v Sieně u Mattea Luppiho a Gregoria da Spoleto a občanské právo u Mariana Sozziniho. V roce 1431 studoval ve Florencii u Francesca Filelfa řečtinu. Téhož roku ve Ferrare poznal Guarina da Verona a vstoupil do služeb fermského biskupa a kardinála Domenica Capranicy.²⁰⁹ Jako sekretář několika biskupů se v roce 1432 zúčastnil basilejského koncilu, kde se osobně setkal s předními husitskými teology, diplomaty a válečníky, např. s Prokopem Holým, Janem Rokycanou či Petrem Paynem. Vynikl zde jako řečník a diplomat. Původně ve spise *Libellus dialogum de Concilii auctoritate* (*Knížka dialogů o autoritě koncilu*) z roku 1440 zastával konciliaristické postoje, později se však těchto pozic zřekl. V letech 1440–1442 působil jako sekretář vzdoropapeže Felixe V. Roku 1442 byl ve Frankfurtu nad Mohanem korunován císařem Fridrichem III. Habsburským na básníka stříbrným vavřínovým věncem. Téhož roku se stal sekretářem císařské kanceláře ve Vídni. Ve Fridrichově kanceláři se seznámil s Kašparem Šlikem z Pasounu a Holíče, Prokopem z Rabštejna, Františkem z Bránic, Václavem z Bochova a dalšími českými úředníky, kteří mu poskytovali informace o minulosti i současnosti Čech.²¹⁰ Roku 1446 napsal traktát *De ortu et auctoritate Romani imperii* (*O původu a autoritě římské říše*), v němž hájil nezávislost světské moci na moci duchovní. V roce 1447 přijal svěcení a byl jmenován biskupem terstským. Roku 1451 se stal biskupem sienským. Jako papežský legát navštívil téhož roku Čechy. Zúčastnil se sněmu v Benešově jako sekretář císaře Fridricha III., setkal se zde s Jiřím z Poděbrad, Jindřichem IV. z Rožmberka, Zbyňkem Zajícem z Hazmburka, Zdeňkem III. Kostkou z Postupic a s dalšími představiteli kališnické i katolické šlechty. Dvakrát také navštívil Tábor, diskutoval zde s Václavem Korandou starším, Mikulášem z Pelhřimova zvaným Biskupec a Ondřejem Gačkou. Dále navštívil také Moravu, Slezsko a rakouské vévodství. Roku 1452 byl Piccolomini ustanoven nunciem v zemích Koruny království českého a v diecézích salcburské a akvilejské. V roce 1456 byl jmenován kardinálem a od roku 1457 byl biskupem warmijským. Po smrti Kalixta III. byl roku 1458 zvolen 210. papežem. Jako papež přijal jméno Pius II., italsky Pio II. Jako kardinál i jako papež usiloval o posílení moci papežské a o křížovou výpravu proti Turkům, kvůli níž svolal roku 1459 koncil do Mantovy. V březnu 1462 zrušil basilejská kompaktáta a v červnu 1464 povolal Jiřího z Poděbrad před svůj soud do Říma. Pius II. zemřel 15. srpna 1464 v Anconě v dnešní Itálii, odkud měla vyrazit křížová výprava proti Turkům. Pohřben byl v bazilice Sant'Andrea della Valle v Římě.²¹¹

209PELÁN, 2004, s. 574.

210ŠMAHEL, 2004, s. 44.

211PELÁN, 2004, s. 574.

Nejdůležitější součástí Piccolominiho rozsáhlého díla jsou spisy historicko-geografické. O českých dějinách pojednává jeho dílo *Historia Bohemica*, jinak též *De Bohemorum origine ac gestis historia* (*České dějiny. O původu a skutech Čechů*), které Piccolomini sepsal v červnu a červenci 1458 ve Viterbu. V této historii popisuje české dějiny od roku 894 do roku 1458.²¹² Tato kniha je věnována Alfonsovi V. Velikému, králi aragonskému, valencijskému, mallorskému, sardinskému, korsickému, sicilskému a neapolskému. Pramenem tohoto díla byla *Kronika česká* Přibíka Pulkavy z Radenína a výpisky z *Kroniky tak řečeného Dalimila*. Tyto materiály Piccolominimu poskytl kancléř Starého Města pražského Jan Toušek z Pacova. Prameny k husitskému období mu zaslal mistr Jan Papoušek ze Soběslavi, který byl dvakrát rektorem pražské univerzity, farářem v Týnském chrámu a posléze proboštem v Litoměřicích. Sám Piccolomini byl pak očitým svědkem mnoha událostí 15. století, tj. především od 35. kapitoly tohoto díla.²¹³

Historia Bohemica byla ještě za Piccolominiho života často opisována. První dva dochované opisy pocházejí již z roku 1458, další dva z roku 1459. Dále je známo přibližně třicet opisů z 15. století, které nejsou přesně datované.²¹⁴ Například v knihovně knížat Chigi v Římě se nachází sedm opisů tohoto díla, které byly pořízeny v letech 1458–1465.²¹⁵ Tato kniha byla poprvé vytištěna v Římě roku 1475, podruhé okolo roku 1486 v Norimberku, dále v Basileji asi roku 1489, ve Štrasburku v roce 1490, v Benátkách roku 1503, v Kolíně nad Rýnem v roce 1524, poté znovu v Basileji v roce 1531 atd.²¹⁶ V 16. století vyšlo toto dílo celkem dvanáctkrát, z toho šestkrát v Basileji.²¹⁷

Historia Bohemica byla brzy známa i v zemích Koruny království českého. Prvním českým vzdělcem, který prokazatelně knihu vlastnil, byl literárně činný vratislavský biskup Jošt II. z Rožmberka. Stalo se tak před březnem 1463. Druhým pak byl pravděpodobně novoměstský písař Prokop, který ji roku 1476 velice bohatě využil pro svou *Kroniku*. V českých a moravských knihovnách jsou dochovány dva rukopisy a jeden neúplný opis latinského textu Piccolominiho díla. Nejstarším z nich je pěkně vybavený kodex z roku 1467, který je uložen ve Státním oblastním archivu v Třeboni.²¹⁸ Druhým je rukopis Vědecké knihovny v Olomouci,²¹⁹ který obsahuje mnoho dalších Piccolominiho spisů. Tento rukopis

---

212PELÁN, 2004, s. 574.

213PECH, Vladimír: Aeneas Sylvius Piccolomini. In *Ottův slovník naučný* 1 (A – Alpy). Praha 1996. s. 264.

214ŠMAHEL, František: Enea Silvio Piccolomini a jeho Historie česká. In *Aeneae Silvii Historia Bohemica – Enea Silvio, Historie česká*. Praha 1998. s. XLI.

215PECH, 1996, s. 264.

216PALACKÝ, 1860, s. 45.

217ŠMAHEL, 1998, s. XLI.

218Signatura A 32.

219Signatura M I 159.

vznikl v Litoměřicích v letech 1476–1480. Rukopis *Historie* v tomto kodexu byl opsán z prvního tištěného vydání z roku 1475. Neúplný rukopisný opis se nachází v klášterní knihovně²²⁰ ve Vyšším Brodě.²²¹

Již roku 1464 bylo toto dílo přeloženo do střední horní němčiny. Tento překlad zhotovil na objednávku vratislavské městské rady písař Peter Eschenloer. Roku 1509 bylo dílo přeloženo do španělštiny a v roce 1545 do italštiny.²²²

Do češtiny byla tato kniha poprvé přeložena již roku 1487 Janem Húskou.²²³ Poté ji roku 1510 přeložil a v Litomyšli vydal Mikuláš Konáč z Hodiškova, později ji znovu přeložil a vydal Daniel Adam z Veleslavína roku 1585v Praze spolu s Kuthenovou kronikou v díle *Kroniky dvě o založení země české*.²²⁴

3.3.1.1 Jan Húška

Jan Húška²²⁵ byl katolický kněz a spisovatel. Narodil se okolo poloviny 15. století v Uherském Brodě. Činný byl ve 2. polovině 15. století. O jeho životě není známo nic jiného, než co uvedl k poznámce k překladu Piccolominiho kroniky, nejsou známa ani jiná jeho literární díla. Působil jako farář v Uherském Brodě, „alcipryšt“ v Břeclavi a kanovník v Brně.²²⁶ V roce 1487 přeložil na žádost bratrů Dobeše a Beneše Černožských z Boskovic²²⁷ kroniku Eneáše Silvia Piccolominiho do češtiny. Překlad však zůstal pouze v rukopise. Tento rukopis se během třicetileté války dostal do švédské královské knihovny a odsud posléze spolu s královnou Kristinou I. Švédskou do Vatikánu, kde je ve vatikánské knihovně uložen dodnes.²²⁸ Žádnou původní signaturu však rukopis neobsahuje, takže není jasné, odkud původně pocházel.²²⁹

Podle Kolára je na základě dovětky v textu díla možné určit, z jaké předlohy Húška překládal. Húška uvádí, že překlad pořídil na základě knihy „[j]ižto jsú vydávali mistři Jan

---

220Signatura 1 VB 96.

221ŠMAHEL, 1998, s. XLIII.

222ŠMAHEL, 1998, s. XLV.

223PELÁN, 2004, s. 574.

224KALISTA, 1968, s. 315.

225Někde uváděn také jako Houska (*Komenského slovník naučný* V (Haiti – Jankó Paul). Praha 1938. s. 333.), dále uváděn také s přídomkem „z Brodu Uherského“ (PALACKÝ, 1860, s. 45.) či „z Uherského Brodu“ (KALISTA, 1968, s. 315.).

226*Masarykův slovník naučný* III (H-Kn). Praha 1927. s. 382; KOLÁR, Jaroslav: Poznámky k nejstaršímu českému překladu *Historie české Eneáše Silvia*. In Kolár, J., *Sondy. Marginálie k historickému myšlení o české literatuře*. Brno 2007. s. 29.

227Jejich bratr Tas Černožský z Boskovic byl v letech 1457–1482 olomouckým biskupem.

228*Komenského slovník naučný* V (Haiti – Jankó Paul). Praha 1938. s. 333.

229KOLÁR, s. 27.

Šurener z Bopardie a Jan Mikulášů Hayhennerů z Oppenhaymu v Římě léta milostivého a od narození Jezu Krista tisícého čtyřstého sedmdesátého pátého, den desátý měsíce ledna.“ Jednalo se tedy o první tištěné vydání Piccolominiho *Historie*.²³⁰

K záměru nechat přeložit Piccolominiho kroniku do češtiny mohl bratry Dobeše a Beneše z Boskovic vést obecný zájem o významné literární dílo, o němž je mohl informovat také jejich bratr Tas Černohorský z Boskovic, který mohl také vlastnit tištěný exemplář tohoto spisu. Neméně důležitým faktorem však také mohla být zmínka o příslušníkovi jejich rodu (pravděpodobně jejich otci) Beneši Černohorském z Boskovic, která se objevuje v závěru díla.²³¹

Húskův překlad je poměrně mechanický a doslovný, nerespektující rozdíly mezi latinou a češtinou.²³² Možná také proto nevešel tento překlad v širší známost a nevznikly žádné ohlasy na něj.²³³

3.3.1.2 Mikuláš Konáč z Hodiškova

Mikuláš Konáč z Hodiškova²³⁴ byl humanistický literát, překladatel a tiskař. Nazýval se také Konáček, v latinské podobě byl uváděn jako Finitor či Nicolaus Finitor, podle místa své tiskárny také jako Nicolaus in Lacu nebo Nicolaus de Lacu. Konáč se narodil asi po roce 1480 v Hodiškově u Nového Města na Moravě, o jeho mládí a vzdělání je známo jen málo. Kolem roku 1506 byl v Praze písařem hor viničných. Od roku 1507 se objevují jeho tisky, které vydával ve vlastní tiskárně vedle kostela Panny Marie Na louži na dnešním Mariánském náměstí. Přibližně do roku 1511 spolupracoval s Janem Wolfem, později působil sám. V letech 1520–1528 fungovala jeho tiskárna v domě U bílého lva na dnešním Malém náměstí. Roku 1516 získal Konáč díky přímluvě Jana staršího Hodějovského z Hodějova erb a přídomek z Hodiškova, později byl přijat do rytířského stavu. V letech 1520–1542 působil jako dvorský místosudí, roku 1526 byl perkmistrem hor viničných. Sám také vlastnil vinice a dvůr Skrovětín u Vltavy. Zdá se, že v tehdejších politických sporech byl přívržencem purkmistra sjednocených pražských měst Jana Paška z Vratu. Roku 1528 končí Konáčova tiskařská činnost, až do smrti pak žil v ústraní. Pravděpodobně to souviselo s Paškovým

---

230KOLÁR, s. 27–28.

231KOLÁR, s. 29.

232KOLÁR, s. 28.

233KOLÁR, s. 30.

234Uváděn také jako „z Hodiškova“ (*Komenského slovník naučný* VI (Jankov – Kvašení). Praha 1938. s. 381.) nebo „z Hodišťkova“ (VLČEK, Jaroslav: Konáč z Hodišťkova Mikuláš. In *Ottův slovník naučný* 14 (Kartel – Kraj). Praha 1998. s. 664.).

pádem a vypovězením. Ve své literární činnosti však pokračoval i poté, až posmrtně vyšel soubor jeho pozdějších překladů. Konáč zemřel 3. dubna 1546 v Praze.²³⁵

Konáčova tiskárna byla prvním humanistickým nakladatelstvím v Čechách. Ve své produkci počítala také se čtenáři v příbuzných jazykových oblastech, např. v Polsku. Jako tiskař projevil Konáč cit pro dobovou aktuálnost i pro možnosti knihtisku, roku 1526 byl prvním tiskařem, který tiskl noty. Konáč byl utrakvistickým příznivcem programu českého národního humanismu, jak jej formuloval Vikrorin Kornel ze Všehrd. Usiloval o jeho naplnění svou spisovatelskou, překladatelskou a vydavatelskou činností o jeho realizaci. Překládal z němčiny a z latiny spisy italských humanistů, drobnosti antických autorů i starší křesťanské spisy, které odpovídaly dobové představě zábavně prezentované mravoučnosti v humanistickém duchu. Významným přínosem pro českou literaturu byl jeho překlad *Historie české* od Eneáše Silvia Bartoloměje Piccolominiho, který byl pod názvem *Česká kronika* vydán v Praze roku 1510.²³⁶

Konáč se v tomto překladu snažil korigovat Piccolominiho protihusitské stanovisko. Vypustil proto Piccolominiho předmluvu hanící husity. V textu pak téměř důsledně nahradil slova „kacířský“ za „český“, „husity“ za „Čechy“ atp. Vyškrtal některé odsudky či doplnil Piccolominiho text vlastním samostatným přídavkem.²³⁷

Výběr Konáčem přeložených a vydaných knih svědčí o porozumění zájmům a potřebám tehdejšího čtenářstva. V překladatelské činnosti se však Konáč jen výjimečně dopracoval k vytríbenější jazykové úrovni, která by odpovídala humanistickým požadavkům, a zůstal většinou u překladů doslovných a zatížených četnými latinismy.²³⁸ Sehrál však důležitou úlohu jako kulturní iniciátor.²³⁹

3.3.1.3 Daniel Adam z Veleslavína a *Kroniky dvě o založení země*

české

Daniel Adam z Veleslavína²⁴⁰ byl historik, slovníkář, knihtiskař, překladatel a organizátor humanistického literárního života. Narodil se 31. srpna 1546 v Praze. Po vzdělání

235KOLÁR, Jaroslav: Mikuláš Konáč z Hodiškova. In Forst, V. (ed.), *Lexikon české literatury* 2/II (K-L, dodatky A-G). Praha 1993. s. 822.

236KOLÁR, 1993, s. 822–823.

237ŠMAHEL, 1998, s. XLIV.

238KOLÁR, 1993, s. 822–823.

239KOLÁR, Jaroslav: Konáč z Hodiškova Mikuláš. In Menclová, V. – Vaněk, V. (eds.), *Slovník českých spisovatelů*. Praha 2005. s. 353.

240Uváděn také jako Daniel Adam Pražský (RYBIČKA, Antonín: Daniel Adam z Veleslavína. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 9. Praha 1870. s. 959) či Daniel Pražský (KOPECKÝ, Milan: Daniel Adam z Veleslavína. Praha 1962. s. 17.).

na pražských městských školách studoval na pražské univerzitě, kde roku 1568 dosáhl titulu bakaláře, v roce 1569 se stal mistrem. Jeho učiteli na univerzitě byli mj. Petr Codicillus z Tulechova, Václav Zelotýn z Krásné Hory, Matěj Dvorský z Hájku, Matyáš Molesynus z Dielenperka, Jiří Proxenus ze Sudetu a Prokop Lupáč z Hlaváčova. Od roku 1572 působil na univerzitě jako profesor historie jako nástupce svého učitele Prokopa Lupáče. Zastával zde také některé nižší akademické funkce, v roce 1573 spravoval univerzitní pokladnu a profesorské důchody, roku 1576 rozděloval přednášky spolu s děkanem Matyášem Molesynem z Dielenperka, k jehož radě také patřil.²⁴¹ Z univerzity odešel téhož roku po sňatku s Annou Melantrichovou, dcerou Jiřího Melantricha Rožďalovského z Aventina. V roce 1576 se stal pražským měšťanem. Podílel se tehdy na řízení tchánovy tiskárny. V roce 1578 získal erb a přídomek „z Veleslavína“ podle otcova rodiště. V letech 1578–1580 vedl tuto tiskárnu ještě za tchánova života prakticky sám, od roku 1580 ji spravoval za nezletilého švagra Jiřího Melantricha mladšího. Ve společnosti nabýval stále větší vážnosti a začal zastávat i veřejné funkce. Byl činný v městské správě, v níž delší dobu působil jako předseda desetipanského úřadu, od roku 1583 zastupoval Staré Město pražské na zemském sněmu, kde býval volen do důležitých komisí. Nadále také udržoval styky s univerzitou. V roce 1584 tiskárnu předal švagrovi. Po švagrově smrti v roce 1586 řídil tiskárnu a knihkupectví až do své smrti opět sám. Mezi Veleslavínovy přátele, kteří spolupracovali s jeho tiskárnou, patřili např. Mikuláš Albert z Kaménka, Petr Codicillus z Tulechova, Jan Kocín z Kocinětu, Adam Huber z Rysenpachu, Matouš Hozius Vysokomýtský, Václav Plácel z Elbinku, Abraham z Gynterrodu, Pavel Kristián z Koldína, Trojan Nigellus z Oskořína, Vít Flavín z Rotenfeldu, Jan mladší Hodějovský z Hodějova a Přech Hodějovský z Hodějova, Vilém Ostrovec z Kralovic, Vavřinec Benedikt z Nudožer, Karel starší ze Žerotína, Jiří Carolides z Karlsperka, Jan Kherner Plzeňský, Bartoloměj Havlík z Varvažova, Matyáš Gryll z Gryllova, Jan Stander aj. Snahy, jež Daniel Adam uplatňoval ve svém díle, se snažil podněcovat i u nich. Jejich dílům, která vycházela často z jeho podnětu, věnoval péči jazykovými úpravami, spoluprací na překladech či připojováním předmluv. Daniel Adam z Veleslavína se tak stal významným organizátorem humanistické vzdělanosti důležitého centra dobové literární kultury. Podobné tendence uplatňoval i při řízení své tiskárny. Řídil ji s velkým kulturním rozhledem a vždy usiloval o vysokou typografickou úroveň tisků. Také jako jeden z prvních v Čechách tiskl noty. Vynikající jazyková úroveň jeho děl a překladů se stala vzorem soudobým spisovatelům i autorům doby národního obrození. Jazyk jeho doby se proto označuje jako veleslavínská čeština, která se stala základem spisovné češtiny, období poslední

---

241 HEJNIC, Josef: Adam Daniel. In *Rukověť humanistického básnictví 1 (A-C)*. Praha 1966. s. 38.

třetiny 16. století bývá v dějinách české literatury označováno jako doba veleslavínská. Daniel Adam z Veleslavína zemřel 18. října 1599 v Praze.²⁴²

Z Veleslavínova historického vzdělání vzešlo jeho dílo *Kalendář historický, krátké a sumovní poznamenání všech dnův jednoho každého měsíce přes celý rok*. Poprvé byl vydán v Praze roku 1578, kdy byl zaměřen na poučení širokého okruhu zájemců o dějepisné poučení, kteří četli jen v češtině. Druhé, přepracované vydání, které vyšlo roku 1590 v Praze, je orientováno spíše na zájmy vzdělaného patriciátu.²⁴³ Veleslavín připravoval i třetí vydání tohoto díla, které však vytisknout nestihl.²⁴⁴

Dalším historiografickým počinem Daniela Adama bylo vydání spisu *Kroniky dvě o založení země české a prvních obyvatelích jejích* v Praze roku 1585. V tomto díle sloučil po jednotlivých kapitolách příbuzného obsahu dvě významná díla – *Historii českou* Eneáše Silvia Bartoloměje Piccolominiho ve svém novém překladu, v němž poněkud zmírňuje Piccolominiho protihusitský postoj, a *Kroniku o založení země české* Martina Kuthena ze Šprinsberka. Veleslavínova předmluva k tomuto dílu vyjadřuje jeho vlastenecký zájem o osud národa a také formuluje program historiografické práce jako zdroje poučení.²⁴⁵

3.3.1.3.1 Předmluva ke *Kronikám dvěma o založení země české*

Tato podkapitola se bude věnovat předmluvě ke *Kronikám dvěma o založení země české*. Jejím autorem je Daniel Adam z Veleslavína. V této rozsáhlé předmluvě se autor věnuje mnoha tématům historickým a historiografickým apod. Nejedná se tedy o prostou předmluvu v dílu, ale o studii, v níž Veleslavín mj. hodnotí dosavadní české humanistické kroniky. Tato podkapitola se bude zabývat především touto částí zmíněné předmluvy.

Nejprve Veleslavín zmiňuje Eneáše Silvia Bartoloměje Piccolominiho. Píše, že historii napsal velmi ozdobně.²⁴⁶ Uvádí však, že Piccolomini ve své historii Čechům mnohdy křivdí a ubližuje. Proto Čechové tuto kroniku nepovažují za vhodnou ke čtení.²⁴⁷ Veleslavín však

---

242KOLÁR, Jaroslav: Daniel Adam z Veleslavína. In Forst, V. (ed.), *Lexikon české literatury I (A-G)*. Praha 1985. s. 28–29.

243KOLÁR, 1985, s. 29.

244KOPECKÝ, 1962, s. 23.

245KOLÁR, 1985, s. 29.

246„... sepsal yazykem Latinským dosti ozdobně Historij o Českém národu a gehu Spráwcých“ (ADAM Z VELESLAVÍNA, Daniel: *Kroniky Dwě O založenij Země České a prwnijch Obywatelijch gegich, též o Knijžatech a Králjich Českých y gegich činech*. Praha 1585. b. s.).

247„... Syluius v též Historij swé ne na gednom mjestě Cžechuom vkrátil, a na vblížení a vgmú dobrého gména co gim přičítá, k čemuž se oni neznagij, a což o nich w prawdě powědjno a důwodně twrzeno býti nemůže, a za tou příčinou gi zamijtagij, nehodnau saudijce, aby gi Cžechové čijsti měli“ (ADAM Z VELESLAVÍNA, 1585, b. s.).

soudí, že přesto se v ní nalézají mnohé informace, které se v jiných kronikách neobjevují.²⁴⁸ Také tvrdí, že Piccolomini se o Čechách vyjadřuje i pozitivně.²⁴⁹

Dále Veleslavín uvádí Martina Kuthena ze Šprinsberka. Tvrdí o ní, že je sice krátká, ale poctivě uvádí všechna česká knížata a krále a velmi pečlivě uvádí letopočty, někdy i měsíce a dny zmíněných událostí, což Piccolomini ve své kronice neučinil. Datování považuje Veleslavín za nutné a užitečné, protože datace slouží k tomu, aby se o historii nepochybovalo.²⁵⁰

Třetím kronikářem, zmíněným v této předmluvě, je Václav Hájek z Libočan. Veleslavín o něm uvádí, že psal nejpilněji a nejhojněji. Říká, že někteří si jeho kroniky vážili jen málo, protože se někde přiklání ke straně pod obojí, do kroniky zařadil i události zbytečné a báje. V době, kdy už však nebylo možné ji koupit, ptali se po ní a rádi by ji vlastnili.²⁵¹ Z Veleslavínova hodnocení je patrné, že si Hájkovy kroniky velmi vážil. Především také proto, že Hájek každou událost datuje a obsírně vypravuje o knížatech a králech.²⁵²

Posledním kronikářem, kterého Veleslavín uvádí, je Jan Dubravius. O Dubraviově historii Veleslavín soudí, že velmi vycházela z Hájkovy kroniky, ač se od ní na několika místech liší. Dubraviovi především vytýká, že události ve svém spise nedatuje a má také chyby v chronologii. Zmiňuje také druhé vydání této historie od Tomáše Jordána z Klausenburku a Johanna Cratona z Kraffttheimu. Více o této historii však psát nechce, protože nebyla ještě přeložena do češtiny a není tedy tolik známá.²⁵³

248, „Wssak proto mnohé se w nj nacházegj potřebné a vžitečné paměti, kterýchž ginj Kronykáři nětco málo dotýkagij“ (ADAM Z VELESLAVÍNA, 1585, b. s.).

249, „Také na několika mijstech chwálíj národ náss a vctivě o něm mluwij...“ (ADAM Z VELESLAVÍNA, 1585, b. s.).

250, „Welmi krátce, ale pořádně wyčijťá w nij wssecka Knížata a Krále České, ... s bedliwým poznamenáním let, a někde y měsýcůw a dnůw při týchž přijběžých: čehož Æneas Syluius w Kronyce swé pominul. Gest pak w gednékaždé Historij welmi platné a potřebné poznamenánij časuow a let a mnoho gij světla přidává. Kdež toho oka nenij, tu Čtzenář téměř yako w hustých tmách bez Lucerny, aneb w neznámém lese bez wůdce blauditi musý. Anoberž doloženij času a roku, sloužij k důwodu gistoty Historye, aby se o gegij prawdě nepochybovalo (ADAM Z VELESLAVÍNA, 1585, b. s.).

251, „... ze wssech neyobssyrněgi, a mohu řijcy neypilněgi a neyhogněgi, psal Historij Kněz Wáclaw Hágek z Libočan, ... Množý z Čechuow toho času y potom málo gi sobě wážili, pro některé příjčiny: Yako žeby někde strany pod obogij dotýkal, mnohé bezpotřebné, časem y básnivé wěcy wměssoval a wtrussowal. Ale nynij, když se giž Exemplářuow nedostáwá, ... negedenby gi za dosti weliké penijze rádi kaupili, a často se po nj ptagij“ (ADAM Z VELESLAVÍNA, 1585, b. s.).

252, „Tak y my aspoň o Hágowě Kronice sudme. Ačkoli podlé sprostného zdánij mého, nemáže ta práce gehow w počtu nevwěřecných a zlých kněh položena býti, poněwadž nad nj vžitečnégssý, lepky, hognégssí a sprawenégssý, w yazyku nassem ani snad w giném nemáme. Nebo předně nachází se w Kronyce Hágowě pořádek let. ... Druhé, obssýrně wyprawuge o Knížatech y Králích Českých, Pohanských y Křestianských“ (ADAM Z VELESLAVÍNA, 1585, b. s.).

253, „Ten, pokudž yá rozumím, na wětssým dijle Wáclawa Hága následowal: ač se od něho na některých mijstech dělij ... také zřídka poznamenával léta, někde pak y časy spletl, pokládage prwé to což se posléze stalo, a což přednegssý(ho) bylo, tomu pozdnégssý mijsto dáwage. ... Poto(m) obnowena g(es)t a wydaná w Bazylei

O Prokopu Lupáčovi z Hlaváčkova a Bohuslavovi Bílejovském Veleslavín v této předmluvě vůbec nepíše.

Ve druhé předmluvě poté Veleslavín vysvětluje způsob své práce na tomto díle a důvody jeho vydání. Uvádí, že nyní se na trhu nedostává českých kronik. Nemohl však vydat Hájkovu kroniku a přeložit a vydat Dubraviovu historii. Věděl však, že v češtině již vyšla Piccolominiho historie. Jelikož však byl Konáčův překlad již zastaralý a ne vždy povedený, upravil a opravil ho.²⁵⁴ Protože však Piccolomini ve své historii nemá dataci, přestože je velmi potřebná, připojil Veleslavín k jeho dílu Kuthenovu kroniku, který všechny události datuje. Ke každé kapitole v Piccolominiho historii proto připojil obdobnou kapitolu z Kuthenovy kroniky, aby se tak obě díla doplňovala nejen v dataci, ale i ve výběru událostí.²⁵⁵

Je tedy patrné, že nejvíce si Veleslavín u kronikářů cenil datace událostí, kterou považoval za nezbytnou. Dále pozitivně hodnotil také množství událostí a šíři, s jakou byly podány.

3.3.2 Václav Hájek z Libočan a *Kronika česká*

Václav Hájek z Libočan byl kněz a kronikář. Narodil se koncem 15. století v Libočanech v rodině nižší kališnické šlechty ze Žatecka. O jeho vzdělání není známo nic bližšího. Roku 1520 byl utrakvistickým farářem na hazmburském panství v Kostelci u Budyně nad Ohří, roku 1521 byl krátce ve Zlonicích kaplanem Viléma z Ilburka. Po roce 1521 přestoupil ke katolictví. Od roku 1524 do roku 1526 působil jako katolický farář v Rožmitále pod Třemšínem a správce při nedalekých zlatých dolech. V letech 1527–1534 byl kapitulním děkanem na Karlštejně a farářem na Tetíně, avšak úřadů byl zbaven po sporech

---

před deseti lety, a na mnoha místech wysvětlena od Vrozené(ho) P. Thomásse Jordana lékaře Markrabství Morawské(ho), s nowou Dedykací Jana Kratona, životního lékaře ge(ho) milosti Cýsařské... Nemnožý Czechowé o té Kronyce wědomost magij: p(ro)tože gesstě z Latinské(ho) yazyku do České(ho) od žádné(ho) přeložena není. Widj se tedy zbytečné wjce o nj psáti“ (ADAM Z VELESLAVÍNA, 1585, b. s.).

254„Když teď od několika drahně let žádných Českých Kronyk na prodagi se nenacházelo ... [a] a nemage na ten čas možnosti k wytisknutj weliké Hágkowsy Kronyky, ani Historye Jana Biskupa Olomuckého tak rychle do Česstiny přenést nemoha, wssak wěda o tom že Kronyka Æneæ Syluij před Sedmdesáti pěti lety Českým yazykem zde w Praze wytisštěna byla, ale giž téměř z paměti wysšla, vzal gsem před sebe... poněwadž netoliko starau Česstinau, kteréž gsme nynij hrubě odwykli, ale i Latinau welmi zapáchá, tak že mu s těžkostij prostý Čech rozuměti může, kdož Eneásse Latině nečijtal. Pooprail gsem gi tedy a zostřil, a jakž neywlastněgi možné bylo, wyložil“ (ADAM Z VELESLAVÍNA, 1585, b. s.).

255„Dále poněwadž Syluius w Historij swé, ačkoliv gi dosti pořádně, maudře a ozdorně sepsal, poznamenání časuow a leth ... pomínul, gessto ta bedlivost, wedlé giných wěcý, náramně potřebná gest w Historij: Y aby se tento nedostatek geho doplnil, přimijisyl gsem k němu malau Kronyčku Martina Kuthena, kterýž s obzvláštní pilností, téměř wssech příběhuow Českých léta položil. A jakž Æneas Historij swau na Kapitoly rozdělil: tak y já hned po gednékaždé Kapitole, co o témž Knijžeti, Králi aneb giných wěcech poznamenal Kuthen, to gsem připogil, aby tudy geden druhého wyswětlowal a doplňoval. Nebo čehož nemá Kuthén, to snad má Æneas: a čehož zapomenul Æneas, toho nepominul Kuthen: yakož pak tento mnohých wěcý dotýká, o kterýchž onen zholá žádné zmijny nečinij (ADAM Z VELESLAVÍNA, 1585, b. s.).

s purkrabím Janem Bechyní z Lažan. V květnu 1533 byl královskými úředníky jmenován dočasným správcem vyšehradské kapituly, ale po protestech byl odtamtud vypuzen. Od 30. let, kdy působil opět jako farář na Tetíně, patřil Hájek do okruhu humanisty Jana staršího Hodějovského z Hodějova, dlouholeté přátelství ho pojilo také s právníkem Brikcím z Licka a staroměstským kancléřem Sixtem z Ottersdorfu. V letech 1544–1549 působil jako probošt kapituly ve Staré Boleslavi, od roku 1545 také jako její děkan. Roku 1545 byl však pro spory s katolickou konzistoří krátce uvězněn v Praze. V roce 1548 se marně pokoušel získat úřad probošta koleje Všeoh svatých v Praze. Poté, co se vzdal svého úřadu ve staroboleslavské kapitule, stal se kanovníkem kapituly u svatého Víta v Praze. Již od roku 1524 byl zároveň po dlouhá léta vedle jiných úřadů oblíbeným českým kazatelem augustiniánského tomášského kláštera v Praze na Malé Straně. Od roku 1539 Hájek také žil v Praze ve vlastním domě proti tomášskému klášteru. Hájek dožil po dlouhé nemoci 18. března 1553 v Praze ve staroměstském klášteře dominikánek u svaté Anny, kde byl v kostele svaté Anny také pohřben.²⁵⁶

Na svém hlavním díle, *Kronice české*, pracoval Hájek po dřívějších přípravách soustředěně asi v letech 1533–1539, kdy mimo kazatelství v tomášském klášteře nezastával jiný úřad.²⁵⁷

Práce na kronice jistě nebyla bez vztahu k Hájkovým životním osudům. Hájek pojal úmysl napsat kroniku v době, kdy měl jako karlštejský děkan přístup k důležitým dokumentům uloženým na hradě a mohl z nich čerpat.²⁵⁸ Brzy po propuštění z tohoto úřadu byl katolickými pány vybidnut, aby sepsal českou kroniku proti chystané kališnické *Kronice o založení země české a prvních obyvatelích jejích*, kterou sepisoval Martin Kuthen ze Šprinsberka.²⁵⁹ Ve své práci byl podporován nejvyšším zemským sudím Hynkem Berkou z Dubé, místosudím Janem starším Hodějovským z Hodějova, rytířem Petrem Bohdaneckým z Hodkova a Brikcím z Licka.²⁶⁰

Styk s katolickým panstvem i s držiteli královských úřadů dopomohl Hájkovi k množství pramenného materiálu. Navíc tři písaři pracovali pro Hájka na výpiscích

---

256KOLÁR, Jaroslav: Hájkova kronika a česká literatura. In Hájek z Libočan, V., *Kronika česká*. Praha 1981. s. 8–9.

257KOLÁR, Jaroslav: Václav Hájek z Libočan. In Forst, V. (ed.), *Lexikon české literatury 2/I (H–J)*. Praha 1993. s. 33.

258KOLÁR, 1981, s. 9.

259NOVÁK, Arne – NOVÁK, Jan V.: *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. Brno 1995. s. 111.

260NINGER, Karel: Václav Hájek z Libočan. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný 3 (F – Chyžice)*. Praha 1863. s. 579.

ze zemských desk. Jednotliví šlechtici mu umožňovali čerpat z rodových písemností a dopomáhali mu k jinému materiálu ze svých panství nepochybně proto, že si od jeho kroniky slibovali oslavení svých rodů a ideologickou podporu své politické pozice zejména v zápase s městy.²⁶¹

Rukopis kroniky vznikl šest let. Byl hotov roku 1539 a podroben cenzuře tří autorovi příznivých katolických šlechticů. Byl mezi nimi i mecenáš humanistů, místosudí Jan starší Hodějovský z Hodějova.²⁶² Dalšími cenzory byli nejvyšší zemský sudí Jan starší Popel z Lobkovic na Zbiroze a Heřman Sedlecký z Dubu.²⁶³

Později však nastaly nesnáze s tiskem, který se uvolil financovat čáslavský rytíř Václav Halaš z Radimovic. Zůstalo však při slibech, jelikož Halaš neplatil z počátku vůbec a potom platil pouze málo. Tiskaři Pavel Severin mladšího z Kapí Hory a Ondřej Kubeš z Žiepuov se dožadovali peněz. Hájek sháněl rady a výpomoc příznivců. Za peníze vypůjčované jinde (např. od Adama Vrábského) byla kniha konečně dotištěna v říjnu 1541 v Praze v nákladu tisíc exemplářů zdobených mnohými dřevotisky. Avšak ještě předtím za velkého požáru Hradu a Malé Strany 2. června 1541 shořela část už vytištěných archů.²⁶⁴ Došlo však k vleklému sporu mezi Hájkem a Václavem Halašem o vytištěné exempláře a o právo knihu prodávat. Proto se Hájkova kronika dostala na veřejnost teprve roku 1543.²⁶⁵

Kronika vypráví se zálibou v podrobnostech o dějích od příchodu Čechů (pomyslně datovaného k roku 644) až po korunovaci Ferdinanda I. roku 1527, jemuž je také dedikována.²⁶⁶ Celkově tedy zahrnuje období 883 let.²⁶⁷

Práce svědčí o ctižádostivé velkorysosti autorova záměru inspirovaného příkladem antických historiografů, ale zároveň Hájkových nevalných historiografických schopnostech. Hájek navázal na starší kronikářská zpracovávání české minulosti počínaje Kosmovou *Kronikou českou* a *Kronikou takřečeného Dalimila*, jejichž údaje doplňoval z dalších a mladších pramenů domácích i cizích, a to i ze zdrojů dnes už nedostupných. Dále využíval místní či rodové tradice a také ústní podání. Hromadil tak vedle postav a událostí zcela

---

261 KOLÁŘ, 1981, s. 9.

262 KOLÁŘ, 1981, s. 9.

263 KOLÁŘ, Martin: Hájek z Libočan. In *Ottův slovník naučný* 10 (Gens – Hedwiga). Praha 1998. s. 756.

264 O tomto požáru informuje sám Hájek ve svém díle *O nešťastné příhodě, kteráž se stala skrze oheň v Menším Městě pražském a na hradě svatého Václava i na Hradčanech z roku 1541* (KOLÁŘ, 1993, s. 34).

265 KOLÁŘ, 1981, s. 9–10.

266 KOLÁŘ, Jaroslav: Hájek z Libočan Václav. In Menclová, V. – Vaněk, V., *Slovník českých spisovatelů*. Praha 2005. s. 200.

267 V Hájkově kronice pokračoval roku 1688 jménem neznámý kronikář, člen jezuitského řádu působící v Hradci Králové. Navázal na konec Hájkovy kroniky a dovedl ji až do roku 1546 (*Ottův slovník naučný* 10, 1998, s. 756).

fantastických i genealogické, etymologické a lokálně historické výklady, jimiž se mnil zavděčit svým příznivcům. Prameny pak nezřídka doplňoval vlastními kombinacemi a domysly o neverifikovatelných detailech. Celá látka byla Hájkem rozdělena podle jednotlivých let. Toto schéma se stalo základní osnovou celého díla. Časově nezařaditelné zprávy mechanicky přiřazoval k jednotlivým létům, až dospěl k obrazu souvislé řady roků naplněných událostmi.²⁶⁸

Hájek položil hlavní důraz na dávnověkost, z níž zachoval řadu starobyklých pověstí. Sleduje vznik a původ významných lokalit, měst, šlechtických rodů, nálezy nerostného bohatství atp. Dobu husitskou popsal stručně a ze stanoviska katolického, pro svou dobu pak nepřináší mnoho cenných zpráv.²⁶⁹

Kronika se díky Hájkovu vypravěčskému umění stala na celá staletí nejoblíbenějším dílem o českých dějinách. Čerpal z ní např. Jan Dubravius, Prokop Lupáč z Hlaváčkova, Daniel Adam z Veleslavína, Bohuslav Balbín a další.²⁷⁰ Oblíbenost této kroniky dokazuje také fakt, že přibližně dvacet beletristických epizod vyšlo samostatně v Praze roku 1580 ve zvláštním svazku s názvem *Historie rozličné o divných a mnohých věcech a příhodách lidských, dobrých i zlých, kteréž jsou z kronik a z jiných kněh vybrané a ted' tuto vytištěné*.²⁷¹ Kadaňský městský písař Jan Sandel vydal Hájkovu kroniku německy v roce 1596 v Praze, roku 1697 byl tento překlad přetištěn v Norimberku a roku 1748 v Lipsku.²⁷² V 18. století měla být přeložena i do latiny. K tomuto překladu dal podnět František Antonín Berka z Dubé a Lipé²⁷³ Překladem byl pověřen Viktorin a St. Cruce a po jeho smrti Gelasius Dobner, který však přeložil a poznámkami doprovodil jen šest dílů kroniky v díle nazvaném *Annales Hagiciani*.²⁷⁴

Proti Hájkovi se postavilo až osvícenství, kdy nekritičnost jeho přístupu dokázal právě Gelasius Dobner v komentářích k latinskému překladu kroniky z let 1761–1782. Úplné odsouzení kroniky pak provedl Josef Dobrovský a František Palacký.²⁷⁵ Druhé české vydání kroniky z let 1819–1823 pořízené Janem Ferdinandem ze Schönfeldu se však i přes

---

²⁶⁸KOLÁR, 1993, s. 33.

²⁶⁹NOVÁK, 1995, s. 111.

²⁷⁰*Komenského slovník naučný* V (Haiti – Jankó Paul). Praha 1938. s. 7.

²⁷¹KOLÁR, 1999, s. 187 a 192.

²⁷²*Komenského slovník naučný* V (Haiti – Jankó Paul). Praha 1938. s. 7.

²⁷³*Malá československá encyklopedie* II (D-Ch). Praha 1985. s. 698–699.

²⁷⁴*Masarykův slovník naučný* III (H-Kn). Praha 1927. s. 32.

²⁷⁵NOVÁK, 1995, s. 111.

osvícenskou kritiku stalo významným podnětem a látkovým pramenem pro romantický historismus obrozenecké literatury.²⁷⁶

3.3.3 Prokop Lupáč z Hlaváčova a *Historia o císaři Karlovi*

Prokop Lupáč z Hlaváčova²⁷⁷ byl humanistický literát, skladatel latinských básní a evangelijních parafrází a autor historických spisů v latině i češtině. V latinské podobě byl uváděn také jako Lupacius, Lupacyus či Lupatius. Lupáč se narodil po roce 1530 v Praze. Vystudoval na pražské univerzitě, roku 1555 vstoupil do koleje národa českého. V roce 1558 se stal bakalářem, roku 1561 dosáhl titulu mistra svobodných umění. Je učiteli na univerzitě byli Jan Balbín z Vorličné, Matěj Dvorský z Hájku a Matouš Collinus z Chotěřiny.²⁷⁸

V letech 1561–1563 byl Lupáč rektorem na městské škole v Nymburce. Roku 1563 se stal profesorem historie na pražské univerzitě. Roku 1564 byl proboštem koleje Karlovy a v letech 1566–1568 dvakrát zastával funkci děkana artistické fakulty.²⁷⁹ Byl zde mj. učitelem Daniela Adama z Veleslavína. Matouš Collinus z Chotěřiny uvedl Lupáče už kolem roku 1556 do básnického okruhu Jana staršího Hodějovského z Hodějova, u něhož byl téhož roku hostem na Řepici. V roce 1562 získal Prokop Lupáč erb a přídomek z Hlaváčova. K jeho blízkým přátelům patřili humanisté Petr Codicillus z Tulechova, David Crinitus z Hlaváčova, Kašpar Cropacius z Kozince a Tomáš Mitis z Limuz. Roku 1569 se Lupáč díky přimluvě Sixta z Ottersdorfu stal radním písařem v Domažlicích. Tuto funkci zastával do roku 1572, poté byl až do své smrti městským radním. Roku 1574 se oženil s Dorotou, vdovou po domažlickém měšťanu a správci školy Martinu Budychiovi Žateckém. Úspěšným hospodařením a nakupováním nemovitostí (např. Lvíkovského dvora) se Lupáč domohl značné zámožnosti a význačného postavení ve městě. Zemřel 4. dubna 1587 v Domažlicích, pohřben byl v tamním děkanském chrámu Narození Panny Marie. Vzácné historické spisy z jeho pozůstalosti získal jeho pastorek Jakub Budychius Žatecký, který je později věnoval humanistickému historikovi Zachariáši Theobaldovi mladšímu.²⁸⁰

Mezi nejdůležitější Lupáčova historiografická díla patří latinské zpracování historického kalendáře. Z tohoto kalendáře vyšla v Norimberku roku 1578 nejprve pouze ukázka (obsahující měsíce leden až březen) se jménem *Rerum Boemicarum Ephemeridis*

276KOLÁR, 1993, s. 34.

277Uváděn také jako „z Hlavačova“ (*Masarykův slovník naučný* IV (Ko-M). Praha 1929. s. 594.).

278KOLÁR, Jaroslav: Prokop Lupáč z Hlaváčova. In Forst, V. (ed.), *Lexikon české literatury* 2/II (K-L, dodatky A-G). Praha 1993. s. 1253–1254.

279HEJNIC, Josef: Lupáč (Lupacius, Lupacyus, Lupatius), Prokop. In *Rukověť humanistického básnictví* 3 (K-M). Praha 1969. s. 219–220.

280KOLÁR, 1993, s. 1253.

historicae liber primus. Definitivní dílo nese název *Rerum Bohemicarum Ephemeris, sive Kalendarium historicum: ex reconditis veterum annalium monumentis erutum* a vyšlo v Praze roku 1584. V tomto díle podle příkladu vitemberského profesora Paula Ebera zpracoval Lupáč rozsáhlý historický materiál podle posloupností dní v roce. V tomto díle je zahrnuto velké množství faktů a událostí, které byly zpracovány na základě dnes již neznámých pramenů. Humanistický zájem o prameny vedl k tomu, že v díle je vedle politických dějin zahrnuto i velké množství údajů z kulturního života, zejména z literárních událostí Lupáčovy doby.²⁸¹ Tento kalendář použil jako pramen pro svůj *Kalendář historický* již Daniel Adam z Veleslavína.²⁸²

Druhým významným Lupáčovým dílem je česky napsaná kniha o životě a činech Karla IV. Lucemburského *Historia o císaři Karlovi, toho jména Čtvrtém, králi českém*, která byla vydána v Praze také roku 1584. Toto dílo v kronikářských záznamech sleduje chronologicky uváděné události od narození Jana Lucemburského do smrti Karla IV.²⁸³ Tato kniha také obsahuje zlomek písně o bitvě u Kresčaku.²⁸⁴ V závěru knihy je obsaženo zhodnocení osobnosti tohoto panovníka. Na konci je připojen seznam českých panovníků od bájného Přemysla Oráče po Rudolfa II. Jedná se o příznačnou ukázkou českého humanistického dějepisce.²⁸⁵ Podruhé bylo toto dílo vydáno Václavem Hankou v roce 1848.²⁸⁶

Podle některých zpráv chystal Lupáč společně se Zikmundem z Púchova *Českou kroniku*. Tato kronika však patrně jako celek nebyla napsána.²⁸⁷ Dodnes se z ní dochovalo jen několik zlomků, které jsou roztroušeny v historickém kalendáři, v němž také Lupáč v několika zmínkách²⁸⁸ slibuje obsírnější výklad na příhodnějších místě. Dále se jedná o dvě díla. Prvním je původně latinský spis *Knížka druhá obsahující v sobě některá léta říšského císařství zpravování slavné paměti císaře Karla toho jména čtvrtého a krále českého jedenáctého*, dochovaný jen v českém překladu Pavla Lucina Helicomiada z Helikovic z roku 1579,²⁸⁹ který obsahuje materiály k životu Karla IV., shodné s textem historického kalendáře.

---

281 KOLÁR, 1993, s. 1253.

282 HEJNIC, 1969, s. 222.

283 KOLÁR, 1993, s. 1253.

284 *Komenského slovník naučný* VII (Kvášňovice – Mildschuh). Praha 1938. s. 309.

285 KOLÁR, 1993, s. 1253.

286 *Masarykův slovník naučný* IV, 1929, s. 594.

287 KOLÁR, 1993, s. 1253.

288 Např. u Boleslava II. či u sv. Vojtěcha (TRUHLÁŘ, Antonín: Lupáč z Hlavačova Prokop. In *Ottův slovník naučný* 16 (Lih – Media). Praha 1999, s. 466.).

289 Pavel Lucinus vydal tento překlad spolu s vlastním dílem *O nestálém štěstí* pod názvem *Knížka druhá obsahující v sobě některá léta říšského císařování a spravování slavné paměti císaře Karla toho jména IV.* (RYBIČKA, Antonín: Prokop Lupáč z Hlavačova. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 4 (I – Lžidimitrij). Praha 1865.

Druhým je pak výše zmíněný spis *Historia o císaři Karlovi, toho jména Čtvrtém, králi českém*.²⁹⁰

3.3.4 Martin Kuthen ze Šprinsberka a *Kronika o založení země české*

Martin Kuthen ze Šprinsberka²⁹¹ byl humanistický básník, epigramatik, autor oslavných skladeb a kronikář. Podepisoval se také jako Kutenský, v latinské podobě byl uváděn jako Cuthaenus či Cuthenus. Narodil se pravděpodobně roku 1510 v Kutné Hoře. Studoval na univerzitě v Praze, avšak není známo, zda dosáhl nějakého akademického titulu.²⁹² Poté působil jako vychovatel ve šlechtických rodinách, např. v rodině Zdeňka Lva z Rožmitálu. Díky tomu se dostal na cesty do jižní a západní Evropy, kde se prohloubil jeho vztah k humanismu a také jeho měšťanské sebevědomí.²⁹³

Od roku 1537 byl uváděn jako písař a ingrosátor městských knih na Starém Městě pražském, kde si také téhož roku zakoupil dům a získal tamní městské právo. V roce 1541 získal privilegium na vydávání kalendářů a také mu byl udělen erb a predikát ze Šprinsberka. Jeho literární zájmy mu získaly mnohé příznivce, mezi které patřil např. Jan starší Hodějovský z Hodějova, do jehož básnické družiny Kuthen náležel. Kuthen byl v korespondenčním styku s dalšími významnými humanisty. Dopisoval si mj. s vídeňským biskupem, humanistou Friedrichem Nauseou a jeho okolím i s badatelem o církevních dějinách Kašparem z Nydbruka, pro něhož Kuthen obstarával starší spisy českých reformátorů. Dále byl v přátelských stycích s Matoušem Collinem z Chotěřiny či Janem Horákem z Milešovky. Těšil se také přízni panovnického dvora a dovedl těchto dobrých vztahů využívat ve svůj prospěch. Časté spory však vedl s pražskou univerzitou, kterou napadal i posměšnými latinskými verši. Na konci svého života provozoval obchod plátnem na tehdejší Koňském trhu. Zemřel 29. března 1564 v Praze a pochován byl v kostele sv. Benedikta na Starém Městě pražském.²⁹⁴

---

s. 1444.).

290TRUHLÁŘ, 1999, s. 466. RYBIČKA, 1865, s. 1444.

291Také psáno ze Sprimsberku (RYBIČKA, Antonín: Kuthen Martin ze Sprimsberku: In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 4 (I – Lžidimitrij). Praha 1865. s. 1084.).

292Některá literatura uvádí, že byl bakalářem (TOBOLKA, Zdeněk: Kuthen ze Šprinsberka Martin. In *Ottův slovník naučný* 15 (Krajčij – Ligustrum). Praha 1999. s. 412. *Masarykův slovník naučný* IV (Ko-M). Praha 1929. s. 255.).

293KOLÁR, Jaroslav: Martin Kuthen ze Šprinsberka. In Forst, V. (ed.), *Lexikon české literatury* 2/II (K-L, dodatky A-G). Praha 1993. s. 1065–1066.

294KOLÁR, 1993, s. 1066.

Kuthen psal latinsky i česky. Mezi latinskými pracemi je potřeba zmínit díla věnovaná oslavě panovnického rodu. Dále byly vysoce ceněny útočné a satirické epigramy, které však nikdy nebyly vydány souborně. Kuthenovým nejvýznamnějším českým díle je *Kronika o založení země České a prvních obyvatelích jejích, tudíž o knížatech a králech i jich činech a příbězích, velmi krátce z mnohých kronikářův sebraná*, která byla vydána v Praze roku 1539. Jedná se o stručný výtah z českých dějin, který popisuje události od počátků do roku 1527. Byl pořízen ze starších českých kronik – z *Kroniky české Přibíka Pulkavy z Radenína*, *Starých letopisů českých*, *Kroniky tak řečeného Dalimila*, Bartošovy *Kroniky o bouři pražské roku 1524 neboli Kniha o pozdvižení jedněch proti druhým v obci pražské* a z autoritativních historických spisů zahraničních humanistů – Franciscus Irenicus, Marcus Antonius Coccius Sabellicus, Raphael Vollateranus, Eneáš Silvius Bartoloměj Piccolomini. Z díla je však patrné, že jeho autorem byl průměrný vzdělanec bez odborné historiografické průpravy a specifických schopností. Kuthen se snažil v kronice dokázat, že městský stav je starší než šlechta, což vyvozoval z údaje o založení Prahy v roce 711. Původ panského stavu pak shledával až u Přemysla Oráče, zatímco původ rytířského stavu až za pozdějších knížat, která tak měla odměňovat bojovníky za statečnost. Ovšem ani tato tendence, ani proklamované vlastenectví a protiněmecké zaměření nedokázaly z této kroniky učinit reprezentativní a politický projev sebevědomí měšťanů.²⁹⁵

Tuto kroniku zařadil Daniel Adam z Veleslavína spolu s *Historií českou* Eneáše Silvia Piccolominiho do svého díla *Kroniky dvě o založení země české*, které vyšlo v Praze roku 1585. Potřetí byla Kuthenova kronika vydána v tomto souboru v roce 1817.²⁹⁶

Dalším Kuthenovým historiografickým dílem je latinský spisek *Catalogus ducum regumque Bohemorum, in quo summatim gesta singulorum singulis distichis continentur* z roku 1540, jehož hlavní částí je 52 vyobrazení českých panovníků, k nimž jsou připojeny distichy na oslavu zobrazeného vládce. Podruhé tato kniha vyšla roku 1582.²⁹⁷ Pouze tradicí pak bylo s Kuthenem spojováno tištěné vydání *Kroniky velmi pěkné o urozeném a statečném rytíři Janovi Žižkovi pravdy Boží horlivém milovníku* z 15. století, která vyšla roku 1564.²⁹⁸

295KOLÁR, 1993, s. 1066.

296Masarykův slovník naučný IV (Ko-M). Praha 1929. s. 255.

297HEJNIC, Josef: Kuthen (Cuthaenus, Cuthenus), Martin. In *Rukověť humanistického básnictví* 3 (K-M). Praha 1969. s. 117.

298KOLÁR, 1993, s. 1066.

3.3.5 Bohuslav Bílejovský a *Kronika česká*

Bohuslav Bílejovský²⁹⁹ byl utrakvistický kněz, církevní historik a náboženský polemik. Za datum Bílejovského narození bývá nejčastěji pokládán rok 1480. Lze však předpokládat, že se tak stalo o několik let dříve. Narodil se s největší pravděpodobností v Malíně u Kutné Hory nebo přímo v Kutné Hoře. Jako dítě ministroval u oltáře Božího těla v kostele svatého Jakuba v Kutné Hoře. Své vzdělání nabyl nejspíše v chrámové škole u téhož kostela. Pokud je dnes známo, nenastoupil na pražskou ani žádnou jinou evropskou univerzitu. Ani o získání kněžského svěcení nejsou v Bílejovského případě známy žádné prameny. Předpokládá se však jeho vysvěcení v Itálii. Vzhledem k datu jeho narození však mohl získat kněžské svěcení dokonce přímo v Kutné Hoře, která byla v té době dočasnou rezidencí dvou italských světicích biskupů, kteří byli ve službě utrakvistické církve.³⁰⁰

Do starších období Bílejovského života patří služba při oltáři „Žižkova hrobu“ v kostele svatého Petra a Pavla v Čáslavi a také připomínka mešní oběti na Mělníce. O těchto událostech však víme pouze z jeho vlastní kroniky. Poprvé byl Bohuslav Bílejovský uveden jako kněz v závěti kutnohorského faráře u svatého Bartoloměje mistra Duchka Brodského v roce 1523. Tehdy byl Bílejovský farářem mariánského kostela v Náměti. V tomto úřadě byl zmíněn také roku 1524 v kronice písaře Bartoše. V roce 1526 byl pak připomínán jako kaplan kostela svatého Jiří v Kutné Hoře. Před svým odchodem do Prahy působil v Kutné Hoře ještě při oltáři Božího těla v kostele svatého Jakuba a v chrámu svaté Barbory.³⁰¹

Bílejovský odešel z Kutné Hory patrně koncem roku 1530 nebo začátkem roku 1531. Po příchodu do Prahy byl zmiňován nejprve v letech 1532–1534 jako kaplan špitálu u svatého Lazara na Novém Městě pražském. V roce 1534 se stal poprvé členem obnovené utrakvistické konzistoře jako farář u svatého Michala na Starém Městě pražském. Roku 1535 však odešel do Tábora ke kostelu Proměnění Páně. Do Prahy se vrátil v roce 1539, kdy byl podruhé zvolen za člena konzistoře a dva roky působil v duchovní správě fary u svatého Linharta. V roce 1540 navíc vypomáhal jako kazatel v uvolněném Týnském chrámu. Na jaře roku 1541 byl krátce farářem u svatého Klimenta na Poříčí. Poslední známé místo Bílejovský držel téhož roku u kostela svatého Kříže Většího. V květnu 1543 se Bílejovský objevil při obhajobě tradičního českého utrakvismu. Poslední léta svého života strávil Bílejovský na faře u svatého

299Uvádí se také jako „z Hor Kuten, jinak z Malína“ (TRUHLÁŘ, Antonín: Bílejovský Bohuslav. In *Ottův slovník naučný* 4 (Bianchi-Giovini – Bžunda). Praha 2003, s. 54.).

300HALAMA, Ota: Kněz Bohuslav Bílejovský a jeho Česká kronika. In Halama, O. (ed.), *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*. Praha 2011. s. 8–9.

301HALAMA, 2011, s. 9.

Havla v Praze u kněze Pavla Bydžovského řečeného Smetana. 8. dubna 1555 Bohuslav Bílejovský na faře u svatého Havla zemřel a byl pohřben v místním kostele svatého Havla.³⁰²

Kronika česká: způsob víry křesťanské pod obojí způsobu těla a krve Pána Jezukrista i také pod jednu v sobě obsahuje. Opět valdenských náboženství. Též i jiných sektářův u víře zpletených obyčeje ukazuje vše pořádně Bohuslava Bílejovského byla dokončena v roce 1532. Roku 1537 ji v tiskárně Václava z Ústí v Norimberku dal vytisknout pražský lékař, rektor univerzity mistr Jan z Chocně. Bílejovského odkaz zprvu šířil především jeho žák, svatohavelský farář Pavel Bydžovský řečený Smetana. Později byla její látka použita v historických dílech Prokopa Lupáče z Hlaváčova a Daniela Adama z Veleslavína. Díky nim se také stala pomůckou českých pobělohorských exulantů k vytváření vlastního obrazu českých dějin a dějin české církve.³⁰³ Pozuruhodným způsobem ji rozvinul Jan Amos Komenský v historickém díle *Ecclesiae slavonicae brevis historiola*.³⁰⁴ Později tuto kroniku používal a popularizoval také Bohuslav Balbín. Její text byl od 18. století často opisován. Podruhé kronika vyšla v Praze roku 1816 pod názvem *Kronika církevní* v edici Josefa V. Dittricha.³⁰⁵

Tři knihy Bílejovského *Kroniky české*³⁰⁶ představují rozsáhlou apologii českého utrakvismu. Toto dílo věrně odráží náboženské poměry počátku třicátých let 16. století, méně věrohodné je při popisu událostí starších dob. Kroniku tak nelze chápat jako výpověď o minulých dobách, jedná se především o svědectví soudobé, které podává širší církevně dějinný kontext, stejně jako detaily myšlenkového světa konzervativního kněze pod obojí.³⁰⁷

První knihou své kroniky reagoval Bílejovský na sněmovní žádost stavů pod jednou z roku 1531, která vyznívala v neprospěch dosavadního stavu, který zaručoval církvi pod obojí držení zemských kostelů a církevních fundací. Žádost o navrácení kostelů církví pod obojí římské církvi (a naopak) patřila ke stálým tématům sněmovních jednání. Bílejovský vnímal sněmovní požadavek jako útok na hodnoty, které zastával. Laický kalich, dětské přijímání a český zpěv hrají ústřední roli i v Bílejovského kronice. Bílejovský také chce popularizovat text kompaktát, doložit jejich životnost a potvrdit je jako záruku mírového

---

302HALAMA, 2011, s. 9–10.

303HALAMA, 2011, s. 16.

304KUTNAR – MAREK, 1997, s. 74.

305HALAMA, 2011, s. 16.

306Podle Jaroslava Kolára tyto tři knihy představují tři různorodé části kroniky, které vznikly s časovými odstupy. Ukazuje se tak, že kronika nevznikla jako systematická historiografická práce, ale snažila se souhrnně formulovat stanovisko konzervativního utrakvismu (KOLÁR, 1985, s. 232).

307HALAMA, 2011, s. 12.

soužití dvou konfesí v jedné zemi. Zároveň klade důraz na pravověří, které bylo Čechům pod obojí přiznáno právě prostřednictvím kompaktátních smluv.³⁰⁸

Bílejovský tedy v prvním díle své kroniky nepíše českou historii, ale spíše historii církevních nadací v Čechách. Čerpá z utrakvistických biblických a církevních autorit, které svědčí ve prospěch laického kalicha ve starších dobách církve. Do tohoto teologického rámce pak vsazuje doklady z dějin české církve a české země. Podle Bílejovského stáli od dob Konstantina a Metoděje u církevních fundací a patronátů utrakvisté. Práva církve pod obojí tak nemohla být podle Bílejovského pohledu při dobovém právním vědomí tradice (právním historismu) ohrožena. Byl-li tedy utrakvismus pevnou součástí českých dějin, měla i církev pod obojí nárok na kostely postavené do poloviny 14. století, kdy podle Bílejovského mělo dojít k zastavení přijímání pod obojí.³⁰⁹

Hlavním tématem druhé a třetí knihy *Kroniky české* je pikartství. Bílejovskému je pikartství přes hranice času a konfesí spojeno s bludným učením o večeři Páně a s popřením transsubstanciacie. Důsledkem této nauky pak bylo odmítnutí úcty ke svátosti oltářní a zpochybnění smyslu kněžské mešní oběti i kněžství samotného. K Bílejovského charakteristice pikartské hereze v neposlední řadě patří také pikartské pokrytectví. Právě tato vlastnost podle Bílejovského umožnila přežít bludnému učení v české církvi pod obojí.³¹⁰

3.3.6 Jan Skála z Doubravky a Hradiště (Jan Dubravius) a

Historiae Regni Bohemiae

Jan Skála z Doubravky a Hradiště³¹¹ byl církevní hodnostář, politik a diplomat, humanistický básník, řečník, editor, autor latinsky psaných českých dějin. V latinské podobě je uváděn jako Jan Dubravius či Dubravius. Narodil se kolem roku 1486 v Plzni. Dubravius pocházel z bohaté katolické rodiny. Vystudoval plzeňskou partikulární školu vyššího typu. Poté studoval práva a teologii na univerzitě ve Vídni u Conrada Celtise a na univerzitách v Itálii, v Padově získal doktorát církevního a světského práva. Kolem roku 1509 s vrátil zpět do vlasti. Od roku 1510 působil v okruhu humanistů kolem olomouckého biskupa Stanislava

---

308HALAMA, 2011, s. 13.

309HALAMA, 2011, s. 13 a 15.

310HALAMA, 2011, s. 15.

311Byl uváděn také jako Jan Skála z Doubravky, Doubrava, Dubravus, Skála, Jan Doubravský ze Skály, Doubravky a z Hradiště (TICHÁ, Zdeňka: Jan Dubravius. In Forst, V. (ed.), *Lexikon české literatury* I (A-G). Praha 1985. s. 609.), Jan ze Skalky Doubravky na Hradišti (*Komenského slovník naučný* III (Československo – Eguiloz). Praha 1937. s. 524.), Jan Skála, Jan Dubravius ze Skály, Doubravský ze Skály Doubravky a z Hradiště (BUJŇÁK, Petr: Dubravius. In *Masarykův slovník naučný* II (D-G). Praha 1926. s. 413.), Jan Dubravius z Doubravky a z Hradiště (KOUŘIL, Miloš: Dubravius z Doubravky a z Hradiště, Jan. In *Biografický slovník českých zemí* XIV. (Dot-Dvo). Praha 2011. s. 405.).

I. Thurza.³¹² Vedl jeho kancelář, poté se stal i jeho sekretářem a rádcem. Postupem času dosáhl i dalších hodností a úřadů. V letech 1510–1512 byl kanovníkem olomoucké kapituly. V roce 1513 byl arcijáhenem olomoucké kapituly. V roce 1517 mu byl udělen přídomek „z Doubravky a Hradiště“. Roku 1527 se stal proboštem kroměřížským a olbramkostelským, od roku 1541 byl kanovníkem brněnským a pravděpodobně i děkanem olomouckým. Téhož roku byl Jan Dubravius zvolen a potvrzen olomouckým biskupem jako Jan XVI. Tehdy přesídlil na kroměřížský zámek. I v této funkci se však Dubravius věnoval více diplomacii a literatuře, po roce 1547 také hospodářským záležitostem. Dokončil stavbu nové biskupské rezidence v Olomouci, jednalo se o rozsáhlý reprezentativní třípatrový palác. Dokončil také stavbu severního křídla biskupského hradu v Hukvaldech. Zemřel 9. září 1553 v Kroměříži.³¹³ Pohřben byl v kapli sv. Cyrila a Metoděje v katedrále sv. Václava v Olomouci.³¹⁴

Dubravius uplatňoval své právnické znalosti a řečnické schopnosti při účasti na Thurzových politických akcích. Vedl s ním nebo za něho jednání s králem Vladislavem II. Jagellonským a Ludvíkem Jagellonským. V roce 1518 se podílel na diplomatickém sjednání sňatku polského krále Zikmunda I. Starého s Bonou Sforzou. Od krále Ludvíka získal roku 1522 rytířský titul a potvrzení již dříve získaného přídomku „z Doubravky a Hradiště“. V roce 1526 pak získal hrad a městečko Břeclav se starou Břeclaví, téhož roku získal také část lenního statku Blanska. Dubraviova kariéra vyvrcholila za Ferdinanda I. Habsburského, k jehož nejbližším spolupracovníkům patřil. Objevil se především při jednání s polským králem Zikmundem I. Starým v letech 1542 a 1543, v Polsku také žádal o pomoc proti Turkům, kteří plenili Uhry. Pomáhal i při řešení domácích církevních záležitostí a v letech 1546–1547 za I. stavovského odboje. Dubravius byl tehdy jedním z Ferdinandových posílů ke stavovské jednotě a přisedícím u soudu, který projednával vzpoury. Měl podíl i na královské amnestii.³¹⁵

Jan Dubravius byl ve svém literárním díle pokračovatelem humanistických snah Stanislava I. Thurza. Stal se tak významným představitelem latinského humanismu v zemích Koruny království českého. Svůj literární talent uplatnil především v básnictví a historiografii. Nejvýznamnějším Dubraviovým historiografickým dílem je jeho latinské dílo *Historiae regni Boemiae de rebus memoria dignis in illa gestis ab initio Boiemorum, qui ex Illyria venientes eandem Boemiam in medio propemodum superioris Germaniae sitam occupaverunt, libri*

312Stanislav Thurz, hrabě de Béthlenfalva byl olomouckým biskupem v letech 1496–1540.

313TICHÁ, 1985, s. 609.

314NINGER, Karel – LAMBL, Vilém Dušan: Dubravius Jan. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 2 (C – Ezzelino). Praha 1862. s. 314.

315TICHÁ, 1985, s. 609.

XXXIII es fide tandem narrationeque historica scripti absolutique et in lucem iam primum aediti, sat videlicet cito si sat bene, které vyšlo roku 1552 v Prostějově. Ve 33 oddílech zde podal obšírný výklad o českých dějinách od počátků po rok 1526. Čerpal především z Hájkovy *Kroniky české*, *Historie Eneáše* Silvia Piccolominiho, *Husitské kroniky* Vavřince z Březové, *Letopisu Vincentiova* i zahraničních pramenů. Období vlády Vladislava II. a Ludvíka Jagellonského podal z vlastního svědectví. Toto dílo bylo hojně rozšířeno a čteno, především pro autoru učenost a způsob vyjadřování. Historickým pramenem je však pouze část zachycující události, jichž byl sám autor svědkem. Toto dílo bylo věnováno budoucímu králi Maxmiliánovi II. Habsburskému, aby se více dozvěděl o historii země, již měl vládnout.³¹⁶

Dílu původně chyběla datace, záhlaví kapitol, postranní marginálie a indexy. Tyto nedostatky byly odstraněny ve druhém vydání z roku 1575.³¹⁷ Tehdy tato kniha vyšla v Basileji pod názvem *Historia Bohemica* zásluhou lékaře, epidemiologa a balneologa Tomáše Jordána z Klausenburku a lékaře Jana Crata z Kraftheimu. K tomuto vydání bylo také připojeno dílo Augustina Olomouckého *Catalogus episcoporum Olomucensium* z roku 1511. Později tato kniha vyšla v Hanavě roku 1602 a ve Frankfurtu nad Odrou v roce 1687.³¹⁸ V 16. a 17. století vyšlo tyto dílo též v německých překladech.³¹⁹

---

³¹⁶TICHÁ, 1985, s. 609.

³¹⁷KOUŘIL, 2011, s. 406.

³¹⁸*Ottův slovník naučný* 8 (Dřevěné stavby – Falšování). Praha 1997. s. 93; HEJNIC, Josef: Dubravius (Dubravus, Skála), Jan. In *Rukověť humanistického básnictví* 2 (Č-J). Praha 1966. s. 83.

³¹⁹KOUŘIL, 2011, s. 406.

4. Karel IV. Lucemburský

Tato kapitola představuje osobnost a život císaře a krále Karla IV. Lucemburského. Vzhledem k tomu, že se jedná o biografickou kapitolu pro potřeby této práce, je obšírněji pojednáno o nejdůležitějších událostech a činech a těch, které jsou v analyzovaných kronikách popisovány. Představeny jsou také kroniky, které vznikly v Čechách za Karlovy vlády.

Karel IV. Lucemburský byl římským císařem v letech 1355–1378, římským králem v letech 1346–1378, českým králem v letech 1346–1378, lombardským králem v letech 1355–1378 a arelatským králem v letech 1365–1378. Vedle toho byl také moravským markrabětem v letech 1333–1349 a lucemburským hrabětem v letech 1346–1353.

Karel IV. se narodil 14. května 1316 v Praze. Jeho otcem byl český král, lucemburský hrabě a titulární polský král Jan Lucemburský, syn římského císaře, římského krále a lucemburského hraběte Jindřicha VII. Lucemburského a římské královny Markéty Brabantské. Jeho matkou byla česká královna Eliška Přemyslovna, dcera českého krále, polského krále a moravského markraběte Václava II. a české královny Guty Habsburské. Pokřtěn byl 30. května 1316 jménem Václav.³²⁰

Jak bývalo u lucemburských hrabat zvykem, poslal ho otec roku 1323 na výchovu k francouzskému královskému dvoru do Paříže. Václav zde byl téhož roku biřmován a podle svého strýce, francouzského a navarrského krále Karla IV. Sličného, přijal při biřmování jméno Karel, které si pak ponechal. V tomto roce se také v Paříži oženil se svou první manželkou Markétou Blankou z Valois.³²¹

Na jaře roku 1330 byl Karel otcem povolán do Lucemburska. V roce 1331 byl otcem vyslán do Itálie jako místodržící nad lucemburským panstvím, když se Jan pokoušel rozšířit svou moc i do severoitalských signorií. Karel zde sídlil především v Parmě.³²²

Do Čech se Karel vrátil roku 1333 a byl jmenován markrabětem moravským. Brzy po svém příchodu do Čech, na jaře roku 1334, dal Karel příkaz ke stavbě nového královského paláce na Pražském hradě. V roce 1337 se Karel se svým otcem Janem vypravil na křížové tažení do Pruska a na Litvu. Roku 1339 založil kolegiátní kapitolu Všech svatých na Pražském hradě. Na zemském sněmu v Praze v roce 1341 byl Karel přijat za následníka

---

320KAVKA, František: *Život na dvoře Karla IV.* Praha 1993. s. 7.

321KAVKA, 1993, s. 8–9.

322KAVKA, 1993, s. 8–9.

českého trůnu.³²³ Téhož roku bylo rozhodnuto o přestavbě románské baziliky svatého Víta na katedrálu. Katedrála se měla stát korunovační metropolitním chrámem i královskou nekropolí. Podle francouzského vzoru měla ztělesňovat moc a trvalost královské vlády.³²⁴ Roku 1343 Karel při svatovítské kapitule založil kolegium misionářů. V roce 1344 pak došlo k povýšení pražského biskupství na metropolitní arcibiskupství. Právo korunovat krále českého od tohoto aktu přešlo z arcibiskupa mohučského na arcibiskupa pražského. Ve stejném roce pak došlo k položení základního kamene ke Svatovítské katedrále. První stavitelem této katedrály se stal Matyáš z Arrasu.³²⁵

V roce 1345 se Karel zúčastnil křížové výpravy na litevskou Žmuď. Roku 1346 byl Karel ve Rhensu zvolen římským králem jako protikrál Ludvíka IV. Bavora. O nedlouho později proběhla bitva u Kresčaku, v níž padl český král Jan Lucemburský. Karel se tedy stal také králem českým. Ještě téhož roku proběhla Karlova korunovace římským králem v Bonnu. V roce 1347 byl Karel spolu se svou manželkou Blankou z Valois v Praze korunován českým králem. Na podzim tohoto roku náhodou zemřel římský císař a král Ludvík IV. Bavor, což Karlovi uvolnilo cestu k římskému trůnu. Ve stejném roce také Karel založil slovanský klášter Na Slovanech (tzv. Emauzy) a karmelitánský klášter Panny Marie Sněžné.³²⁶

V roce 1348 Karel založil Nové Město pražské, které nechal společně s Vyšehradem v letech 1348–1350 opevnit. Roku 1348 vydal také základní státoprávní listiny a spolu s nimi zakládací listinu univerzity v Praze. Téhož roku byl položen i základní kámen hradu Karlštejna. V tomto roce zemřela první Karlova manželka Blanka z Valois. Také proběhla morová epidemie. V roce 1349 se v Bacharach Karel podruhé oženil. Jeho manželkou se stala Anna Falcká z rodu Wittelsbachů. Díky tomuto sňatku získal Karel jako další korunní zemi Horní Falc. Zanedlouho byl Karel spolu s Annou korunován v Cáchách římským králem. Po návratu do Prahy byla Anna Falcká korunována také českou královnou. Na konci tohoto roku Karel udělil Moravu jako léno své bratru Janu Jindřichovi Lucemburskému a jeho dědicům.³²⁷

Na začátku roku 1350 se Karlovi a Anně narodil syn Václav. Tohoto roku napsal italský básník a humanista Francesco Petrarca Karlovi svůj první dopis. Do Prahy byly tehdy přivezeny říšské insignie a ostatky. Téhož roku Prahu navštívil také italský politik a

323KAVKA, František: *Karel IV. Historie života velkého vladaře*. Praha 2016. s. 313.

324KAVKA, 1993, s. 10–11.

325KAVKA, 1993, s. 10 a 123.

326KAVKA, 1993, s. 12 a 123.

327KAVKA, 1993, s. 12 a 124.

humanista Cola di Rienzo. V tomto roce Karel založil klášter svatého Karla Velikého v Praze na Karlově. V roce 1351 zahájil Karel svou korespondenci s Franceskem Petrarkou. Na konci tohoto roku zemřel Karlův prvorozený syn Václav. Roku 1352 zemřel Matyáš z Arrasu. V tomto roce si s Franceskem Petrarkou začal dopisovat i Jan ze Středy. V roce 1353 zemřela Karlova druhá manželka Anna Falcká. Ještě téhož roku se Karel oženil potřetí. V Budíně si vzal za ženu Annu Svídnickou z rodu slezských Piastovců. Díky tomuto sňatku získal Karel dědický nárok na slezské knížectví Javorsko-Svídnicko. Anna Svídnická byla v tomto roce také korunována českou královnou.³²⁸

V roce 1354 byla Anna Svídnická korunována římskou královnou v Cáchách. Téhož roku bylo Lucembursko povýšeno na vévodství. Na podzim byla zahájena I. římská jízda. V Itálii se Karel mimo jiné setkal s Franceskem Petrarkou. Na začátku roku 1355 byl Karel v Miláně korunován králem lombardským. V Římě byl poté Karel s Annou Svídnickou korunován císařem římským. Teprve tehdy se Karel stal Karlem IV. Při zpáteční cestě Karel IV. navštívil Norimberk, kde vydal zakládací listinu Frauenkirche. Na sněmu v Praze česká šlechta odmítla zákoník *Maiestas Carolina*, Karel zákoník následně odvolal. V tomtéž roce byl až na výzdobu kaplí dokončen hrad Karlštejn, který tehdy Karel poprvé oficiálně navštívil. Na říšském sněmu v Norimberku byla naopak přijata většina ustanovení Zlaté buly a byl vyhlášen zákon o světských kurfiřtských hlasech. Tohoto roku byla ke Koruně království českého připojena Horní Falc. Na počátku roku 1356 byly schváleny další články Zlaté buly. Jako stavitel katedrály sv. Víta byl do Prahy povolán Petr Parlér z Gmündu. V tomto roce navštívil Prahu také Francesco Petrarca. Na říšském sněmu v Metách byla přijata závěrečná ustanovení Zlaté buly. Mety navštívil také 1. dauphin Karel, který Karlovi IV. věnoval dva trny z koruny Ježíše Krista. Téhož roku byly také započaty obrazové galerie a byl založen klášter sv. Kateřiny na Novém Městě pražském.³²⁹

V roce 1357 vstoupil do Karlových služeb malíř Mikuláš Wurmser ze Štrasburku. Bylo také započato s výzdobou kaplí na Karlštejně a byla vydána zakládací listina karlštejnské kapituly. V tomto roce také byla zahájena stavba kamenného mostu v Praze. V roce 1361 se v Norimberku narodil Karlův syn, budoucí král Václav IV. Také byl dokončen hrad Lauf nedaleko Norimberku, na němž Karel poprvé pobýval v roce 1362. V tomto roce také zemřela třetí Karlova manželka Anna Svídnická. Do Prahy byl tohoto roku povolán Konrád Waldhauser. V letech 1360–1362 byla opevněna levobřežní část Prahy. Roku 1363 Karel sjednal dědickou smlouvu o Braniborsko s držiteli tohoto markrabství Ludvíkem VI.

328KAVKA, 1993, s. 124; KAVKA, 2016, s. 314–315.

329KAVKA, 1993, s. 124–125; KAVKA, 2016, s. 315–316.

Bavorským zvaným Říman a Otou V. Bavorským zvaným Líný. Karel také v tomto roce uzavřel svůj čtvrtý sňatek. V Krakově si vzal Alžbětu z Pomořan-Wolgastu z rodu Greifenů. Karlův syn Václav byl v Praze korunován českým králem. Až poté byla českou královnou korunována Alžběta Pomořanská. V tomto roce začal v Praze působit také Jan Milíč z Kroměříže.³³⁰

Roku 1365 byl Karel přítomen vysvěcení kaple sv. Kříže na Karlštejně. V tomto roce se Karel vydal na cestu do Avignonu, kde byl přijat papežem Urbanem V. V Arles byl korunován králem arelatským. V roce 1366 byla založena Karlova kolej. Roku 1367 byla vysvěcena kaple svatého Václava v katedrále svatého Víta v Praze. V roce 1368 se v Praze narodil další z Karlových synů, budoucí císař a král Zikmund Lucemburský. V tomto roce se Karel vydal na II. římskou jízdu. Na této cestě se setkává s Franceskem Petrarkou v Udine či s papežem Urbanem V. ve Viterbu. V Římě je poté Alžběta Pomořanská korunována římskou císařovnou. Roku 1369 vypukla další morová epidemie. Roku 1370 se v Praze narodil další Karlův syn Jan Zhořelecký. V tomto roce byla také zakoupena Dolní Lužice a proběhla její inkorporace ke Koruně království českého. V Norimberku proběhla svatba Václava IV. s Johanou Bavorskou, která byla posléze v Praze korunována českou královnou. V tomtéž roce byly pozlaceny střechy věží Pražského hradu.³³¹

V roce 1371 byla vypovězena válka Otovi V. Bavorskému zvanému Líný a započalo tažení do Braniborska. Brzy však bylo dojednáno dvouleté příměří. Roku 1372 byl vysvěcen kostel v Emauzích na Novém Městě pražském. Válka v Braniborsku byla obnovena v roce 1373. Tato země byla nakonec odkoupena za 400 tisíc zlatých a udělena v léno Karlovým synům. V tomto roce také začala tvorba triforiové portrétní galerie v katedrále svatého Víta. V roce 1374 bylo vydáno vyhlášení o státoprávním postavení Braniborska a tato země byla spojena s Korunou království českého. Také byla dokončena Karlova nová rezidence v Tangermünde. V roce 1376 byl Karlův syn Václav zvolen ve Frankfurtu nad Mohanem římským králem a následně byl v Cáchách korunován. Na konci roku pak Karel vydal ustanovení o následnickém řádu. Na začátku roku 1377 udělil Karel synu Janovi Zhořelecko. V tomto roce byla vysvěcena hradní kaple v Tangermünde a na tomto hradě byla také založena kolegiální kapitula. Koncem roku se Karel vydal na cestu do Paříže, kde jednal s francouzským králem Karlem V. Moudrým. V tomto roce také bylo započato s výzdobou Staroměstské mostecké věže. Na začátku listopadu 1378 vydal Karel mincovní řád. 29.

330KAVKA, 1993, s. 125; KAVKA, 2016, s. 316–317.

331KAVKA, 1993, s. 125–126; KAVKA, 2016, s. 317–319.

listopadu 1378 Karel IV. v Praze zemřel. Smuteční obřady se konaly od 11. do 15. prosince 1378. Pohřben byl v katedrále svatého Víta v Praze.³³²

Karel IV. se věnoval spisovatelské činnosti a inicioval vznik mnoha významných literárních děl. Sám Karel je např. autorem autobiografie *Vita Caroli* a *Legendy o sv. Václavu*. Karlova autobiografie se skládá ze dvou částí. První popisuje jeho život do roku 1341 a je psána v ich-formě. Druhá část se po stručném přechodu zabývá především událostmi let 1344–1346. Autorem tohoto pokračování není Karel, ačkoliv bylo pravděpodobně napsáno podle jeho vyprávění či zápisků. Karlův život je tu však vyprávěn v er-formě. Na dobu vzniku tohoto díla nepanují jednotné názory.³³³

Z Karlova podnětu vzniklo několik významných kronikářských děl 14. století. Na Karlovu výzvu napsal svou *Kroniku českou* Jan Marignola. Toto dílo však čerpá pouze ze starších českých kronik a bylo dovedeno pouze do roku 1283. Další z kronik tohoto období napsal František Pražský. Jeho dílo bývá nazýváno prostě *Kronika*. Tento spis byl doveden do roku 1342, později František připojil ještě vyličení let 1342–1352. Není jasné, jaký byl Karlův vliv na *Stručné sepsání kroniky římské a české* Jana Neplacha, které končí svůj výklad u roku 1365. Z Karlova příkazu psal svou *Kroniku pražského kostela* Beneš Krabice z Veitmile, který navazoval na *Kroniku* Františka Pražského a výklad dovedl do roku 1374. Do své kroniky Beneš s jistými slohovými úpravami zařadil i Karlovu autobiografii. Po Benešově smrti byla kronika dopsána až do roku 1378. Poslední kronikou Karlovy doby je *Kronika česká*. Není zřejmé, zda autorem této kroniky je Přibík Pulkava z Radenína, sám Karel IV. či v jakém poměru je práce obou těchto mužů. V některých rukopisech je jako autor uveden Karel IV., v jiných Přibík Pulkava, další uvádějí Přibíka Pulkavu jako zpracovatele materiálu, jiné označují Přibíka za překladatele textu do češtiny. Nejvíce pravděpodobné je však Přibíkovo autorství za Karlova spoluautorství a koncepce díla. Zdá se však, že dílo bylo psáno po smrti Karla IV. roku 1378 i po smrti Přibíka Pulkavy roku 1380. Na konci 14. století byla do textu této kroniky včleněna také Karlova *Legenda o sv. Václavu*. Kronika končí rokem 1330. Po zisku Braniborska byly do kroniky včleněny i dějiny této země, mělo se tedy patrně jednat o kroniku zemí Koruny království českého. Kronika byla brzy přeložena z latiny do češtiny a němčiny a stala se nejrozšířenější českou kronikou a stala se podkladem mladších kronik.³³⁴

332KAVKA, 1993, s. 126–127; KAVKA, 2016, s. 319–320.

333KAVKA, 2016, s. 268–269.

334KAVKA, 1993, s. 87–89; KAVKA, 2016, s. 154 a 267–270.

5. Obraz Karla IV. v dílech českých humanistických autorů

V této kapitole je na základě analýzy historiografických děl představených v kapitole 3 podán obraz císaře a krále Karla IV., jak je v těchto dílech fixován.

5.1 Piccolominiho *Historia Bohemica*

Eneáš Silvius Bartoloměj Piccolomini v díle *Historia Bohemica*³³⁵ věnoval Karlovi IV. kapitolu XXXIII. s názvem *De Carolo, Bohemorum rege undecimo, qui et postea Romanorum imperátor factus Carolus quartus dictus est.*

Piccolomini uvádí, že Karel byl synem Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny a v době otcova úmrtí mu bylo 31 let.³³⁶ Dále je uvedeno, že Karel za otcova života šťastně bojoval proti Tatarům a ubránil města v Lombardii, která mu otec svěřil. Také bojoval s Veronskými, které porazil, ačkoliv v bitvě dvakrát spadl z koně.³³⁷ V mládí pobýval Karel v Parmě, kde se prý choval nevázaně a přes otcovo kárání toho nezanechal.³³⁸

Ve válce francouzského dauphina se savojským knížetem král Jan Lucemburský pomáhal dauphinovi. V noci před dnem pochodu měl Karel sen, v němž uviděl mladíka, kterého uchopil za ruku voják a na vyvýšeném místě mu uťal pohlaví. Karel se zeptal mladíka, který k tomu dal příkaz, kdo je ten mladý muž a proč byl takto potrestán. Tento mladík mu odpověděl, že je to dauphin a že takový trest si zaslouží ti, kteří zneuctívají cizí manželství.³³⁹

Po probuzení Karel sdělil svůj sen otci a prosil ho, aby vojsko nevypravoval, protože dauphin už byl zabit. Jan Lucemburský ale snu nevěřil. Po dvoudenním pochodu s vojskem však dostal zprávu, že dauphin byl zasažen šípem do břicha a zemřel.³⁴⁰

Karel pak v Terenzu v provincii Parma, v místě, kde se mu zdál tento sen, založil kolegiátní kostel ke cti Panny Marie. Patronem tohoto kostela byl precentor pražského kostela, jak dokládala listina, kterou měl Piccolomini vidět a číst.³⁴¹

335Aeneae Silvii *Historia Bohemica* – Enea Silvio, *Historie česká*. Praha 1998.

336ENEAS SILVIO, 1998, s. 82.

337ENEAS SILVIO, 1998, s. 82.

338ENEAS SILVIO, 1998, s. 82.

339ENEAS SILVIO, 1998, s. 82 a 84.

340ENEAS SILVIO, 1998, s. 84.

341ENEAS SILVIO, 1998, s. 84.

Karel byl pokřtěn jménem Václav. Toto jméno bylo při biřmování změněno francouzským králem Karlem IV. Sličným, u něhož strávil dětství.³⁴² Karel byl podle Piccolominiho mužem velkých činů, který proslavil České království. V Praze založil univerzitu, Nové Město pražské dal obehnat hradbami, nechal velkolepě postavit královský palác, založil mnohé kláštery, nechal vystavět podivuhodné hrady a zabezpečil mír v celém království.³⁴³

Když se Karel stal císařem, vjel opět do Itálie a ovládl Lombardii. Ghibellinům, kteří dříve odešli z Florencie do vyhnanství, vrátil jejich pozice a vyhnal guelfy. Zbytku Etrurie udělil zákony. V Římě byl korunován s velkolepou nádherou. Vydal papeži k potrestání novotáře, jejichž názory odporovaly církvi.³⁴⁴

Svému bratru Janu Jindřichovi předal vládu na Moravě. Vyšehrad nechal opevnit novými hradbami s baštami. Do Prahy přenesl tělo svatého Víta, dal znovu postavit most přes Vltavu v Praze, pražský kostel povýšil na metropolitní chrám. Dříve byl totiž tento kostel podřízen mohučskému arcibiskupovi.³⁴⁵

Podle Piccolominiho by byl Karel slavným císařem, kdyby více nehleděl na slávu Českého království než římského císařství. Jeho jméno bylo prý také poskvrněno tím, že se pokusil za úplatek ještě za svého života ustanovit svým nástupcem na římském trůně svého syna Václava IV. Každému kurfiřtovi Karel slíbil sto tisíc zlatých, které pak nemohl hotově zaplatit, a proto kurfiřtům zastavil poplatky v říši. Tím měla být moc římského císaře zničena, protože vše drželi kurfiřti.³⁴⁶

Zikmund Lucemburský, druhý Karlův syn, byl přijat uherským králem Ludvíkem I. Velikým za nástupce.³⁴⁷ Václav IV. byl ve věku dvou let s Karlovým svolením korunován králem českým.³⁴⁸

Jak je z výše uvedeného shrnutí zřejmé, Piccolomini události nedatoval a vůbec nedodržoval ani jejich chronologii. Obšírněji se věnoval pouze některým tématům, mnoho důležitých událostí uvedl pouze ve výčtu a jiné opomenul zcela. Pokud se pokoušel o datování, činil tak prostřednictvím věku zmíněných osobností, avšak nebyl vždy přesný.

---

342 ENEA SILVIO, 1998, s. 84.

343 ENEA SILVIO, 1998, s. 84.

344 ENEA SILVIO, 1998, s. 84.

345 ENEA SILVIO, 1998, s. 84 a 86.

346 ENEA SILVIO, 1998, s. 86.

347 ENEA SILVIO, 1998, s. 86.

348 ENEA SILVIO, 1998, s. 86.

Karel je v historii titulován jako český král a později římský císař, který byl synem Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny. Pokřtěn byl jako Václav a ve Francii biřmován jako Karel.

Větší pozornost věnoval Piccolomini Karlovu pobytu v Itálii na počátku 30. let 14. století. Spolu s pobytem v Itálii je mylně uveden Karlův boj proti Tatarům. Značná část kapitoly je věnována také popisu Karlova snu v Terenzu, který je detailně popsán, a založení kolegiálního kostela Panny Marie, který s touto událostí souvisel. Zde Piccolomini uvedl listinu, která se týkala precentora pražského kostela, již prý viděl a četl.

Pouze krátce je zmíněno Karlovo vzdělání ve Francii. Karlova zakladatelská činnost je uvedena na dvou místech pouze výčtově a bez větších komentářů. Větší pozornost Piccolomini věnoval událostem za Karlova pobytu v Itálii v době I. římské jízdy a urovnání tamějších poměrů. Zmínil také císařskou korunovaci v Římě.

Na několika místech Piccolomini uvedl také církevní záležitosti Karlovy vlády. Zmíněno je založení kolegiálního kostela Panny Marie v Terenzu, zakládání klášterů, péče o náboženství, přenesení těla sv. Víta do Prahy, povýšení pražského biskupství na arcibiskupství a vydávání kacířů k potrestání papeži. Dále Piccolomini zmínil také předání Moravy Janu Jindřichovi.

Piccolomini hodnotil Karla jako muže velkých činů, který proslavil České království. Podle Piccolominiho mohl být i velkým římským císařem, kdyby si nehleděl více právě Čech. Vytýkal Karlovi také to, že již za svého života nechal zvolit Václava IV. římským králem a kvůli této volbě uplácel kurfiřty a zastavoval jim poplatky v říši. Tím podle Piccolominiho zničil císařskou moc. Václav byl již ve dvou letech korunován také králem českým. Další Karlův syn Zikmund Lucemburský se později stal králem uherským.

Jak je patrné, Piccolomini věnoval větší pozornost Karlovým činům v Itálii. Důkladně byl popsán sen v Terenzu. Velkou roli tady jistě hrál fakt, že sám Piccolomini byl Ital. Zmiňoval také Karlovu zakladatelskou činnost a větší pozornost věnoval Karlově péči o náboženství. To je důsledkem skutečnosti, že Piccolomini byl sám vysokým církevním hodnostářem a pozdějším papežem. Piccolomini hodnotí Karla jako schopného vládce, vytýká mu však větší zájem o Čechy než o říši.

5.2 Hájkova *Kronika česká*

Václav Hájek z Libočan ve své *Kronice české*³⁴⁹ věnoval Karlu IV. značnou pozornost od jeho narození až po jeho úmrtí.

14. května 1316 se Janovi Lucemburskému a Elišce Přemyslovně narodil prvorozený syn, který byl pokřtěn jménem Václav. Poté byl odvezen na Křivoklát a následujícího roku byl převezen zpět do Prahy. V sedmi letech byl dán na výchovu k francouzskému králi Karlovi IV. Sličnému, který měl za ženu sestru Jana Lucemburského. Václav zde byl biřmován jménem Karel.³⁵⁰

V roce 1319 byl Václav uvězněn na hradě Lokti, kde byl držen jen v malém sklepe a přísně strážěn. Po dvou měsících byl z tohoto sklepa propuštěn a mohl se volně pohybovat po hradě, ale byl nadále ostražitě hlídán.³⁵¹

Roku 1323 byl dán Václav na výchovu do Francie k francouzskému králi Karlovi IV. Sličnému, který měl za ženu Marii Lucemburskou, sestru Jana Lucemburského. Václav se zde naučil číst a psát a také ovládl latinu. Při biřmování zde podle jména francouzského krále dostal jméno Karel. Francouzský král ho také zasnoubil s Blankou z Valois. Karel se brzy naučil také francouzsky.³⁵²

V roce 1331 podnikl Jan Lucemburský tažení do Itálie a podařilo se mu získat některá italská města. Poslal do Lucemburku pro svého syna Karla. Karel přijel do Itálie. Na Velikonoce byl v Pavii, kde došlo k pokusu o jeho otrávení. Jelikož však Karel před velikonoční mší nejedl, zachránil si život. Karlovi se podařilo viníka této otravy vypátrat a zjistit, že ho najal milánský hrabě. S otcem se poté sešel v Parmě. Jan Lucemburský pak správu italských měst svěřil Karlovi.³⁵³

Roku 1333 se proti Karlovi spikli Lombardané a Vlaši a přitáhli k hradu svatého Felixe. Karel s nimi svedl bitvu na den svaté Kateřiny a v této bitvě zvítězil. Za udatnost v této bitvě ho Jan Lucemburský pasoval na rytíře. V témže roce přijel Karel do Čech a Jan Lucemburský ho učinil markrabětem moravským a svěřil mu správu Čech. Karel zjednal v Čechách a na Moravě pokoj a pořádek. Peníze ze zemských důchodů rozdělil na čtyři díly:

349HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: *Kronika česká*. Praha 2013.

350HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 678.

351HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 687.

352HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 698.

353HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 709–710.

jeden posílal svému otci, druhý měl pro své potřeby, třetí dával na kostely a ze čtvrtého vyplácel zastavěný majetek království.³⁵⁴

V roce 1334 přijela do Prahy také Blanka z Valois. V tomto roce také Karel spolu biskupem Janem IV. z Dražic řešil spory mezi pražskými faráři a mnichy.³⁵⁵ V roce 1335 po smrti slezského knížete Jindřicha VI. Dobrého země, které měl v držení, připadly Českému království. Karel tyto země v české království uvázal. V tomto roce přicházely Karlovi stížnosti na loupežníky, kteří obývali mnohé hrady v Čechách a na Moravě. Karel mnoho těchto českých i moravských hradů dobyl.³⁵⁶ V téže roce se do Čech vrátil Jan Lucemburský. Předstoupili před něj ti, jejichž hrady si Karel podmanil a stěžovali si na toto počínání. Namluvili mu, že Karel chce poštvat lid proti němu. Jan Lucemburský potom Karlovi sebral všechny hrady kromě Křivoklátu. Po několika dnech povolal Jan Lucemburský Karla opět do Prahy. Karel se ubytoval v Purkrabském domě. V tomto domě bydlel s Buškem starším z Velhartic. Společně prý měli být v noci vystrašeni jakýmsi skřítkem.³⁵⁷ Jan Lucemburský začal téhož roku obsazovat země, které dříve patřily Jindřichovi VI. Dobrému. Boleslav II. Minsterberský se však nechtěl českému králi poddat. Jan Lucemburský tedy vyslal Karla, aby k tomu Boleslava II. přinutil, což se Karlovi také podařilo. Poté jel Karel za otcem do Uher na Visegrád, kde se konalo jednání králů českého, uherského a polského. Dohodli zde vzájemnou pomoc proti Ludvíku IV. Bavorovi.³⁵⁸

V roce 1336 vytáhl Karel na pomoc svému bratru Janu Jindřichovi do Korutanska a Tyrolska a způsobil rakouským knížatům velkou škodu.³⁵⁹ Téhož roku byl Karel v Lombardii a urovnával tam mnohé spory. Když se Karel vrátil do Čech, spory vypukly znovu a Karel se tedy opět vydal do Itálie. Karel se však obával jet přes Rakousko, a tak se plavil po Dunaji do Budína, prošel přes Uhry k moři a nastoupil na loď. Na moři jej však obklíčili Benátčané. Karlovi se však podařilo uniknout jim na rybářské bárce a dostat se do Akvileje. Karel potom táhl za svým bratrem do Tyrolska.³⁶⁰

Roku 1337 táhl Karel s Janem Lucemburským do války proti pohanům v Prusku. Kvůli teplé zimě se však museli brzy vrátit. V tomto roce se Janovi Lucemburskému narodil syn Václav Lucemburský, kterého později Karel učinil knížetem lucemburským.³⁶¹

354HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 712–714.

355HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 714–715.

356HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 715.

357HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 716–717.

358HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 717.

359HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 718.

360HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 721–722.

361HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 722.

V roce 1341 se Ludvík IV. Bavor snažil připravit plán, jak by Jana Jindřicha připravil o Korutansko a Tyrolsko. Karel a Jan Lucemburský před tím Jana Jindřicha varovali, ale on se přesto nechal oklamat.³⁶² V roce 1342 založil Karel na Pražském hradě kapli Všem svatých a zřídil při ní kapitolu.³⁶³ V tomto roce se Karlovi narodila dcera Kateřina Lucemburská, která se později stala manželkou Rudolfa IV. Habsburského. Téhož roku se stal papežem Kliment VI., který byl přítelem Jana Lucemburského a Karla.³⁶⁴

V roce 1343 Karel, Jan Jindřich a Jan Lucemburský vítali nového pražského biskupa Arnošta z Pardubic. V tomtéž roce nechal Karel u kostela svatého Víta postavit velký dům pro kněží, jáhny a podjáhny.³⁶⁵ Téhož roku jeli Jan Lucemburský a Karel do Říma, aby tam byl urovnán spor, který měl Jan Lucemburský s biskupem vratislavským. V Římě pak dále probíhala jednání o Ludvíku IV. Bavorovi. Karel a Jan Lucemburský se s papežem dohodli, že se postarají, aby byl zvolen nový římský král. Také byl sesazen mohučský arcibiskup a nový arcibiskupem byl na žádost Karla a Jana Lucemburského jmenován Gerlach Nasavský. Karel v Římě také vyprosil, aby bylo pražské biskupství povýšeno na arcibiskupství a jemu bylo podřízeno biskupství olomoucké a biskupství litomyšlské, které bylo tehdy nově založeno.³⁶⁶ Poté se Karel a Jan Lucemburský vrátili do Čech. Karel potom nechal stavět nový pražský kostel.³⁶⁷ Téhož roku Karel a Jan Lucemburský táhli na výpravu proti pohanům na Litvě a v Prusku.³⁶⁸

V roce 1346 byl Karel zvolen králem římským, přestože se zdráhal této cti přijmout.³⁶⁹ V té době opět propukl spor mezi francouzským králem Filipem VI. a anglickým králem Eduardem III. Francouzský král proto požádal o pomoc Karla a Jana Lucemburského. Ti se proto vypravili do Francie. Mezi Francouzi a Angličany došlo v bitvě, v níž Jan Lucemburský padl. Čechové potom z této bitvy vyvedli Karla. Karel se poté navrátil do Čech. Poté se vydal do Bonnu, kde byl korunován římským králem.³⁷⁰

V roce 1347 chtěl Karel odčinit křivdu, která se stala jeho bratru Janu Jindřichovi. Vypravil se proto do Tyrol a dobyl tam mnoho hradů a městeček. Poté se vrátil do Čech.³⁷¹ V tomto roce Karel poručil hledat drahé kameny, jimiž by mohl vyzdobit kapli svatého

---

362HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 626.

363HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 728–729.

364HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 729.

365HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 730.

366HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 731.

367HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 732.

368HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 734.

369HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 738.

370HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 739–740.

371HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 740–741.

Václava v pražském kostele. Tyto kameny byly nalezeny v Krkonoších a Karel přikázal ozdobit jimi tuto kapli. Dále shromáždil mnoho zlata a drahého kamení a přikázal vyrobit novou královskou korunu. Poté jel na Moravu uspořádat nějaké věci. Mezitím došlo zlato, které bylo potřeba k vyrobení královské koruny. Blanka z Valois tedy přikázala použít na výrobu nové koruny starou korunku, která byla na lebce svatého Václava. Když se to Karel po návratu dozvěděl, velmi se polekal.³⁷² Dvořané i arcibiskup Karla uklidňovali. Karel pak nechal okolo kaple svatého Václava vystavět zdi z tvrdého kamene a v nich sklepy se skříšemi.³⁷³ Následně je uveden popis korunovačních klenotů, které Karel nechal pro svou korunovaci vyrobit. Téhož byl Karel s Blankou z Valois v kostele svatého Víta v Praze korunován králem českým. Na Starém Městě pražském se pak konala velká hostina.³⁷⁴ Karel pak také ustanovil, že český král může být korunován pouze touto korunou a že tato koruna musí být hned po korunovaci vrácena na lebku svatého Václava. Za každé zapůjčení musel český král kapitule zaplatit.³⁷⁵ Po korunovaci Karel založil klášter Panny Marie Sněžné. Ustanovil také, že krále českého smí korunovat jen pražský arcibiskup.³⁷⁶ V témže roce svolal Ludvík IV. Bavor pány a města z říše a zeptal se jich, zda uznávají za krále jeho nebo Karla. Páni i města přísahali věrnost Ludvíku Bavorovi. Toho roku vytáhl Karel s vojskem proti Ludvíku Bavorovi. Cestou do říše se však dozvěděl, že Ludvík IV. Bavor zemřel. Karel jel tedy do Řezna a do Norimberka, kde mu měšťané přísahali věrnost. Někteří se pak však poddali synovi Ludvíka Bavora. Těm, kteří od své přísahy neodstoupili, Karel velmi děkoval.³⁷⁷

V roce 1348 urovnal Karel poměry v říši a navrátil se do Čech, kde také napravoval pořádky.³⁷⁸ Tohoto roku také založil Nové Město pražské. Nechal ho opevnit hradbami s mnoha věžemi a pevnými branami se dvěma věžemi. Také Vyšehrad kázal obehnat hradbami s baštami a věžemi. Na Novém Městě se nacházelo mnoho zahrad. Okolo Prahy vznikaly vinice a Karel zde zakládal rybníky. Tehdy také za Karlem přicházeli někteří, již chtěli potvrdit privilegia a svobody. Karel jejich žádosti vyslyšel a vydal listinu, v níž potvrdil platnost Zlaté buly sicilské.³⁷⁹ V témže roce Karel také založil hrad Karlštejn, v němž byla založena také kaple svatého Mikuláše a kaple svaté Kateřiny. Toho roku Karel založil i klášter

---

372HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 741.

373HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 742.

374HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 742–743.

375HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 743.

376HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 744.

377HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 746.

378HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 746.

379HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 747.

Na Slované.³⁸⁰ V tomto roce přišli do Čech mrskači, které chtěl Karel nechat upálit. Na přimluvu Arnošta z Pardubic je však pouze vyhnal ze země. Také zemřela Karlova první manželka Blanka z Valois a byla pohřbena v kostele svatého Víta. Ve stejném roce byla založena pražská univerzita, na kterou Karel pozval mistry a doktory ze zahraničí. Pražský arcibiskup byl učiněn kancléřem této univerzity. Karel přikázal Židům, aby se vystěhovali z Prahy a dal jejich domy k bydlení studentům a založil v nich tři univerzitní koleje.³⁸¹ Téhož roku se v Braniborsku objevil Lživaldemar, který tvrdil, že je braniborským markrabětem Valdemarem. Ten poprosil Karla o pomoc v boji proti markraběti Ludvíku I. Branibořanovi, kterou mu Karel poskytl. Karel nechal nedaleko Frankfurtu nad Odrou postavit dřevěný palác, kam uvedl Lživaldemara a kde mu knížata i duchovenstvo přísahali věrnost.³⁸² V téže roce se Karel oženil s Annou Falckou, s níž měl syna Václava, který však ve dvou letech zemřel a byl pochován v kostele svatého Víta. Jako věno dostala tato Anna město Sulzbach, k němuž Karel přikoupil několik dalších měst a hradů. Celou tuto krajinu pak Karel připojil k Čechám.³⁸³

V roce 1349 přijel do Prahy římský tribun, který Karlovi a arcibiskupovi přednesl mnoho bludných věcí, takže byl uvězněn v Roudnici nad Labem. Poté přišli poslové z Itálie, kteří oznámili, že se jednalo o velkého rouhače. Karel ho potom poslal zpět do Itálie. V tomto roce byly do Čech přivezeny římské svátosti. Karel také nechal ustanovit svátek těchto svátostí. Po tomto svátku pak Karel přikázal konat jarmark na Novém Městě pražském.³⁸⁴ Toho roku opět přišli do Čech mrskači a Karel je nechal znovu vyhnat ze země. Karel toho roku postoupil markrabství moravské svému bratru Janu Jindřichovi. V tu dobu začal mít Karel spory s uherským králem Ludvíkem I. Velikým. Vyslal proto do Uher poselstvo, které spory urovnalo. Ludvík I. pak poslal Karlovi ubrus z poslední večeře Páně.³⁸⁵

V roce 1350 se v Praze velmi stavělo, Karel dával peníze ze své pokladnice na stavbu kostelů. Jiná knížata a duchovní si také stavěli v Praze své domy a přispívali na stavbu nových budov, což se Karlovi líbilo. Vyšehrad byl obehnan zdí s baštami a věžemi. Karlův bratr Jan Jindřich se oženil s dcerou knížete opavského.³⁸⁶ Roku 1351 přikázal Karel opravit zdi okolo Staré Boleslavi a sloužit každý den mši v podzemní kapli na místě, kde byl

---

380HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 750.

381HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 752–753.

382HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 752–753.

383HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 753.

384HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 755.

385HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 756.

386HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 757–758.

zavražděn svatý Václav. Také založil klášter v Tachově a klášter na Karlově.³⁸⁷ Roku 1352 se proti králi vzbouřili někteří šlechtici. Karel vytáhl na jejich území a donutil je pokořit se. V tomto roce zemřela Anna Falcká a byla pochována v pražském kostele.³⁸⁸

V roce 1353 Karel vyhledával ostatky svatých. Když chtěl od řeholnic kláštera Na Františku získat část prstu svatého Mikuláše, začala z něj vytékat krev. Karel pak od rozdělení této relikvie raději upustil. Když později obě části relikvie spojil, zase srostly. Téhož roku přijeli do Prahy poslové rakouského knížete Rudolfa IV. Habsburského s žádostí, aby Karel provdal svou dceru za tohoto knížete. Karel k sňatku svolil, avšak se svým zetěm nikdy dobře nevycházel. Toho roku pozval Ludvík I. Veliký Karla do Budína, kde dojednali Karlův sňatek s Annou Svídnickou, která byla dědičkou několika slezských knížectví. Karel se tehdy s Annou Svídnickou oženil. Pak se spolu vrátili do Čech.³⁸⁹

Roku 1354 Karel sbíral relikvie ve Francii a v říši. Také urovnával mnoho sporů mezi knížaty v říši i v Čechách. Poté se Karel vypravil do Bavorska a do Lombardie. V roce 1355 byl Karel v Miláně korunován králem lombardským. V Terenzu poté založil klášter augustiniánů. V Římě chodil Karel tři dny v přestrojení za poutníka po kostelech a svatých místech. Karel s Annou Svídnickou byl v Římě korunován římským císařem.³⁹⁰ V Pise byl potom přemluven, aby propustil vojáky ze všech cizích zemí a nechal si jen svůj dvůr, protože Pisánští se o něj starají. Ubytovali Karla i Annu Svídnickou na radnici, kterou pak ovšem podpálili. Karel s Annou se však zachránili. V Pise však proti nim vypuklo povstání a strhla se bitva. Císařští vojáci však bitvu vyhráli a zajali ty, kteří vzpouru vyvolali. Karel je potom nechal popravit. Ty, kteří ho zachránili, pasoval na rytíře.³⁹¹ V Pavii si poté vyprosil tělo svatého Víta. Karel se pak vrátil do Prahy a přikázal svatého Víta pochovat v kostele svatého Víta. V Praze potom založil klášter svaté Kateřiny a klášter svatého Ambrože. Téhož roku také vydal listinu, v níž určil pomezí hrady, které nesměly být odprodány.³⁹²

V roce 1356 svolal Karel sněm do Prahy, aby řešil mnohá přepadení, loupeže a vraždy na cestách v Čechách. Karel vyhlásil, že tito zločinci mají být potrestáni.³⁹³ Ustanovil také, aby zemský soud soudil stejným způsobem chudé i bohaté. Takovým soudům, kde se soudil

---

387HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 758–759.

388HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 759.

389HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 760.

390HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 762.

391HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 763–764.

392HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 764–745.

393HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 770–771.

chudý s bohatým, Karel sám předsedal. Také jezdil po Čechách, sám vyhledával loupežníky a trestal je.³⁹⁴

Roku 1357 opět zjednal pořádek v Čechách a poté jel do říše, aby i zde urovnal spory. Přijel také do města Met, kde se sešel celý dvůr k oslavě Velikonoc. Když se vrátil do Prahy, byl již zdaleka vítán. Za to udělil pražským řemeslníkům nové korouhve. Korouhev udělil také Židům. Poté jel na hrad Karlštejn uložit relikvie, které získal, a založil zde kapitolu.³⁹⁵

V roce 1358 založil Karel v Praze most s pevnou věží. Také založil hrad Karlík, který byl určen k přenocování žen, které nesměly zůstat přes noc na Karlštejně. Dále kázal opravit hrad Kašperk a další hrady a města v Čechách. Také přikázal, aby všichni loupežníci a zloději byli na těchto hradech a v těchto městech přísně trestáni. V tomto roce Karel spolu s arcibiskupem založil *Acta*, tedy knihy, do nichž se zapisovaly všechny věci duchovní. Také rozhodl, aby byl hrob svatého Václava bohatě ozdoben. Také páni chtěli na výzdobu tohoto hrobu přispět, což jim Karel povolil.³⁹⁶

Roku 1359 jel Karel do Hradce Králové a do kláštera v Opatovicích, kam vstoupil nepoznán. Nechal si tam tajně ukázat velký stříbrný poklad a získal z něj jeden prsten.³⁹⁷ V roce 1360 Karel ustanovil, aby v kostele svatého Víta neustále žáci četli žaltář vysokým hlasem. Také založil klášter Na Trávníčku. Toho roku byla v Čechách velká drahosta a hlad. Chudí prosili Karla, aby je zaopatřil. Karel jim tedy dal práci na stavbě zdi přes Petřín, protože chtěl rozšířit Prahu i na levém břehu Vltavy. V té době se spojil Rudolf IV. Habsburský s hrabětem z Vrtmberka proti Karlovi. Karel proti nim vytáhl, hrabě uznal, že nemůže zvítězit, a tak se Karlovi vzdal. Karel mu odpustil. Potom se vzdal i Rudolf IV. Habsburský a Karel odpustil i jemu.³⁹⁸

V roce 1361 se v Norimberku narodil Karlův syn Václav IV.³⁹⁹ Téhož roku přišel na Staré Město pražské kněz Martin, který žádal peníze za dům svého otce. Pražané ho však nechali utopit. To Karla velmi rozhněvalo. Měšťané tedy vyslali posla do Říma se žádostí o odpuštění. Z Říma přišla zpráva, aby jim arcibiskup udělil pokání. Když činil pokání a rozdávali almužny, odpustil jim i Karel.⁴⁰⁰

394HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 772–773.

395HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 773–776.

396HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 781–782.

397HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 783–785.

398HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 785–786.

399HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 787.

400HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 787–788.

Roku 1362 se velmi stavělo na Novém Městě pražském a Karel přikázal postavit nárožní domy a podle nich vyměřovat ulice. Tohoto roku zemřela Karlova manželka Anna Svídnická a byla pochována v pražském kostele. Stejněho roku se Karel oženil se svou čtvrtou manželkou Alžbětou Pomořanskou.⁴⁰¹ V roce 1363 byl Václav IV. korunován českým králem. O tři dny později byla českou královnou korunována Alžběta Pomořanská. Karel na oslavu korunovace svého syna přikázal rozšiřovat Prahu a stavět nové kostely a kláštery. Mohl tak učinit díky zlatu z Jílového, kde se v té době těžbě velmi dařilo. Téhož roku Karel založil klášter svatého Apolináře. Karlovi se v té době velmi dařilo. Proto za ním přišla knížata se žádostí, aby osvobodil Jeruzalém. Karel jim však odpověděl, že by to stálo mnoho námahy, zemřelo by při tom mnoho křesťanů a chudým lidem by tato výprava způsobila veliké neštěstí.⁴⁰²

V roce 1365 se Karel vydal do Avignonu, kde jednal s papežem Urbanem V. Karel od papeže získal povolení, aby se pražský arcibiskup stal legátem v pražském arcibiskupství a v biskupství řezenském, bamberském a míšeňském. Na této cestě získal také ostatky svatého Zikmunda, které byly poté pohřbeny v kostele svatého Víta.⁴⁰³

Roku 1366 řešil Karel případ, kdy měšťané z Jaroměře zabili faráře. Karel nechal tyto měšťany popravit. Toho roku sešel se sněm v Praze, kde se jednalo o sňatku Karlových dcer. Kateřina Lucemburská, vdova po Rudolfovi IV. Habsburském, byla provdána za markraběte braniborského Otu V. Bavorského. Alžběta Lucemburská byla provdána za knížete rakouského Albrechta III. Habsburského.⁴⁰⁴ Téhož roku Karel řešil případ, v němž vladyka Záhora nechal oslepit svého faráře. Karel tohoto Záhoru nechal také oslepit a on za tři dny poté zemřel. Tohoto roku se také konal sněm v Norimberku, kde Karel ustanovil svým náměstkem a správcem říše svého bratra Václava Lucemburského. Také nechal založit pod hradem Bezdězem velký rybník. V tomto roce loupežníci přepadli klášter Skalici, zavraždili jeho opata a vyloupili ho. Karel nechal tyto loupežníky hledat. Když byli nalezeni, nechal je Karel oběsit. Stejněho roku Karel založil klášter Ojvín a povolil založit klášter v Třeboni. Na konci tohoto roku se Karlovi narodila dcera Anna, která byla později provdána za krále anglického.⁴⁰⁵

V roce 1367 vyslal Karel svého syna Václava IV. do Lužice, kde mu přísahali věrnost. Téhož roku přikázal Karel zbořit některé brány a věže a zarovnat některé příkopy mezi

---

401HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 788–789.

402HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 789–790.

403HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 795.

404HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 796.

405HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 797–798.

Starým Městem pražským a Novým Městem pražským. V tomto roce byla dokončena síň pražského kostela, kterou nechal Karel nákladně vyzdobit.⁴⁰⁶ Téhož roku byla za Karlovy přítomnosti vysvěcena kaple svatého Václava v pražském kostele.⁴⁰⁷

Roku 1368 se Karlovi narodil Zikmund Lucemburský. Karel potom přikázal zlatem ozdobit oltář a hrob svatého Zikmunda. Papež Urban V. tehdy požádal Karla o pomoc v boji proti Lombardům, kteří se proti němu spiknuli. Karel se hned vydal na tažení. Bojoval potom s Milánskými i jinými Lombardy a zjednal v tom kraji pořádek.⁴⁰⁸ Potom se vydal na cestu do Říma, kde byla Alžběta Pomořanská korunována římskou císařovnou. Toho roku připadlo svídnické knížectví na Václava IV. a Karel je připojil ke Koruně království českého. Při návratu z Říma zjednal opět pořádek v některých italských krajích a získal část šlojiře Panny Marie, který pak uložil v kostele svatého Víta v Praze.⁴⁰⁹ V tomto roce svolal Karel do Prahy sněm, na němž zakázal konat pohanské zvyky a různé přísahy, které se dosud činily. Zavedl také novou přísahu.⁴¹⁰

Roku 1369 svolal Karel do Prahy pány a rytíře a prosil je, aby spolu přebývali v míru. Oni jemu přísahali, že chtějí jeho ustanovení dodržovat. Karel proto vydal zřízení, aby se neměnily meze v Českém království a nevedly se o ně spory. Stanovil také tresty pro ty, kteří by toto porušili.⁴¹¹

V roce 1370 zemřel Vilém z Hazmburku, který vlastnil mnoho knih. Karel tyto jeho knihy koupil a dal je kolejím pražské univerzity. Díky tomu přicházelo do Prahy studovat velké množství studentů. Karel proto přikázal pražským měšťanům, aby opravovali své domy a ubytovávali v nich studenty. Do pražských far a jiných prelatur dosadil mnoho mistrů a doktorů. Přikázal také, aby v kapli Věch svatých se mohl stát proboštem, děkanem nebo kanovníkem jen doktor či mistr nebo bakalář Písma svatého. Téhož roku se Karlovi narodil syn Jan Zhořelecký. Za Karlovy účasti byla vysvěcena kaple Umučení Božího na Malé Straně.⁴¹² Stejněho roku koupil Karel městečko Fürstenberk v Lužici, v němž nechal postavit most a obehnal je hradbami. Proti tomu se počala okolní knížata bouřit. Karel jel tedy do Míšně a do Saska a spor urovnal. Poté jel do Bavorska, kde zasnoubil Václava IV. s Johanou Bavorskou. Po návratu do Prahy nechal shromáždit mnoho zlata. V té době přijeli do Prahy

---

406HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 799.

407HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 800.

408HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 801.

409HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 801–803.

410HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 803.

411HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 804.

412HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 805.

poslové z říše a žádali, aby Karel panoval jen v říši a český trůn přenechal svému synu Václavovi IV. Karel jim ukázal zlatý poklad a zeptal se jich, zda takový bude mít i z říše. Poslové mu odpověděli, že tolik zlata říše poskytnout nemůže. Karel jim tedy vysvětlil, že chce být i nadále českým králem. Karel potom nechal pozlatit střechy dvou věží Pražského hradu. Téhož roku se v Norimberku Václav IV. oženil s Johanou Bavorskou, která byla potom v Praze korunována českou královnou.⁴¹³

Roku 1371 oslavil Karel Velikonoce v Praze. Dalšího dne se konaly turnaje, na nichž Alžběta Pomořanská předváděla svou velikou sílu. Karel toho roku urovnával spory v Čechách a účastnil se soudů. V tomto roce byl za Královy účasti vysvěcen kostel svatého Jiljí v Praze. V tomto roce Karel vážně onemocněl. Alžběta Pomořanská tehdy šla na pout' z Karlštejna do Prahy ke hrobu svatého Zikmunda, kde vykonala oběti a modlitby. Když se vrátila na Karlštejn, byl Karel zdrav. Když byl potom svěcen oltář v klášteře svatého Jiří na Pražském hradě, Karel mu obětoval hřivnu zlata. V tomto roce přijal arcibiskup mohučský, který tento úřad získal díky Karlovi, od tohoto císaře léno.⁴¹⁴ Téhož roku se Karel vypravil proti Otovi V. Bavorskému, který se proti němu spiknul s uherským králem Ludvíkem I. Velikým. Čeští vojáci však při tomto tažení způsobili v Čechách velikou škodu.⁴¹⁵

V roce 1372 se Karel vypravil do Vratislavi, aby tam urovnával spory. Ludvík I. Veliký k němu vypravil své posly. Karel tedy s Ludvíkem uzavřel mír a byl dohodnut sňatek Zikmunda Lucemburského s Ludvíkovou dcerou Marií Uherskou. Téhož roku se Karlovi narodil syn Karel. Za Karlovy přítomnosti byl také vysvěcen klášter Na Slovanech. Potom jel Karel do Mohuče. Když tam byl, došlo ke sporu při hře v kostky, která přerostla v souboje a vraždění. Císař viníky tohoto sporu potrestal a jiným hráčům vypověděl službu. Odtud jel do Cách, kde osvobodil svého bratra Václava Lucemburského, který byl předešlého roku zajat. Při cestě do Prahy vypadl Karlovi zub, ale v krátkém čase mu na tom místě narostl nový. V Praze poté nechal zbořit nevěstinec Benátky a založit na jeho místě kapli.⁴¹⁶

Roku 1373 opět proti Karlovi povstal braniborský markrabě Ota V. Bavorský, který neměl žádné potomky, a tak mělo Braniborsko po jeho smrti připadnout Karlovým dědicům. On však chtěl, aby braniborská města učinila přísahu bavorskému knížeti Fridrichovi. Karel se tedy vypravil do Braniborska. Ota V. viděl, že nemůže doufat v žádnou pomoc, a tak se s Karlem smířil a Braniborsko mu poddal. Tato země byla potom předána Karlovým synům

---

413HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 806–807.

414HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 807–809.

415HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 810.

416HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 811–812.

Václavovi IV., Zikmundovi Lucemburskému a Janovi Zhořeleckému. Karel mu za to al hrad Sulzbach a jiná města a hrady v Bavorsku. Bavorský kníže Fridrich proto vtrhl do Čech a vypálil předměstí Domažlic. Karel Fridrichovi napsal, aby to nedělal, jinak že ho ze země vypudí. Fridrich vyslal posly, kteří Karlovi oznámili, že se to stalo bez Fridrichova vědomí.⁴¹⁷ V tomto roce také zemřel Karlův syn Karel a Karlova dcera Alžběta Lucemburská. Stejného roku se Karlovi narodila dcera Markéta mladší Lucemburská. Na konci tohoto roku přikázal Karel přenést těla českých knížat a králů ze starých hrobů do hrobů v novém kůru pražského kostela.⁴¹⁸ V tomto roce byla z mědi ulita socha svatého Jiří na koni a saň na skále. Karel tuto sochu nechal postavit nad kašnou na Pražském hradě. Téhož roku slavil císař Vánoce v Praze, ale jelikož ho bolely nohy, nemohl číst evangelium, jak to ten den mají císaři činit.⁴¹⁹

Roku 1374 vypukla vzpoura proti Karlovi v Braniborsku. Karel se tam tedy vydal a zjednal pokoj. V tomto roce byla přenesena z Karlova a arcibiskupova rozkazu těla pražských biskupů do nového kůru svatého Víta. Hlavu biskupa Ondřeje nechal Karel zazdít v kapli svatého Václava.⁴²⁰

V roce 1375 svolal Karel sněm do Prahy, na němž vyhlásil berně a stanovil tresty pro ty, kteří by příslušné berně nezaplatili. Téhož roku zemřel Karlův bratr Jan Jindřich. Karel rozdělil Moravu mezi jeho syny Jošta Moravského a Prokopa Lucemburského. Karel při prohlížení císařských svátostí našel korunu svatého Eligia, kterou poté věnoval pražským zlatníkům.⁴²¹

Roku 1376 vydal Karel arcibiskupovi a prelátům pražského kostela privilegium, aby se po jeho smrti v Čechách nešířili bludy.⁴²² V roce 1377 jel císař do říše jednat s kurfiřty, aby po jeho smrti zvolili římských krále jeho syna Václava IV. Každému z nich za to slíbil sto tisíc zlatých. Když to pak nemohl zaplatit, zastavil kurfiřtům cla a další důchody, čímž způsobil císařství velikou škodu. V tu dobu začaly v Praze spory mezi Čechy a Němci. Karel však více miloval Němce, a tak je nechtěl z Prahy vypovědět. V tomto roce byl také na Karlovu žádost vysvěcen klášter na Karlově. Jednou se v tomto roce procházel Karel spolu s Václavem IV. a Zikmundem Lucemburským po Pražském hradě. Zůstal tehdy stát u okna, hleděl na Prahu a plakal. Přistoupil k němu dvorský hejtman a ptal se, proč pláče. Karel

---

417HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 812.

418HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 812–813.

419HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 813–814.

420HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 814–815.

421HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 815–816.

422HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 817.

odpověděl, že dostal znamení od boha, že jeden z jeho synů toto město zničí. Dodal, že kdyby věděl, který z nich to je, vlastní rukou mu ho popravil.⁴²³

V roce 1378 císař Karel velmi onemocněl. Učinil tedy svá poslední pořízení a zemřel. Pochován byl v kostele svatého Víta na Pražském hradě. Zůstali po něm tři synové: Václav IV., král český, který se nikdy nenechal korunovat císařem římským, Zikmund Lucemburský, král uherský a císař římský a Jan Zhořelecký, markrabě braniborský a lužický. Zanechal po sobě také dva synovce: Jošta Moravského a Prokopa Lucemburského, kterým rozdělil Moravu.⁴²⁴

Hájek ve své kronice věnoval Karlovi IV. velkou pozornost a jeho dílo je v popisu Karlova života nejrozsáhlejší. Hájek všechny události přesně datuje a uvádí informace ke každému roku. Ne všechna data je však správná. Stejně tak lze nalézt některé chyby v titulatuře.

Hájek si všímá Karlovy vlády nejen v Čechách, ale také v říši a v Itálii. Uvádí Karlovu zakladatelskou činnost, velkou pozornost věnuje také Karlově zálibě ve sbírání relikvií. Karel je u Hájka schopným a spravedlivým panovníkem, který dbá na pořádek a mír v zemi. Často jezdí urovnávat spory do různých částí říše, v Čechách se účastní soudů. Při řešení sporů a křivd však dovede být také velmi přísný.

Dále je panovníkem velmi zbožným, který zakládá kostely a kláštery a dbá na to, aby se v Čechách neusazovali kacíři. Vydává také privilegium proti bludům, které by mohly po jeho smrti vzniknout.

Hájek Karlovi vytýká větší náklonnost k Němcům během sporů mezi Čechy a Němci v Praze, avšak z ostatních pasáží jeho kroniky tento Hájkův názor patrný není.

Vedle mnoha historických událostí velkých politických dějin se v Hájkově kronice objevují i mnohé regionální příběhy, které nejednou přecházejí v příběhy podané nepřesně a v místní pověsti.

5.3 Lupáčova *Historia o císaři Karlovi*

423HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 818–819.

424HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 819–820.

Prokop Lupáč z Hlaváčova věnoval Karlu IV. celou knihu s názvem *Historia o císaři Karlovi, toho jména Čtvrtém, králi českém*.⁴²⁵ V této knize jsou však dějiny popisovány od narození Jana Lucemburského až do smrti Karla IV.

K roku 1316 je uvedeno Karlovo narození. Je zmíněni, že byl pokřtěn jako Václav a při biřmování dostal jméno Karel.⁴²⁶ Dále je zmíněno, že roku 1323 byl dán Karel na výchovu a vzdělání do Francie.⁴²⁷ V roce 1324 byl Karel zasnouben s Blankou z Valois.⁴²⁸ V tomtéž roce zemřela francouzská královna Marie Lucemburská, Karlova teta, po jejíž smrti Karel velmi truchlil.⁴²⁹ Po smrti francouzského krále Karla IV. Sličného nastoupil na trůn Filip VI., který byl bratrem Karlovy manželky Blanky z Valois.⁴³⁰

V roce 1330 byl Karel se svou manželkou Blankou z Valois povolán otcem z Francie do Lucemburku a Karel tam rok pobýval.⁴³¹ V téže roce zemřela Eliška Přemyslovna, Karlova matka.⁴³² Roku 1331 poslal Jan Lucemburský svého syna Karla do Itálie. Karel potom v Pavii unikl pokusu o otrávení, kterémuž podlehlí někteří členové jeho dvora.⁴³³ V roce 1333 spravoval italské oblasti. Toho roku svedl bitvu s Lombarděany a Italy a zvítězil nad nimi, za což ho otec Jan Lucemburský pasoval na rytíře.⁴³⁴ Téhož roku se Karel vrátil do Prahy.⁴³⁵ 12. června 1334 přijela do Prahy Karlova manželka Blanka z Valois. Téhož roku se stal Karel markrabětem moravským a získal do správy České království. Ve správě království si Karel počínal velmi dobře.⁴³⁶ K roku 1336 je uvedeno, že Karel byl na moři přepaden Benátčany, ale podařilo se mu uniknout.⁴³⁷ V roce 1337 se narodil Karlův polorodý bratr Václav Lucemburský, jehož později Karel učinil knížetem lucemburským.⁴³⁸ V tomto roce také vedl francouzský král Filip VI. válku proti Anglii. V této válce mu pomáhali také Jan Lucemburský a jeho syn Karel.⁴³⁹

425LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop: *Historia o císaři Karlovi, toho jména Čtvrtém, králi českém*. Praha 1848.

426LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 40–41.

427LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 46.

428LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 47.

429LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 47–48.

430LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 49.

431LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 51–52.

432LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 52.

433LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 52–53.

434LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 54.

435LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 55.

436LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 55.

437LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 57.

438LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 57.

439LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 58.

V roce 1343 Karel založil královskou kapli Všech svatých na Pražském hradě.⁴⁴⁰ V tom roce se Karlovi narodila dcera Kateřina Lucemburská.⁴⁴¹ V roce 1346 táhli Jan Lucemburský a Karel, který byl již zvoleným římským králem, do Francie, aby pomohli francouzskému králi Filipovi VI. v boji s anglickým králem Eduardem III. Podařilo se jim uklidnit povstání v Paříži. Poté bojovali v bitvě u Kresčaku, v níž král Jan Lucemburský padl.⁴⁴² Karel byl z této bitvy zachráněn, jelikož byl dědicem otcova královského titulu.⁴⁴³ Janovo tělo bylo po bitvě nalezeno a Karel ho nechal pohřbít v klášteře sv. Benedikta v Lucemburku.⁴⁴⁴ 26. listopadu 1346 byl Karel korunován v Bonnu římským králem.⁴⁴⁵ 2. září 1347 byl Karel se svou manželkou Blankou z Valois v Praze korunován novou korunou králem českým.⁴⁴⁶ V tomto roce také zemřel Ludvík IV. Bavor a na trůn římského krále mohl nastoupit Karel. Vydal se hned na cestu do říše, kde byl bez odporu přijat.⁴⁴⁷ V tomto roce byl Karlův bratr Mikuláš Lucemburský zvolen patriarchou akvilejským.⁴⁴⁸

V roce 1348 založil Karel Nové Město pražské. Toto město i Vyšehrad poté nechal obehnat hradbami.⁴⁴⁹ V tomto roce byl založen i hrad Karlštejn, klášter Na Slovanech a univerzita v Praze. Na tuto univerzitu velmi dbal a povolal na ní mnoho profesorů.⁴⁵⁰ Jan Jindřich se v tomto roce stal markrabětem moravským. 1. srpna 1348 zemřela první Karlova manželka Blanka z Valois a byla pohřbena v kůru kostela svatého Víta v Praze.⁴⁵¹ V roce 1349 se Karel oženil se svou druhou manželkou Annou Falckou. V roce 1350 se těmto manželům narodil syn Václav Lucemburský, který však ve dvou letech zemřel a byl pohřben v kostele svatého Víta v Praze.⁴⁵² Anna Falcká dostala od svého otce věnem hrad Sulzbach, k němuž Karel přikoupil další hrady a města.⁴⁵³ 5. dubna 1349 také byly do Prahy přivezeny říšské korunovační klenoty.⁴⁵⁴ V tomto roce založil Karel zeď okolo Nového Města pražského a okolo Vyšehradu. V této zdi bylo postaveno mnoho věží a bašt.⁴⁵⁵

440LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 60.

441LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 60–61.

442LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 61–63.

443LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 67.

444LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 68.

445LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 69.

446LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 70.

447LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 70–71.

448LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 71.

449LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 71.

450LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 72–73.

451LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 74.

452LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 75.

453LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 76.

454LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 76.

455LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 77–78.

1. února 1352 zemřela druhá Karlova manželka Anna Falcká a byla pohřbena v kostele svatého Víta v Praze.⁴⁵⁶ V tomto roce zemřel olomoucký biskup Jan Volek. Na jeho místo nastoupil díky Karlově přízni jeho sekretář Jan Očko z Vlašimi.⁴⁵⁷ V roce 1353 provdal Karel svou dceru Kateřinu Lucemburskou za arciknížete rakouského Rudolfa IV. Habsburského.⁴⁵⁸ V tomto roce se Karel oženil se svou třetí manželkou Annou Svídnickou.⁴⁵⁹

Roku 1354 svolal Karel sněm do Mohuče, kde jednal také o své korunovaci římským císařem.⁴⁶⁰ Roku 1355 byl Karel v Miláně korunován králem lombardským a ve městě Terenzu založil klášter augustiniánů.⁴⁶¹ 5. dubna tohoto roku o Velikonocích byl Karel s Annou Svídnickou v Římě korunován císařem římským.⁴⁶² Když se Karel navracel z Říma, pobýval v Pise, kde měl být zavražděn. Strhl se boj, v němž císařské vojsko zvítězilo, a Karel byl zachráněn.⁴⁶³ Téhož roku o Vánocích přijel Karel do města Mety, kde se konal říšský sněm. Na Boží hod vánoční zde četl evangelium.⁴⁶⁴ Tento sněm trval i v roce 1356 a knížata zde od císaře dostávala léna. Na knížete byl povýšen markrabě Vilém IV. a hrabě lucemburský Václav, Karlův bratr. Na tomto sněmu vyhlásil Karel také Zlatou bulu.⁴⁶⁵

V roce 1358 založil Karel v Praze most. Téhož roku Karel nechal vystavět mnoho hradů, aby díky byl nim v zemi pořádek. V roce 1359 nechal postavit zeď okolo Petřína a zdí opevnil i Hradčany.⁴⁶⁶ 26. března 1361 se Norimberku, kde se konal říšský sněm, narodil Karlovi syn Václav IV.⁴⁶⁷ 11. července 1362 zemřela Karlova třetí manželka Anna Svídnická a byla pohřbena v kostele v Praze.⁴⁶⁸ Téhož roku se Karel oženil se svou čtvrtou manželkou Alžbětou Pomořanskou.⁴⁶⁹ 15. června 1363 byl Karlův syn Václav IV. korunován českým králem. O tři dny později byla českou královnou korunována i Karlova manželka Alžběta Pomořanská.⁴⁷⁰ V tomto roce také doly v Jílovém vydaly mnoho zlata, z čehož Karel mnoho pokladů nashromáždil.⁴⁷¹

456LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 78.

457LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 78.

458LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 78–79.

459LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 79.

460LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 79.

461LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 79.

462LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 79.

463LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 80–81.

464LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 81.

465LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 82.

466LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 83.

467LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 83–84.

468LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 84–85.

469LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 85.

470LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 85.

471LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 85–86.

Téhož roku se v Praze sešla knížata a kurfiřtové a žádali na Karlovi, aby dobyl na Turcích Jeruzalém. Karel odpověděl, že by nelitoval na tuto věc dát prostředky, avšak že by se neobešla bez velkého prolití křesťanské krve.⁴⁷² V roce 1365 byl Karel korunován králem arelatským a jel do Avignonu.⁴⁷³ V roce 1366 svolal Karel sněm do Norimberku, kde za sebe v německých zemích ustanovil svého bratra Václava Lucemburského.⁴⁷⁴ V tomto roce provdal Karel svou dceru Kateřinu Lucemburskou, která byla vdovou po rakouském vévodovi Rudolfovi IV. Habsburském, za markraběte braniborského Otu V. Bavorského. Svou dceru Alžbětu Lucemburskou provdal za rakouského vévodu Albrechta III. Habsburského.⁴⁷⁵ Na konci tohoto roku se Karlovi narodila dcera Anna, která se později stala manželkou anglického krále.⁴⁷⁶ 15. února 1368 se Karlovi narodil syn Zikmund Lucemburský, budoucí král uherský a český, později i římský císař.⁴⁷⁷ V tomtéž roce se vydal Karel na cestu do Říma. V Itálii uklidnil poměry mezi italskými knížaty a papežem. V Římě pak papež korunoval Karlovu manželku Alžbětu římskou císařovnou.⁴⁷⁸ V tomto roce učinili svídníční páni a města přísahu Karlovu synu Václavovi. Karel v tu dobu nakoupil pro České království mnoho pevných hradů ve Fojtsku, Míšeňsku a Duryňsku.⁴⁷⁹

V roce 1370 se Karel vrátil do Čech z Itálie, kde urovnával spory a zjednával pořádek.⁴⁸⁰ Téhož roku Karel našel termální prameny, u nichž bylo založeno město Karlovy Vary.⁴⁸¹ Ve stejném roce zemřel Vilém z Hazmburka, z jehož pozůstalosti Karel nakoupil sto čtrnáct knih, které věnoval kolejím pražské univerzity.⁴⁸² 22. června roku 1370 se Karlovi narodil syn Jan Zhořelecký, který byl později markrabětem lužickým.⁴⁸³ V tomto roce svolal Karel říšský sněm do Norimberku, na který přijel i jeho syn Václav. Ten se v Norimberku oženil s Johanou Bavorskou.⁴⁸⁴ V roce 1371 byla dokončena malba, kterou nechal Karel vyzdobit síň Pražského hradu.⁴⁸⁵ 12. března 1372 se Karlovi narodil syn Karel, který však hned následujícího roku zemřel. Roku 1373 se Karlovi narodila dcera Markéta mladší Lucemburská.⁴⁸⁶ V tomtéž roce byl slit měděný kůň s obrazem svatého Jiří, který stál na

---

472LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 87.

473LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 88.

474LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 88.

475LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 88.

476LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 88.

477LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 89.

478LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 89.

479LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 90.

480LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 90–91.

481LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 91.

482LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 91.

483LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 91–92.

484LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 92.

485LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 93.

486LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 93.

nádvoří Pražského hradu.⁴⁸⁷ Roku 1375 zemřel Karlův bratr Jan Jindřich.⁴⁸⁸ V roce 1376 byl Karlův syn Václav zvolen římským králem a téhož roku byl v Cáchách korunován.⁴⁸⁹ Roku 1377 začali spory mezi Čechy a Němci, kteří se v Praze za Karlovy vlády velmi rozmohli. Po Karlově smrti tyto šarvátky přerostly až v krveprolití.⁴⁹⁰ V roce 1378 se Karel se svým synem Václavem vydali na cestu do Francie, kde se snažili dojednat mír mezi Francií a Anglií.⁴⁹¹ Téhož roku v pondělí po první neděli adventní císař a král Karel IV. zemřel a byl pohřben v Praze v kostele svatého Víta.⁴⁹² Karel po sobě zanechal tři syny: Václava IV., Zikmunda Lucemburského a Jana Zhořeleckého.⁴⁹³

Následně jsou v této historii znovu vypočítávány Karlovy manželky a děti. Zmiňováni jsou i Karlovi synovci Jošt Moravský, Prokop Lucemburský a Jan Soběslav Lucemburský.⁴⁹⁴ Je uvedeno, že Karel ovládal pět jazyků: češtinu, němčinu, latinu, francouzštinu a lombardštinu.⁴⁹⁵ Je zmíněna také Karlova literární činnost, především jeho Zlatá bula a autobiografie.⁴⁹⁶ Následně je opět připomínáno, že Karel založil mnoho kostelů, klášterů, měst, městeček a hradů. Zmíněna je katedrála svatého Víta, palác na Pražském hradě, most v Praze a věž u tohoto mostu, zeď na Petříně a okolo Hradčan, Nové Město pražské, kostel Panny Marie v Norimberku, klášter Ojvín, výstavba ve Vratislavi atd. Znovu je uvedeno také založení pražské univerzity.⁴⁹⁷ Zmíněno je také rozdělení do čtyř univerzitních národů.⁴⁹⁸ Vypočítávání jsou významní učenci této univerzity a jiní vzdělanci, s nimiž se Karel stýkal, např. Francesco Petrarca.⁴⁹⁹ Na posledních stranách této historie jsou vypočítávány Karlovy dobré vlastnosti a záslužné skutky, v několika případech (např. univerzita, hradby okolo Prahy) je již potřetí připomínána jeho zakladatelská činnost.⁵⁰⁰

Jak je patrné, Lupáč velice pečlivě a obsírně popsal celý život Karla IV. Veškeré události datuje rokem, často i přesným dnem. Neuvádí však události ke každému roku. Snaží se o dataci pokud možno přesnou, uvádí zdroje, z nichž informace o příslušných datech

---

487LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 93.

488LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 94.

489LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 94.

490LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 94.

491LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 94–95.

492LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 96.

493LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 97.

494LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 97–99.

495LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 99.

496LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 100.

497LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 102–104.

498LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 105.

499LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 107.

500LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, 1848, s. 109–111.

čerpal, i případné odchylky v letopočtech u jiných kronikářů. V dataci se však také nacházejí mnohé chyby. Chyby se objevují také v titulatuře.

Z celého díla je patrný Lupáčův obdiv ke Karlovi IV., kterého především v závěru knihy na několika stranách velmi chválí. Také Lupáč si výrazně všímá Karlovi zakladatelské činnosti, nikoliv však pouze v Praze. Více informací uvádí také o jeho politice v říši či v Itálii, které věnuje oproti jiným velkou pozornost. Poměrně hojně informuje také o Karlových dětech a jejich sňatcích. Více si všímá také událostí na pražské univerzitě, což má jistě souvislost s tím, že sám na univerzitě působil.

5.4 Kuthenova *Kronika o založení země české*

V *Kronice o založení země české*⁵⁰¹ Martina Kuthena ze Šprinsberka je Karlu IV. věnována celá samostatná kapitola s názvem *O Cysarži Karlowi Krali Českem XI.*, mnohé informace o něm se však nacházejí i v kapitole věnované jeho otci, která se jmenuje *O Krali Janowi Českem X*, z níž pocházejí následující zprávy.

První informací, která se ke Karlovi vztahuje, je již jeho narození roku 1316. Je zmíněno, že se narodil královně Elišce Přemyslovně, původně měl jméno Václav a při biřmování dostal jméno Karel.⁵⁰²

K roku 1323 kronika uvádí zprávu, že Jan Lucemburský poslal Karla k francouzskému králi. Tento král potom Karlovi zasnoubil Blanku z Valois a vychovával ho na svém dvoře pět let. Karel se zde naučil francouzsky a latinsky.⁵⁰³

Dále je v kronice Karel zmiňován roku 1330, kdy se se svou manželkou Blankou z Valois vrátil z Francie do Prahy. K témuž roku se vztahuje zpráva o smrti královny Elišky Přemyslovny a o tom, že byla pochována na Zbraslavi.⁵⁰⁴ K roku 1334 je uvedeno, že se Karel stal markrabětem moravským.⁵⁰⁵ V roce 1346 byl Karel zvolen římským císařem.⁵⁰⁶

Následující zprávy pocházejí z kapitoly *O Cysarži Karlowi Krali Českem XI.* Opět k roku 1346 je uvedeno, že zemřel Jan Lucemburský a na trůn po něm nastoupil Karel. Kuthen na Karlovi oceňuje jeho ctnosti, lásku k českému národu i dobré skutky, které Karel

---

501 KUTHEN ZE ŠPRINSBERKA, Martin: *Kronyka o založenj země Česke a prwnjch obywateljch gegich, tudž o knjžatech a králjich gich činech a přjiběžých welmi krátce, z mnohých kronykářůw sebraná*. Praha 1809.

502 KUTHEN, 1809, b. s.

503 KUTHEN, 1809, b. s.

504 KUTHEN, 1809, b. s.

505 KUTHEN, 1809, b. s.

506 KUTHEN, 1809, b. s.

vykonal.⁵⁰⁷ K tomu je hned připojena poznámka, že Karel rozhodl, aby se všechno zboží dovážené z Benátek a jiných měst skladovalo v Praze. Kvůli tomu přišli do Prahy mnozí Němci. Dalším důvodem, proč Němci přicházeli do Čech, byla univerzita, na níž se tehdy cizinci velmi usazovali.⁵⁰⁸

K roku 1347 je uvedeno založení kláštera Na Slovanech.⁵⁰⁹ Roku 1348 papež Urban povolil založení univerzity v Praze.⁵¹⁰ V tomto roce bylo také založeno Nové Město pražské, které bylo obeháno zdí. Do Prahy také byla přinesena svátost. Téhož roku předal Karel vládu na Moravě svému bratru Janu Jindřichovi. V tomto roce zemřela Karlova manželka Blanka z Valois. Roku 1349 si Karel vzal za ženu Annu Falckou.⁵¹¹

Na den svatého Ambrože v roce 1356 získal Karel v Římě císařskou korunu. Roku 1358 Karel založil v Praze most a věže na tomto mostě. V roce 1359 pak nechal obehnat zdi Petřín.⁵¹²

Na den Přenesení ostatků svatého Václava roku 1360 se v Norimberku narodil Karlův prvorozený syn Václav IV. V roce 1361 zemřela Karlova manželka Anna. V tomtéž roce byla v zemi velká dražota. Roku 1360 však byla v Čechách bohatá úroda a hojnost. Téhož roku si vzal Karel za ženu Alžbětu Pomořanskou.⁵¹³

V roce 1368 se Karlovi narodil syn Zikmund Lucemburský, který se později stal uherským králem. Roku 1373 se Karlovi narodil syn Jan Zhořelecký, jenž byl poté markrabětem lužickým. V tomto roce byl také slit měděný kůň s obrazem svatého Jiří, který poté stál na Pražském hradě.⁵¹⁴

Roku 1376 byl Karlův syn Václav IV. zvolen římským králem. V roce 1378 v předvečer svátku svatého Ondřeje Karel zemřel na Pražském hradě. Byl pochován v kůru svatého Víta.⁵¹⁵

Karel změnil privilegia ustanovená Přemyslem a vydal nová městská práva. Také vystavěl zámek Karlštejn a uložil tam privilegia, korunu a jiné zemské klenoty. Říkalo se o něm, že přijal hliněné království a zanechal po sobě zlaté království. Karel vládl třicet dva let

---

507KUTHEN, 1809, b. s.

508KUTHEN, 1809, b. s.

509KUTHEN, 1809, b. s.

510KUTHEN, 1809, b. s.

511KUTHEN, 1809, b. s.

512KUTHEN, 1809, b. s.

513KUTHEN, 1809, b. s.

514KUTHEN, 1809, b. s.

515KUTHEN, 1809, b. s.

a zanechal po sobě pět synů: Václava IV., Zikmunda Lucemburského, Jana Zhořeleckého, Jošta Moravského a Prokopa Lucemburského. V téže roce, kdy Karel zemřel, stal se českým králem jeho prvorozený syn Václav IV.⁵¹⁶

Jak je patrné, Kuthen byl ve své kronice poměrně stručný. Jedná se o dílo spíše letopiseckého charakteru. Všechny události jsou datované letopočtem, některé dokonce přesným dnem. Ne vždy je však tato datace správná. Kuthen neuvádí informace ke každému roku. Nepřesnosti lze nalézt také u jmen a v tituluře.

Kuthenova kronika si všímá především Karlovy zakladatelské činnosti v Praze. Zmiňuje také, že vydával nová městská práva. Je to v souladu s faktem, že Kuthen byl pražským měšťanem. Kuthen Karla IV. chválí, uvádí jeho ctnosti a lásku k českému národu. Říká, že Karel přijal království hliněné a zanechal je zlaté.

5.5 Bílejovského *Kronika česká*

V *Kronice české*⁵¹⁷ Bohuslava Bílejovského je Karel IV. zmiňován vždy jen velmi stručně a okrajově, samostatně se mu nevěnuje žádná kapitola. Informace o něm se objevují pouze v první knize této kroniky.

Poprvé je Karel IV. zmíněn ve výkladu o přijímání pod obojí, kdy je uvedeno, že se v Čechách přijímalo pod obojí až do vlády Karla IV., který začal panovat roku 1346. Dále je podotknuto, že tento panovník založil pražské arcibiskupství⁵¹⁸ a univerzitu, na niž přišlo mnoho Němců, kteří přijímali pod jednou.⁵¹⁹ Závěrem této pasáže je napsáno, že i po smrti císaře Karla IV. v roce 1378 se stále přijímalo pod obojí.⁵²⁰

Ve druhé pasáži se objevuje poznámka o tom, že císař Karel nenáviděl ty, kteří přijímali pod jednou.⁵²¹

Ve třetí pasáži o Karlovi IV. se uvádí, že byl milovníkem jazyka českého. Na trůn nastoupil po svém otci Janu Lucemburském a založil klášter Na Slovanech, aby se v něm sloužily mše slovanským jazykem. Pro tento klášter také sehnal slovanské knihy – bible, žaltáře, misály a různé knihy ke zpívání.⁵²² Tyto knihy císař Karel učinil velikým pokladem a

---

⁵¹⁶KUTHEN, 1809, b. s.

⁵¹⁷HALAMA, Ota (ed.): *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*. Praha 2011.

⁵¹⁸HALAMA, 2011, s. 35.

⁵¹⁹HALAMA, 2011, s. 35.

⁵²⁰HALAMA, 2011, s. 35.

⁵²¹HALAMA, 2011, s. 41.

⁵²²HALAMA, 2011, s. 43.

má být v tomto klášteře uchovávána vzpomínka na něj. Pro tento klášter povolal mnichy z Seneže, aby Čechy učili. Stalo se tak roku 1347.⁵²³

Jak je z uvedených zmínek patrné, jedná se pouze o drobné a nahodilé události z doby vlády Karla IV., které nejsou ani uvedeny v chronologickém pořadí. Především je několikrát zdůrazněno, že za Karlovy vlády se v Čechách přijímalo pod obojí.

Z historických událostí je zmíněn nástup vlády po Janovi Lucemburském roku 1346. Pouze při této příležitosti je v kronice uveden Jan Lucemburský. Z Karlovy zakladatelské činnosti je připomenuto založení arcibiskupství v Praze, k němuž došlo roku 1344. Kronika dále popisuje založení kláštera Na Slovanech v roce 1347, knihy, které Karel tomuto klášteru daroval, a slovanskou bohoslužbu v něm. Kronika také uvádí založení univerzity v Praze v roce 1348. Univerzita je dána do souvislosti s příchodem Němců, kteří přijímali pod jednou. Poslední událostí, která se týká Karla IV., je jeho smrt v roce 1378.

Popsány jsou tedy pouze záležitosti z počátku Karlovy vlády a data vymezující jeho vládu. Datace výše zmíněných událostí je v kronice správná. Mnoho podstatných skutečností však kronika opomíjí. Karel IV. je vždy titulován jako císař, přestože se většina zmínek vztahuje k období před rokem 1355.

Z výběru událostí je také patrné zaměření Bílejovského kroniky, která podává spíše církevní dějiny Čech a snaží se doložit kontinuitu přijímání pod obojí od dob Konstantina a Metoděje. Bílejovský tedy nechce podat vyčerpávající přehled činů Karla IV., se zřetelem k cíli kroniky si je vybírá. Jedná se tedy především o události církevních dějin. Doba Karlovy vlády a jeho činnost je navíc vždy zasazena do rámce přijímání pod obojí, který tvoří hlavní linii Bílejovského kroniky.

5.6 Dubraviova *Historiae Regni Bohemiae*

Jan Skála z Doubravky a Hradiště (Jan Dubravius) ve svém díle *Historiae Regni Bohemiae*⁵²⁴ věnuje pozornost v knihách XX–XXII.

Králi Janovi Lucemburskému a královně se narodil syn Václav, který byl později nazýván Karel, který byl později českým králem.⁵²⁵ Tento Václav byl dán do Francie na

---

⁵²³HALAMA, 2011, s. 43.

⁵²⁴DUBRAVIUS, Jan: *Historiae Regni Bohemiae*. Prostějov 1552. TÝŽ: *Historia Bohemica*. Frankfurt nad Odrou 1687.

⁵²⁵DUBRAVIUS, 1687, s. 525–526.

výchovu ke králi Karlovi IV. Sličnému. Ve Francii podle tohoto krále získal jméno Karel.⁵²⁶ Ve Francii se Karel také oženil se svou první manželkou Blankou z Valois.⁵²⁷

Karel byl Janem Lucemburským povolán z Francie do Itálie.⁵²⁸ Karel svůj úřad otcova zástupce v Itálii zastával dobře a úspěšně.⁵²⁹ Na Velikonoce došlo v Pavii k pokusu o jeho otrávení, avšak Karel se zachránil.⁵³⁰ Lombard'ané se pak proti Karlovi spikli.⁵³¹ Došlo k bitvě Karla proti Lombard'anům, v níž Karel zvítězil.⁵³² Karel se poté s Janem Lucemburským vrátil do Čech, jejichž stav mu způsobil velkou bolest.⁵³³ Karel uměl hovořit pěti jazyky: latinsky, italsky, francouzsky, německy a česky.⁵³⁴ Karel se pak stal se markrabětem moravským a bylo mu do správy svěřeno České království.⁵³⁵ Poté byl Karel v Itálii, kde probíhaly boje.⁵³⁶ Karel byl zvolen římským králem proti Ludvíku IV. Bavorovi a byl v Bonnu korunován.⁵³⁷ Poté Karel a Jan Lucemburský táhli do Francie bojovat proti Angličanům. Došlo k bitvě, v níž Jan Lucemburský v bitvě padl.⁵³⁸

Karel se poté stal ve svých třiceti jedna letech králem českým. Byl prvním českým králem, který se také stal římským císařem. Byl vždy velmi zbožným. Svého bratra Jana Jindřicha učinil markrabětem moravským. Starý pražský kostel nechal vyzdobit stříbrem, které pocházelo z Kutné Hory. Ustanovil tam také dvacet čtyři služebníků, aby zpívali hymny a písně.⁵³⁹

Karel také nechal povýšit pražské biskupství na arcibiskupství a založil v Praze univerzitu. Prvním pražským arcibiskupem se stal Arnošt z Pardubic, který potom Karla s Blankou z Valois korunoval českým králem.⁵⁴⁰

V Braniborsku se objevil Lživaldemar, který o sobě tvrdil, že je bývalým braniborským markrabětem Valdemarem a začal bojovat proti Ludvíku I. Branibořanovi.⁵⁴¹

526DUBRAVIUS, 1687, s. 536–537.

527DUBRAVIUS, 1687, s. 541.

528DUBRAVIUS, 1687, s. 551–552.

529DUBRAVIUS, 1687, s. 554.

530DUBRAVIUS, 1687, s. 554.

531DUBRAVIUS, 1687, s. 555.

532DUBRAVIUS, 1687, s. 556.

533DUBRAVIUS, 1687, s. 557.

534DUBRAVIUS, 1687, s. 557–558.

535DUBRAVIUS, 1687, s. 558.

536DUBRAVIUS, 1687, s. 564.

537DUBRAVIUS, 1687, s. 566.

538DUBRAVIUS, 1687, s. 567–568.

539DUBRAVIUS, 1687, s. 572–573.

540DUBRAVIUS, 1687, s. 573.

541DUBRAVIUS, 1687, s. 575–577.

Karel si vzal za svou druhou manželku Annu Falckou a získal říšské korunovační klenoty.⁵⁴² Poté jel Karel do Itálie, kde by v Miláně korunován králem lombardským.⁵⁴³ V Římě byl poté s manželkou Annou korunován římským císařem.⁵⁴⁴ Při zpáteční cestě proti Karlovi vypukla v Pise vzpoura. Strhla se bitva, kterou však císařovi vojáci vyhráli. Karel je za to pasoval na rytíře.⁵⁴⁵ V Itálii se také Karlovi podařilo získat ostatky svatého Víta.⁵⁴⁶

Karel také zřídil biskupství v Litomyšli.⁵⁴⁷ Také založil Nové Město pražské, kde založil mnoho nových kostelů a klášterů.⁵⁴⁸ Dále založil Karlovu kolej. Vyšehrad nechal opravit a opevnit hradbami. Také v Praze založil most s věžemi. České království rozdělil na dvanáct krajů.⁵⁴⁹ V Čechách se v té době objevila skupina mrskačů, které nechal arcibiskup Arnošt z Pardubic vypovědět ze země.⁵⁵⁰ Třetí Karlovou manželkou se stala Anna Svídnická, díky které bylo získáno Svídnicko. Díky Anně Falcké byly získány hrady a města v Bavorsku, mj. Sulzbach. Karlova dcera Kateřina Lucemburská se stala manželkou rakouského vévody Rudolfa IV. Habsburského.⁵⁵¹

Saský vévoda Rudolf povzbuzoval Karla, aby se vydal na výpravu osvobodit Jeruzalém.⁵⁵² Karel svolal sněm do Met a do Norimberku, na nichž byla vyhlášena Zlatá bula.⁵⁵³ Karlův syn Václav IV. byl ještě za otcova života korunován českým králem.⁵⁵⁴ Po smrti olomouckého biskupa Jana Volka se biskupem stal Jan Očko z Vlašimi.⁵⁵⁵

Karel založil hrad Karlštejn, v němž nechal uložit korunovační klenoty i jiné poklady.⁵⁵⁶ Od Oty V. Bavorského Karel koupil Braniborsko.⁵⁵⁷ Karel také řešil případ, kdy jistý Záhora nechal oslepit kněze. Karel přikázal tohoto Záhoru také oslepit.⁵⁵⁸ Za Karlem přijeli poslové a žádali, aby panoval pouze jako císař v říši, což Karel odmítl.⁵⁵⁹

542DUBRAVIUS, 1687, s. 577–578.

543DUBRAVIUS, 1687, s. 578–579.

544DUBRAVIUS, 1687, s. 579–580.

545DUBRAVIUS, 1687, s. 580–582.

546DUBRAVIUS, 1687, s. 582.

547DUBRAVIUS, 1687, s. 583.

548DUBRAVIUS, 1687, s. 583.

549DUBRAVIUS, 1687, s. 584.

550DUBRAVIUS, 1687, s. 584–585.

551DUBRAVIUS, 1687, s. 585.

552DUBRAVIUS, 1687, s. 585–586.

553DUBRAVIUS, 1687, s. 587.

554DUBRAVIUS, 1687, s. 588.

555DUBRAVIUS, 1687, s. 589.

556DUBRAVIUS, 1687, s. 589.

557DUBRAVIUS, 1687, s. 590.

558DUBRAVIUS, 1687, s. 591.

559DUBRAVIUS, 1687, s. 591.

Čtvrtou Karlovou manželkou se stala Alžběta Pomořanská, která Karlovi porodila syna Zikmunda Lucemburského.⁵⁶⁰ V Itálii si Karel vyžádal ostatky svatého Zikmunda.⁵⁶¹ Potom zemřel Karlův bratr, moravský markrabě Jana Jindřich. Karel potom rozdělil Moravu jeho synům, Joštovi Moravskému a Prokopovi Lucemburskému.⁵⁶² Zemřel také arcibiskup Arnošt z Pardubic. Po něm se pražským arcibiskupem stal bývalý olomoucký biskup Jan Očko z Vlašimi, který se poté stal také kardinálem.⁵⁶³ Karlův syn Václav IV. si vzal za manželku Johanu Bavorskou.⁵⁶⁴ Karel se snažil přesvědčit kurfiřty, aby římským králem zvolili jeho syna Václava IV. Každému kurfiřtovi za to slíbil sto tisíc zlatých. Václav IV. byl poté korunován římským králem.⁵⁶⁵ Zikmund Lucemburský se stal markrabětem braniborským.⁵⁶⁶ Byl dohodnut sňatek Zikmunda Lucemburského s Marií Uherskou, dcerou uherského krále Ludvíka I. Velikého, jehož se Zikmund stal dědicem a byl dán na výchovu do Uher.⁵⁶⁷ Jan Zhořelecký se stal markrabětem lužickým.⁵⁶⁸ Karel také nechal vystavět zeď na Petříně v Praze.⁵⁶⁹ Karel také začal stavět průplav mezi Dunajem a Vltavou.⁵⁷⁰ Před smrtí se Karel rozloučil se synem Václavem a poté zemřel. Byl pohřben v chrámu svatého Víta v Praze.⁵⁷¹

Také Jan Dubravius věnoval ve své historii Karlu IV. značnou pozornost. Události ve svém díle nedatoval a neuváděl je ani v chronologickém pořadí, což je někdy na újmu porozumění textu. Drobné chyby lze nalézt také v titulatuře některých osobností.

Dubravius si všímá Karlovy vlády v Čechách, v říši i v Itálii. Uvádí Karlovu bohatou zakladatelskou činnost, především v Praze. Pozornost věnuje také sbírání relikvií. Karel IV. je u Dubravia schopným panovníkem. Je také zbožným, zakládá kostely a kláštery. Za povšimnutí stojí, že Dubravius jako olomoucký biskup nevěnoval větší pozornost Moravě.

560DUBRAVIUS, 1687, s. 592.

561DUBRAVIUS, 1687, s. 592.

562DUBRAVIUS, 1687, s. 593.

563DUBRAVIUS, 1687, s. 594.

564DUBRAVIUS, 1687, s. 595.

565DUBRAVIUS, 1687, s. 596.

566DUBRAVIUS, 1687, s. 596.

567DUBRAVIUS, 1687, s. 596–597.

568DUBRAVIUS, 1687, s. 597.

569DUBRAVIUS, 1687, s. 597.

570DUBRAVIUS, 1687, s. 597–598.

571DUBRAVIUS, 1687, s. 598–599.

6. Komparace obrazu Karla IV. v dílech českých

humanistických autorů

Tato kapitola představuje komparaci obrazů Karla IV., jak jsou podle jednotlivých historiografických děl představeny v kapitole 5. V této kapitole jsou tato díla porovnávána podle toho, jako o Karlu IV. píší.

Piccolomini je ve svém líčení poměrně stručný, události si vybírá. Popisuje celý Karlův život, nevypráví však chronologicky, mnohé události zmiňuje pouze ve výčtu. Větší pozornost věnuje událostem v Itálii.

Hájek představuje celý Karlův život v největší šíři. Vypráví chronologicky, každá událost má alespoň malý příběh. Věnuje pozornost všem oblastem Karlovy činnosti v Čechách, v říši i v Itálii.

Také Lupáčovo vyprávění je velmi rozsáhlé. Představuje celý Karlův život. Vypráví chronologicky a zasazuje události do příběhu. Věnuje se mnoha aspektům Karlova díla. Z tohoto spisu je patrný Lupáčův obdiv ke Karlovi.

Kuthen je ve své kronice poměrně stručný, ačkoliv i on zmiňuje události z celého Karlova života. Vypráví chronologicky, ale události zmiňuje spíše ve výčtu, jeho dílo má charakter letopisu. Pozornost zaměřuje hlavně na Karlovu zakladatelskou činnost v Praze.

Bílejovského kronika má zcela jiný charakter. Karlovi není věnováno soustavné vyprávění, v kronice se o něm objevují pouze drobné zmínky. Bílejovský nevypráví Karlův život, události jeho života a vlády si vybírá podle zaměření své kroniky. Nevypráví je chronologicky a jedná se o stručné zmínky, které nemají charakter příběhu.

Dubravius věnuje Karlovi značnou pozornost. Vypráví celý Karlův život, nikoliv však chronologicky. Události vypravuje v příbězích. Všímá si Karlovy činnosti v Čechách, v říši i v Itálii.

Lze říct, že všechna prozkoumaná díla vytvářejí kladný obraz tohoto panovníka. Představují jej jako vládce velmi schopného, který dbá o své země, připomínány jsou jeho ctnosti. Ve všech dílech je zmiňována Karlova bohatá zakladatelská činnost, především v Čechách a v Praze. Jsou zmiňovány nejvýznamnější stavby, které založil.

Karel je také představován jako panovník zbožný, který se věnuje zakládání kaplí, kostelů a klášterů, sbírá ostatky svatých, zajišťuje povýšení pražského biskupství na arcibiskupství. Především u Hájka také bojuje proti kacířům a pohanům.

Často se také věnuje urovnávání různých sporů, dovede válečně i diplomaticky řešit mnohé konflikty, z nichž vychází vítězně. V Hájkově kronice se často účastní různých soudů, dbá na spravedlnost a při trestání křivd a nepravostí dovede být také velmi přísný, protože si přeje mít v zemi pořádek.

Karel je také panovníkem moudrým a vzdělaným. Je připomínáno jeho vzdělání ve Francii. Často jsou také zmiňovány jazyky, které ovládal, i schopnost číst a psát. Také je uváděno založení univerzity v Praze, koleje této univerzity, které založil, i knihy, jež této univerzitě věnoval.

Výtky vůči Karlovi se objevují jen velice málo. Piccolomini Karlovi vyčítá větší zájem o Čechy než o říši, což pokládá za škodu, protože Karel podle něj mohl být i dobrým římským císařem. Velmi mu vytýká, že ve snaze o zvolení svého syna Václava IV. římským králem uplácel kurfiřty, kterým pak zastavil cla a důchody, čímž měl zničit moc římských císařů. Tuto výtku lze nalézt s menší razancí i u Hájka a Dubravia. Hájek v jedné zmínce navíc Karlovi vyčítá větší náklonnost k Němcům.

Celkově však lze tvrdit, že všechna díla Karla představují ve velice kladném světle a Karla vyobrazují pozitivně.

Závěr

Tato diplomová práce sledovala obraz císaře a krále Karla IV. v dílech české humanistické historiografie 16. století. Jednalo se o dílo *Historia Bohemica* Eneáše Silvia Bartoloměje Piccolominiho (papeže Pia II.), překlady tohoto díla od Jana Húskey, Mikuláše Konáče z Hodiškova a Daniela Adama z Veleslavína, dále šlo o *Kroniku českou* Václava Hájka z Libočan, *Historii o císaři Karlovi* od Prokopa Lupáče z Hlaváčova, *Kroniku o založení země české* Martina Kuthena ze Šprinsberka, *Kroniku českou* Bohuslava Bílejovského a dílo *Historiae Regni Bohemiae* Jana Skály z Doubravky a Hradiště (Jana Dubravia).

Z hlavních pramenů těchto děl lze zmínit Kosmovu *Kroniku českou*, *Letopis Vincentiův*, *Kroniku takřečeného Dalimila*, *Husitskou kroniku* Vavřince z Březové či *Staré letopisy české*. Z kronikářských děl doby Karlovy se jedná především o *Kroniku českou* Přibíka Pulkavy z Radenína. Spisy českých humanistických kronikářů se staly prameny především v barokním období, čerpal z nich např. Bohuslav Balbín. Hájkovou kroniku se v pozdějším období zabýval Gelasius Dobner, Josef Dobrovský či František Palacký.

Nejprve byly představeny prameny této práce a odborná literatura. Následně byl definován žánr kroniky, historie a historického kalendáře.

Ve větší šíři byl představen kontext evropského a českého humanismu. Dále byly popsány dějiny české humanistické literatury a české humanistické historiografie. Největší pozornost pak byla věnována autorům, kteří sepsali díla, jež jsou pramenem této práce. Spolu s tím byla s ohledem na charakter dané kapitoly představena také Veleslavínova předmluva ke *Kronikám dvěma o založení země české*. Poté byl popsán život Karla IV.

V následující kapitole byla rozebrána jednotlivá výše zmíněná díla s ohledem na to, jaké informace o Karlovi IV. podávají. Ačkoliv se jedná o díla značně rozdílná, lze tvrdit, že všechna představují Karla jako schopného, spravedlivého, zbožného a moudrého vladaře a vytvářejí tak jeho pozitivní obraz. Tyto informace pak byly sumarizovány v poslední kapitole.

Seznam pramenů

Aeneae Silvii Historia Bohemica – Enea Silvio, *Historie česká*. Praha 1998.

ADAM Z VELESLAVÍNA, Daniel: *Kronyky Dwě O založenij Země České a prwnijch Obywatelijch gegich, též o Knijžatech a Králijch Českých y gegich činech*. Praha 1585.

Books Google: https://books.google.cz/books?id=n38AAAAcAAJ&pg=PA1&hl=cs&source=gb_s_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false.

Digitální knihovna Moravské zemské knihovny:
<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:3c06f1ce-9dbe-11e0-8578-0050569d679d?page=uuid:3c2aa66f-9dbe-11e0-8578-0050569d679d>.

Digitální knihovna Moravské zemské knihovny:
<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:90694c52-9deb-11e0-a742-0050569d679d?page=uuid:9078dcb3-9deb-11e0-a742-0050569d679d>.

DUBRAVIUS, Jan: *Historia Bohemica*. Basilej 1575.

DUBRAVIUS, Jan: *Historia Bohemica*. Frankfurt nad Odrou 1687.

DUBRAVIUS, Jan: *Historiae Regni Bohemiae*. Prostějov 1552.

HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: *Kronika česká*. Praha 2013.

HALAMA, Ota (ed.): *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*. Praha 2011.

KUTHEN ZE ŠPRINSBERKA, Martin: *Kronyka o založenj zemie Česke a prwnijch obywatelijch gegich, tudž o knjžatech a králijch gich činech a příjbězých welmi krátce, z mnohých kronykářůw sebraná*. Praha 1809.

LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop: *Historia o císaři Karlovi, toho jména Čtvrtém, králi českém*. Praha 1848.

Manuscriptorium: <http://www.manuscriptorium.com/apps/collections.php?direct=collection&pid=20&envLang=cs#result-tabs-2>.

PICCOLOMINI, Eneáš Silvius: *Česká kronika*. Praha 1510.

Seznam literatury

- BENEŠ, Zdeněk: *Historický text a historická kultura*. Praha 1995.
- BENEŠ, Zdeněk: *Historický text a historická skutečnost*. Praha 1993.
- BENEŠ, Zdeněk: Humanistické konstanty českého dějepisectví 16. a 17. století. *Historický obzor*, 1997, roč. 8, č. 7–8. s. 174–176.
- BUJŇÁK, Petr: Dubravius. In *Masarykův slovník naučný* II (D–G). Praha 1926.
- ČORNEJ, Petr: Kronika. In Mocná, D. – Peterka, J. et al., *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl 2004.
- ČORNEJ, Petr: Historie. In Mocná, D. – Peterka, J. et al., *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl 2004.
- HALAMA, Ota: Kněz Bohuslav Bílejovský a jeho Česká kronika. In Halama, O. (ed.), *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*. Praha 2011.
- HEJNIC, Josef: Adam Daniel. In *Rukověť humanistického básnictví* 1 (A–C). Praha 1966.
- HEJNIC, Josef: Lupáč (Lupacius, Lupacyus, Lupatius), Prokop. In *Rukověť humanistického básnictví* 3 (K–M). Praha 1969.
- HEJNIC, Josef: Kuthen (Cuthaenus, Cuthenus), Martin. In *Rukověť humanistického básnictví* 3 (K–M). Praha 1969.
- HEJNIC, Josef: Dubravius (Dubravus, Skála), Jan. In *Rukověť humanistického básnictví* 2 (Č–J). Praha 1966.
- HRABÁK, Josef – MUKAŘOVSKÝ, Jan (eds.): *Dějiny české literatury* I. Praha 1959.
- Ilustrovaný encyklopedický slovník* I (A–I). Praha 1980.
- JAKUBEC, Jan: *Dějiny literatury české* I. Praha 1929.
- KALISTA, Zdeněk: Piccolomini Enea Silvio. In Bukáček, J. et al. (eds.), *Slovník spisovatelů. Itálie – Vatikánské Město – San Marino – Švýcarsko (Ticino, Grigioni)*. Praha 1968.
- KALOČOVÁ, Jarmila: *Průvodce literárními pojmy*. s. 1. 1991.
- KARPATSKÝ, Dušan.: *Malý labyrint literatury*. Praha 2001.
- KARPATSKÝ, Dušan.: *Malý labyrint literatury*. Praha 1982.
- KAVKA, František: *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355 – 1378)* I–II. Praha 1993.
- KAVKA, František: *Karel IV. Historie života velkého vladaře*. Praha 1998.
- KAVKA, František: *Život na dvoře Karla IV.* Praha 1993.
- KOLÁR, Jaroslav: Bohuslav Bílejovský. In Forst, V. (ed.), *Lexikon české literatury* I (A–G). Praha 1985.

- KOLÁR, Jaroslav: K typologii české historické prózy z období humanismu. In Kolár, J., *Návraty bez konce. Studie k starší české literatuře*. Brno 1999. s. 195–207.
- KOLÁR, Jaroslav: K podobám epičnosti v Hájkově kronice. In Kolár, J., *Návraty bez konce. Studie k starší české literatuře*. Brno 1999. s. 187–193.
- KOLÁR, Jaroslav: Poznámky k nejstaršímu českému překladu Historie české Eneáše Silvia. In Kolár, J., *Sondy. Marginálie k historickému myšlení o české literatuře*. Brno 2007. s. 27–31.
- KOLÁR, Jaroslav: Klatovský a Hájek: ke vztahu historických pramenů a literatury. In Kolár, J., *Sondy. Marginálie k historickému myšlení o české literatuře*. Brno 2007. s. 99–102.
- KOLÁR, Jaroslav: Mikuláš Konáč z Hodiškova. In Forst, V. (ed.), *Lexikon české literatury* 2/II (K-L, dodatky A-G). Praha 1993.
- KOLÁR, Jaroslav: Martin Kuthen ze Šprinsberka. In Forst, V. (ed.), *Lexikon české literatury* 2/II (K-L, dodatky A-G). Praha 1993.
- KOLÁR, Jaroslav: Daniel Adam z Veleslavína. In Forst, V. (ed.), *Lexikon české literatury* I (A-G). Praha 1985. KOLÁR, Jaroslav: Konáč z Hodiškova Mikuláš. In Menclová, V. – Vaněk, V. (eds.), *Slovník českých spisovatelů*. Praha 2005.
- KOLÁR, Jaroslav: Václav Hájek z Libočan. In Forst, V. (ed.), *Lexikon české literatury* 2/I (H-J). Praha 1993.
- KOLÁR, Jaroslav: Hájek z Libočan Václav. In Menclová, V. – Vaněk, V., *Slovník českých spisovatelů*. Praha 2005.
- KOLÁR, Jaroslav: Hájkova kronika a česká literatura. In Hájek z Libočan, V., *Kronika česká*. Praha 1981.
- KOLÁŘ, Martin: Hájek z Libočan. In *Ottův slovník naučný* 10 (Gens – Hedwiga). Praha 1998.
- Komenského slovník naučný* V (Haiti – Jankó Paul). Praha 1938.
- Komenského slovník naučný* I (A – Boleski Andrzej). Praha 1937.
- Komenského slovník naučný* III (Československo – Eguiloz). Praha 1937.
- Komenského slovník naučný* VII (Kvášňovice – Mildschuh). Praha 1938.
- Komenského slovník naučný* VI (Jankov – Kvašení). Praha 1938.
- KOPECKÝ, Milan: *Daniel Adam z Veleslavína*. Praha 1962.
- KOPECKÝ, Milan: *Český humanismus*. Praha 1988.
- KÖNIGSMARK, Václav: Kalendář. In Vlašín, Š. (ed.), *Slovník literární teorie*. Praha 1984.
- KOUŘIL, Miloš: Dubravius z Doubravky a z Hradiště, Jan. In *Biografický slovník českých zemí* XIV. (Dot-Dvo). Praha 2011.

- KUTNAR, František - MAREK, Jaroslav: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*. Praha 1997.
- LEHÁR, Jan – STICH, Alexandr – JANÁČKOVÁ, Jaroslava – HOLÝ, Jiří: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha 2013.
- Malá československá encyklopedie* IV (M-Pol). Praha 1986.
- Malá československá encyklopedie* II (D-Ch). Praha 1985.
- Masarykův slovník naučný* III (H-Kn). Praha 1927.
- Masarykův slovník naučný* IV (Ko-M). Praha 1929.
- NINGER, Karel: Václav Hájek z Libočan. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 3 (F – Chyžice). Praha 1863.
- NINGER, Karel – LAMBL, Vilém Dušan: Dubravius Jan. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 2 (C – Ezzelino). Praha 1862.
- NOVÁK, Jan Václav – NOVÁK, Arne: *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. Brno 1995.
- Ottův slovník naučný* 8 (Dřevěné stavby – Falšování). Praha 1997.
- PALACKÝ, František: Aeneas Sylvius. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 1 (A – Bžeduchové). Praha 1860.
- PAVERA, Libor – VŠETIČKA, František: *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc 2002.
- PECH, Vladimír: Aeneas Sylvius Piccolomini. In *Ottův slovník naučný* 1 (A – Alpy). Praha 1996.
- PELÁN, Jiří: Piccolomini Enea Silvio. In Pelán, J. et al. (eds.), *Slovník italských spisovatelů*. Praha 2004. s. 573–574.
- PETRÁŇ, Josef: Obraz Karla jako hlavy státu v dějepisectví šesti století. In Vaněček, V. (ed.), *Karolus Quartus: sborník vědeckých prací o době, osobnosti a díle českého krále a římského císaře Karla IV*. Praha 1984. s. 77–104.
- RYBIČKA, Antonín: Daniel Adam z Veleslavína. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 9. Praha 1870.
- RYBIČKA, Antonín: Prokop Lupáč z Hlavačova. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 4 (I – Lžidimitrij). Praha 1865. s. 1444.
- RYBIČKA, Antonín: Kuthen Martin ze Sprimsberku. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 4 (I – Lžidimitrij). Praha 1865.
- SPĚVÁČEK, Jiří: *Karel IV. Život a dílo (1316–1378)*. Praha 1979.
- ŠÍMA, Matěj: Kalendář. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 4 (I – Lžidimitrij). Praha 1865. s. 490.

- ŠMAHEL, František: Aenea, Silvio de Piccolomini. In *Biografický slovník českých zemí* A I. sešit. Praha 2004.
- ŠMAHEL, František: Enea Silvio Piccolomini a jeho Historie česká. In *Aeneae Silvii Historia Bohemica – Enea Silvio, Historie česká*. Praha 1998.
- ŠUSTA, Josef: *Karel IV. Otec a syn*. Praha 1946.
- ŠUSTA, Josef: *Karel IV. Za císařskou korunou*. Praha 1948.
- TENČÍK, František: *Slovníček literárních pojmů*. Praha 1976
- TICHÁ, Zdeňka: Jan Dubravius. In Forst, V. (ed.), *Lexikon české literatury* I (A-G). Praha 1985.
- TOBOLKA, Zdeněk: Kuthen ze Šprinsberka Martin. In *Ottův slovník naučný* 15 (Krajčij – Ligustrum). Praha 1999.
- TOŠNEROVÁ, Marie: *Kroniky českých měst z předbělohorského období. Úvod do studia městského kronikářství v letech 1526–1620*. Praha 2010.
- TOŠNEROVÁ, Marie.: Kroniky českých měst raného novověku. In *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska 2008. Sborník ze 17. odborné konference v Olomouci z 5.–6. listopadu 2008*. Olomouc 2009. s. 175–185.
- TRUHLÁŘ, Antonín: Lupáč z Hlavačova Prokop. In *Ottův slovník naučný* 16 (Lih – Media). Praha 1999.
- TRUHLÁŘ, Antonín: Bílejovský Bohuslav. In *Ottův slovník naučný* 4 (Bianchi-Giovini – Bžunda). Praha 2003.
- VLAŠÍN, Štěpán et al.: *Slovník literární teorie*. Praha 1984.
- VLČEK, Jaroslav: *Dějiny české literatury* I. Praha 1960.
- VLČEK, Jaroslav: Konáč z Hodišťkova Mikuláš. In *Ottův slovník naučný* 14 (Kartel – Kraj). Praha 1998.
- VYKOUKAL, František Vladimír: Kalendář. In *Ottův slovník naučný* 13 (Jana – Kartas). Praha 1998.
- ZIKMUND, Václav: Humanismus. In Rieger, F. L. (ed.), *Slovník naučný* 3 (F – Chyžice). Praha 1863.

Internetové zdroje obrázků

<https://husitstvi.cz/clanky/zikmund-lucembursky-cisar-ve-stinu-husitu/zikmund-lucembursky-cisar-ve-stinu-husitu-i-dil-nesnadne-pocatky/>.

<https://husitstvi.cz/historie/strucna-historie/strucne-dejiny-husitstvi-ii-1436-1485/>.

<https://dig.vkol.cz/dig/mi159/inet/0037r.jpg>.

<https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php/Soubor:079.jpg#file>.

http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-KKPS__DR_IV_10____1R2RZY6-cs#search.

<https://web.archive.org/web/20140322001955/http://www.edejiny.cz/daniel-adam-z-veleslavina/>.

<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:90694c52-9deb-11e0-a742-0050569d679d?page=uuid:92f06c67-9deb-11e0-a742-0050569d679d>.

<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:90694c52-9deb-11e0-a742-0050569d679d?page=uuid:94134189-9deb-11e0-a742-0050569d679d>.

<https://iforum.cuni.cz/iforum-6846.html>.

<http://www.nasekronika.cz/article/Dejepisectvi/Strucny-vyvoj-ceskeho-dejepisectvi-2>.

<https://www.pragerzeitung.cz/lauter-lauter-nepomucken/>.

<https://dbc.wroc.pl/dlibra/publication/5203/edition/5007?&ref=desc>.

<https://kalendar.beda.cz/pic/rerum-bohemicarum-ephemeris-1584.jpg>.

<https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php/Soubor:413.jpg>.

<https://dvojka.rozhlas.cz/sites/default/files/images/02639061.jpeg>.

https://www.europeana.eu/portal/cs/record/2048604/data_item_onb_abo__2BZ169040806.html.

Seznam příloh

Příloha 1 – Karel IV. Lucemburský

Příloha 2 – Eneáš Silvius Bartoloměj Piccolomini – Pius II.

Příloha 3 – *Historia Bohemica* od Eneáše Silvia Bartoloměje Piccolominiho, rukopis z Vědecké knihovny v Olomouci

Příloha 4 – *Historia Bohemica* od Eneáše Silvia Bartoloměje Piccolominiho, 1. tištěné vydání

Příloha 5 – *Historia Bohemica* od Eneáše Silvia Bartoloměje Piccolominiho, překlad a vydání Mikuláše Konáče z Hodiškova

Příloha 6 – Daniel Adam z Veleslavína

Příloha 7 – *Kroniky dvě o založení země české* od Daniela Adama z Veleslavína

Příloha 8 – Předmluva ke *Kronikám dvěma o založení země české* od Daniela Adama z Veleslavína

Příloha 9 – *Kalendář historický* od Daniela Adama z Veleslavína

Příloha 10 – Václav Hájek z Libočan

Příloha 11 – *Kronika česká* od Václava Hájka z Libočan

Příloha 12 – *Rerum Boemicarum Ephemeridis historicae liber primus* od Prokopa Lupáče z Hlaváčova

Příloha 13 – *Rerum Bohemicarum Ephemeris, sive Kalendarium historicum* od Prokopa Lupáče z Hlaváčova

Příloha 14 – *Kronika o založení země české* od Martina Kuthena ze Šprinsberka

Příloha 15 – Jan Skála z Doubravky a Hradiště – Jan Dubravius

Příloha 16 – *Historiae regni Boemiae* od Jana Skály z Doubravky a Hradiště – Jana Dubravia

Příloha 1

Karel IV. Lucemburský⁵⁷²

⁵⁷²<https://husitstvi.cz/clanky/zikmund-lucembursky-cisar-ve-stinu-husitu/zikmund-lucembursky-cisar-ve-stinu-husitu-i-dil-nesnadne-pocatky/>. Citováno 15. 7. 2019.

Příloha 2

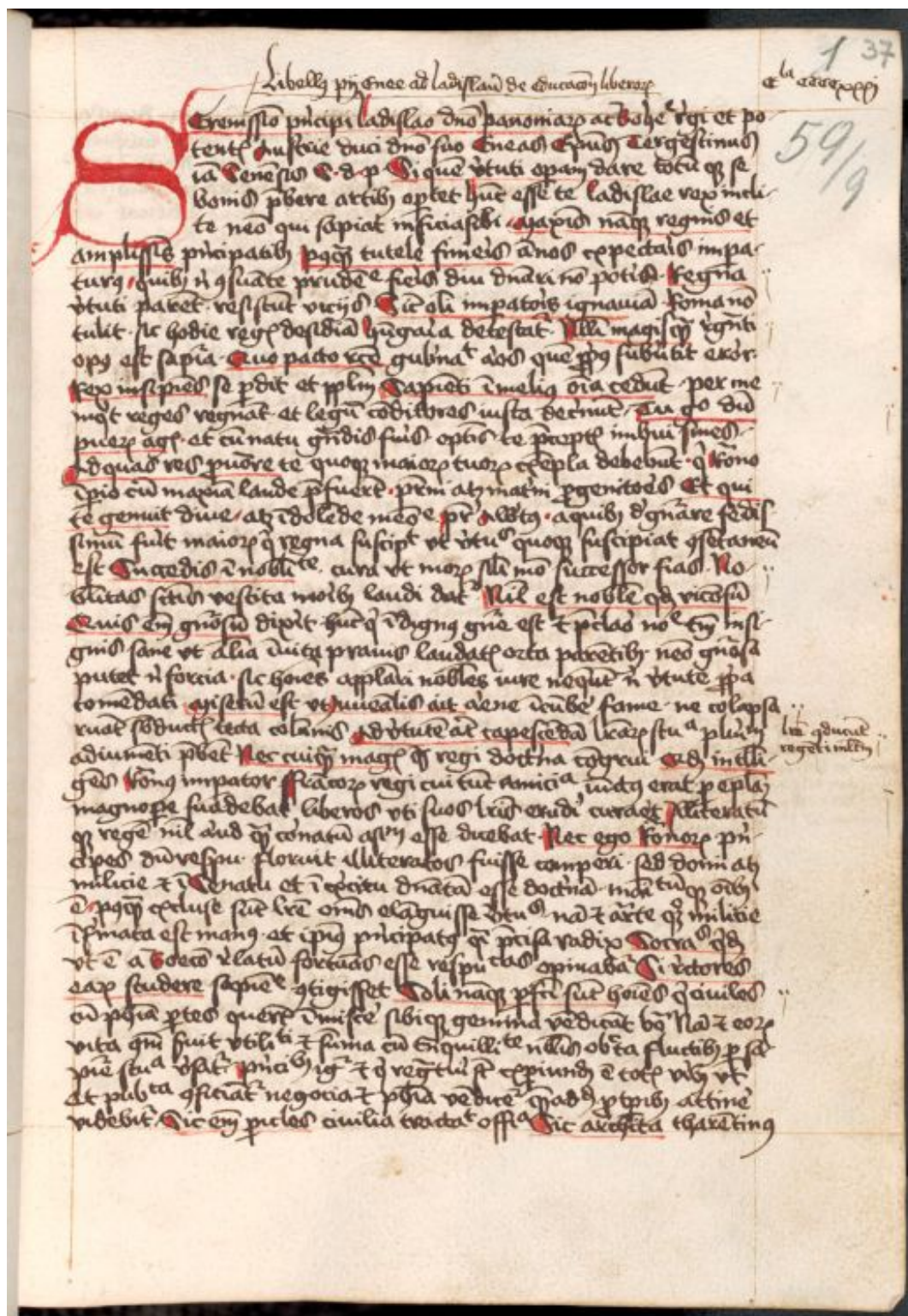

Eneáš Silvius Bartoloměj Piccolomini – Pius II.⁵⁷³

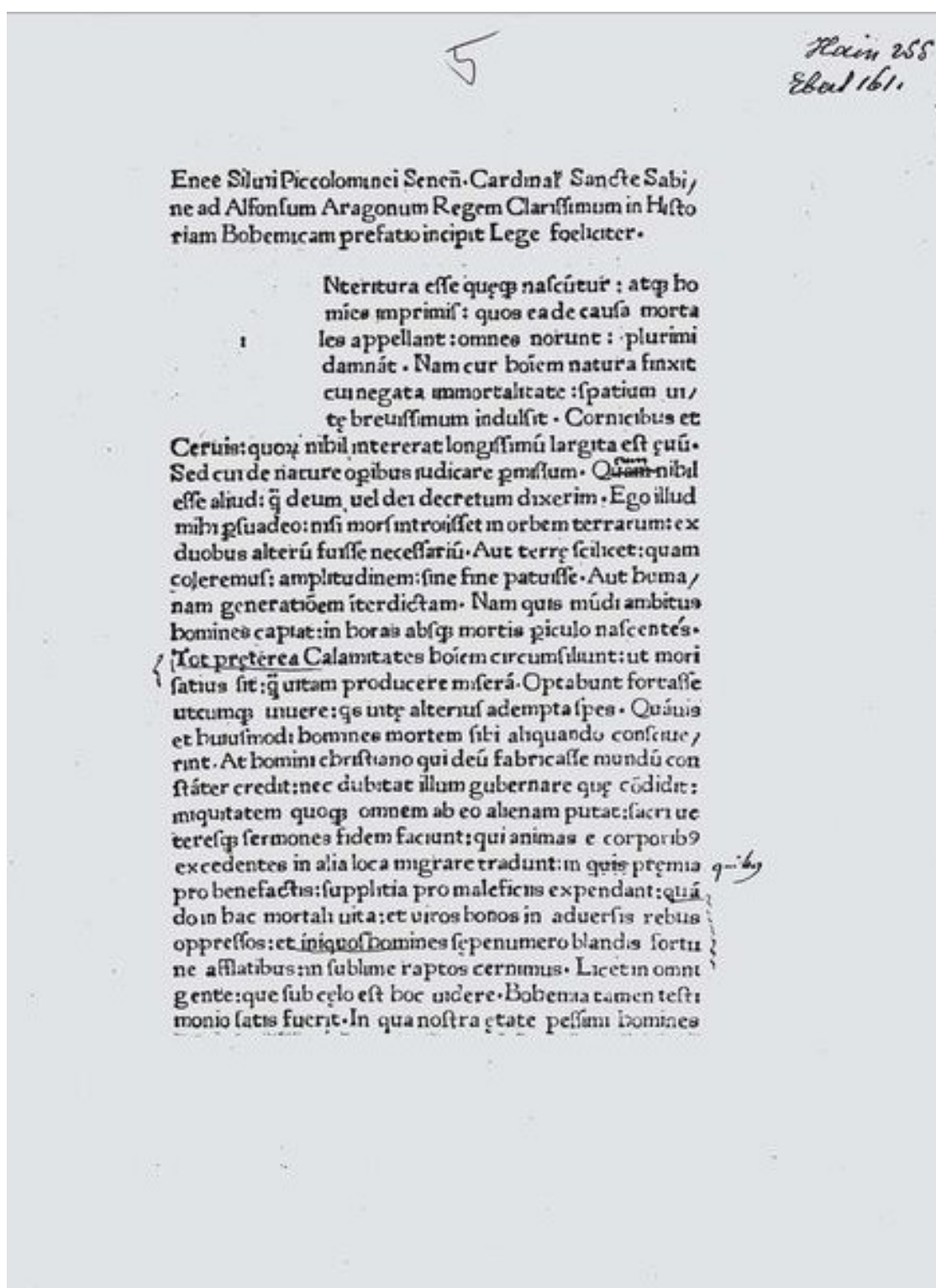
⁵⁷³<https://husitstvi.cz/historie/strucna-historie/strucne-dejiny-husitstvi-ii-1436-1485/>. Citováno 15. 7. 2019.

Příloha 3

Historia Bohemica od Eneáše Štúra, rukopis z Vědecké knihovny v Olomouci, signatura MI 159⁵⁷⁴

Příloha 4

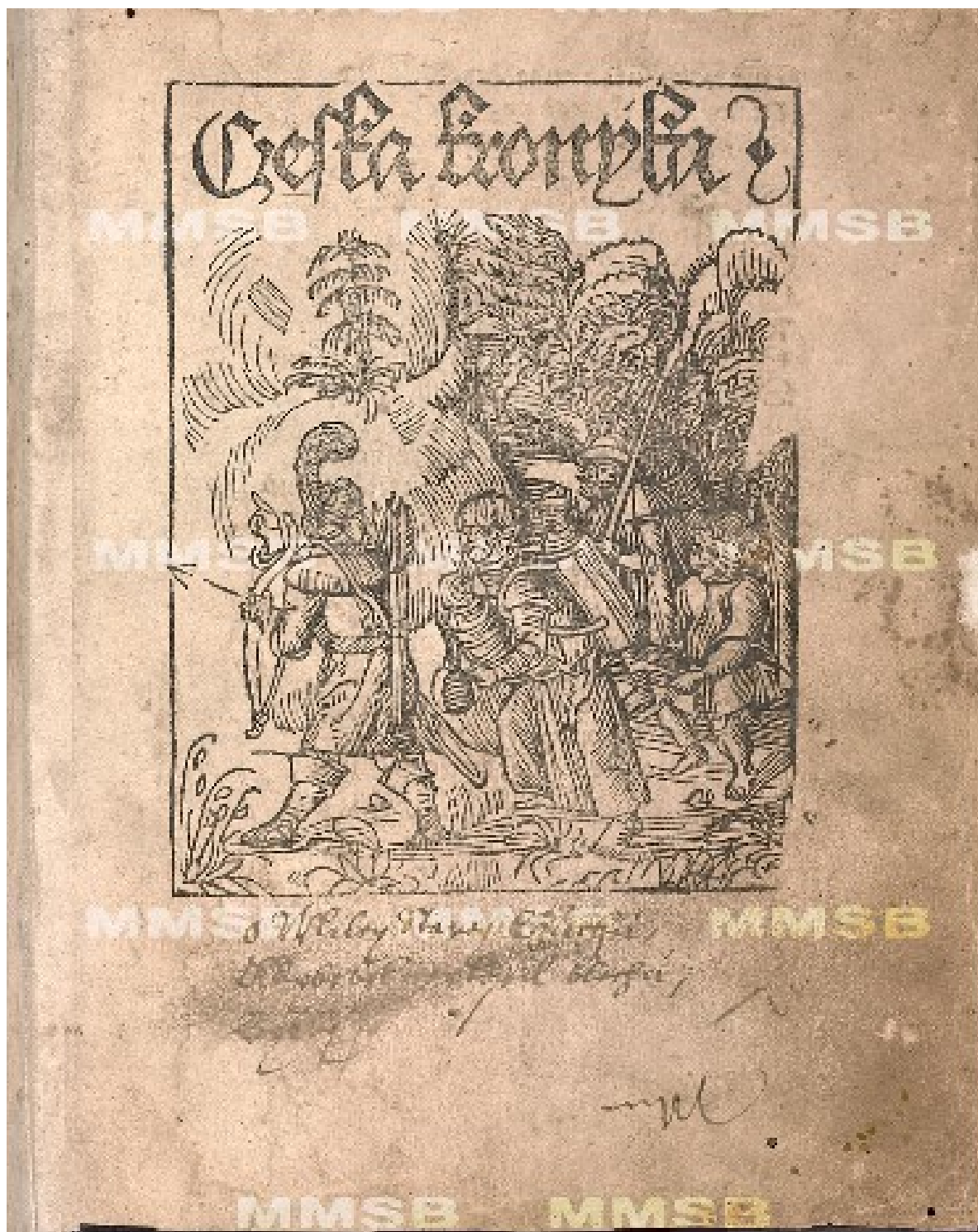

Historia Bohemica od Eneáše Silvia Bartoloměje Piccolominiho, 1. tištěné vydání, v Římě roku 1475⁵⁷⁵

⁵⁷⁵<https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php/Soubor:079.jpg#file>. Citováno 15. 7. 2019.

Příloha 5

Historia Bohemica od Eneáše Silvia Bartoloměje Piccolominiho, překlad a vydání Mikuláše Konáče z Hodiškova⁵⁷⁶

⁵⁷⁶http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-KKPS__DR_IV_10____1R2RZY6-cs#search. Citováno 15. 7. 2019.

Příloha 6

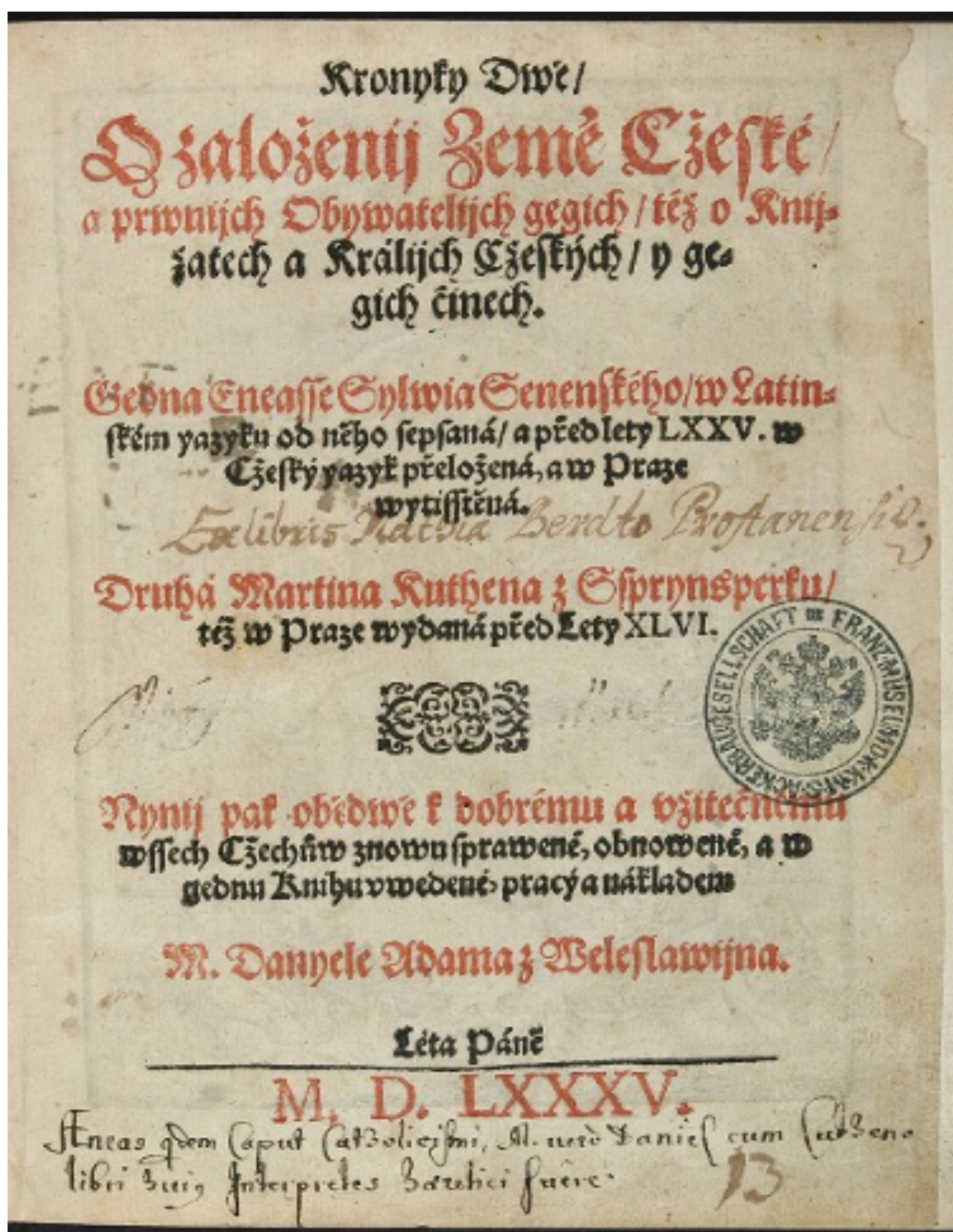
Daniel Adam z Veleslavína⁵⁷⁷

---

⁵⁷⁷<https://web.archive.org/web/20140322001955/http://www.edejiny.cz/daniel-adam-z-veleslavina/>.
Citováno 15. 7. 2019.

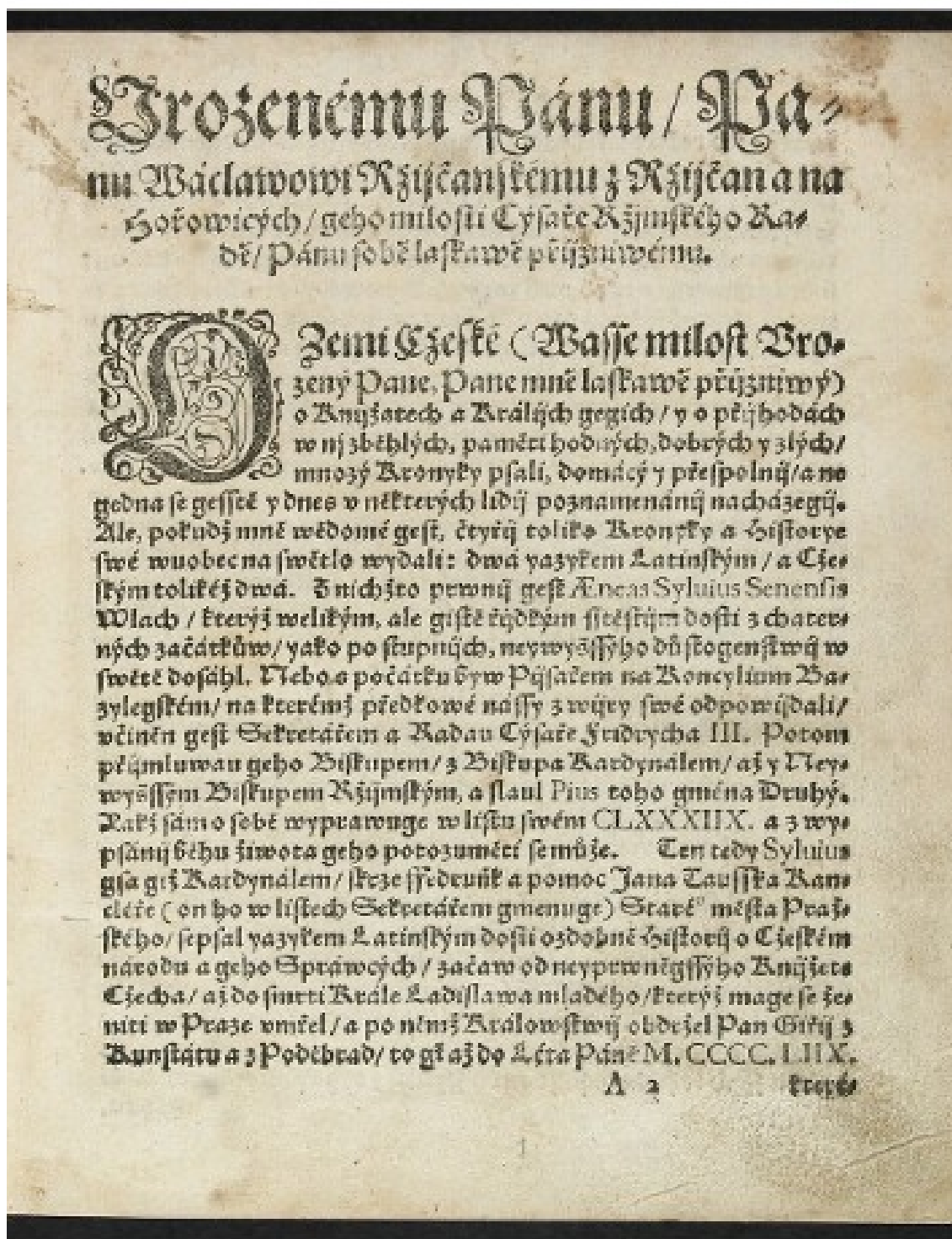

Příloha 7

Kroniky dvě o založení země české, které obsahují dílo *Historia Bohemica* od Eneáše Silvia Bartoloměje Piccolominiho v překladu Daniela Adama z Veleslavína a *Kroniku o založení země české* od Martina Kuthena ze Šprinsberka⁵⁷⁸

⁵⁷⁸<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:90694c52-9deb-11e0-a742-0050569d679d?page=uuid:92f06c67-9deb-11e0-a742-0050569d679d>. Citováno 15. 7. 2019.

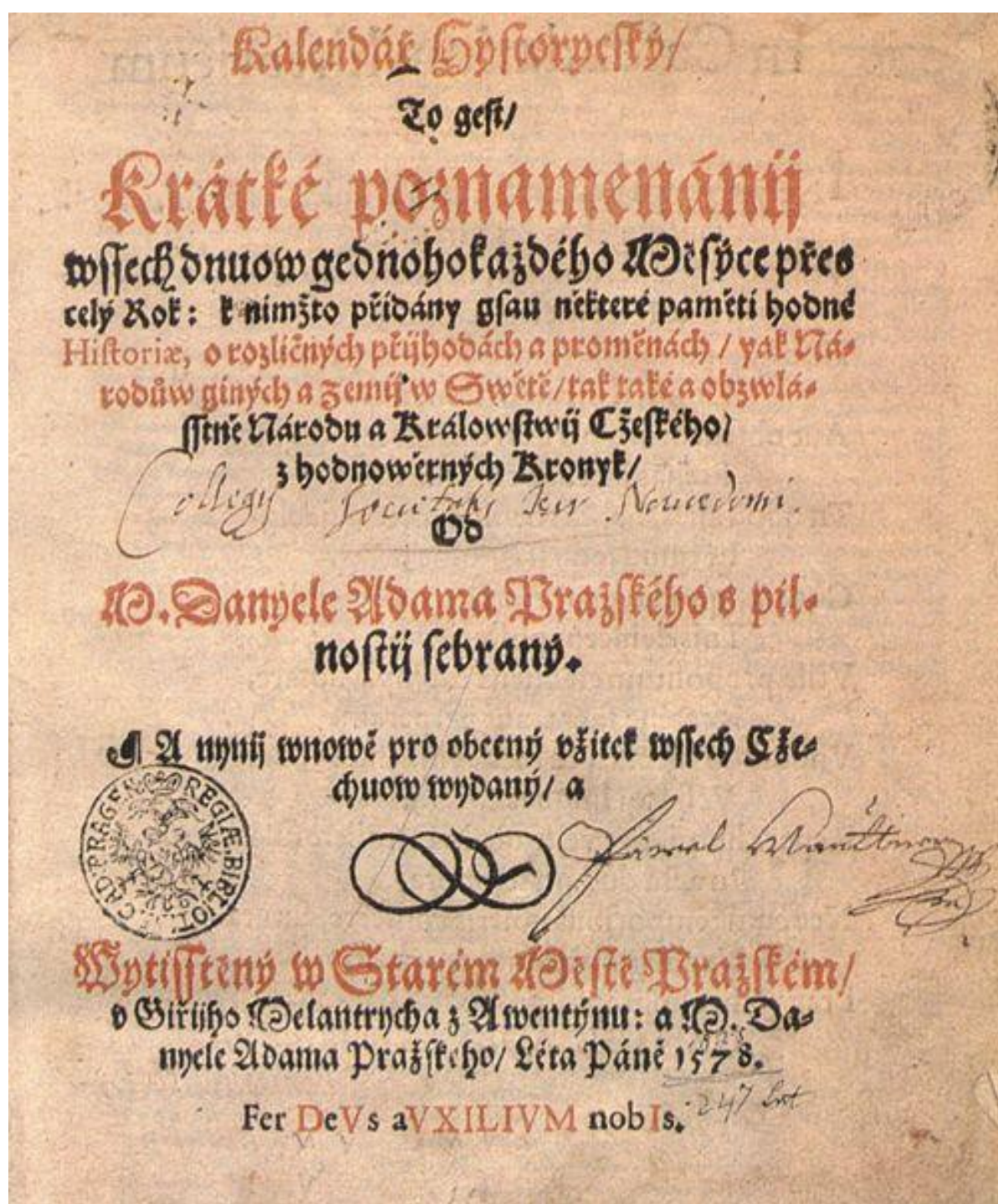

Předmluva ke *Kronikám dvěma o založení země české* od Daniela Adama z Veleslavína⁵⁷⁹

⁵⁷⁹<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:90694c52-9deb-11e0-a742-0050569d679d?page=uuid:94134189-9deb-11e0-a742-0050569d679d>. Citováno 12. 8. 2019.

Příloha 9

Kalendář historický od Daniela Adama z Veleslavína⁵⁸⁰

⁵⁸⁰<https://iforum.cuni.cz/iforum-6846.html>. Citováno 15. 7. 2019.

Příloha 10

Václav Hájek z Libočan⁵⁸¹

⁵⁸¹<http://www.nasekronika.cz/article/Dejepisectvi/Strucny-vyvoj-ceskeho-dejepisectvi-2>. Citováno 15. 7. 2019.

Kronika Česká

Quoniam gratia et Privilegie Regie Maiestatis

Kronika

I

Kronika česká od Václava Hájka z Libočan⁵⁸²

⁵⁸²<https://www.pragerzeitung.cz/lauter-lauter-nepomucken/>. Citováno 15. 7. 2019.

Příloha 12

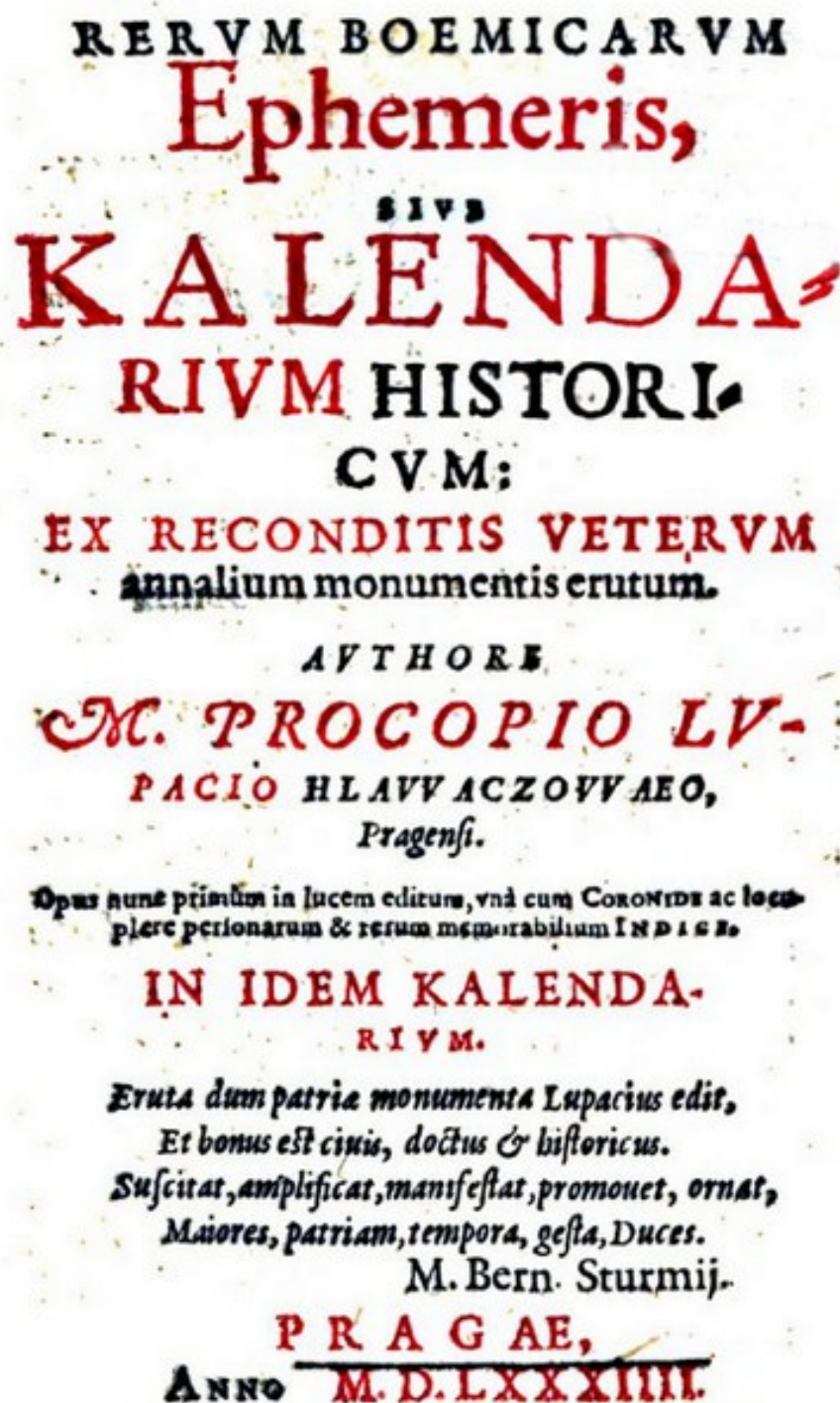

Rerum Boemicarum Ephemeridis historicae liber primus od Prokopa Lupáče z Hlaváčova⁵⁸³

⁵⁸³<https://dbc.wroc.pl/dlibra/publication/5203/edition/5007?&ref=desc>. Citováno 15. 7. 2019.

Příloha 13

Rerum Bohemicarum Ephemeris, sive Kalendarium historicum od Prokopa Lupáče z Hlaváčova⁵⁸⁴

⁵⁸⁴<https://kalendar.beda.cz/pic/rerum-bohemicarum-ephemeris-1584.jpg>. Citováno 15. 7. 2019.

Příloha 14

A Léta Páně M° CCClxxvj. Wacław syn
Karlu na Království Římské wolen.

E Léta Páně M° CCClxxvij°. vWigilgü
swateho Ondřege Cýsař Karel vmřel/a na Hradě
Pražském w Kuru swateho Wíta pochowā. Ten
to Cýsař Práva od Přemysla ustanowena změnil/
a gina městská: kterých až posawād města Králov-
ství Českeho vživagü: wydal. Ten také Zá-
mek Karlskaý wstawel/a tam Privilegia/Korunu
y gine Klénoty Zemské složil. A tak ne bez přičiny
oněm powědijno / že Hliněnné Království přiyal
a Zlateho posobě nechal. Kralowal gest xxxij Léte/
zustawil Pet Synuow Wáclawa / Zygmunda /
Jana/Jossta/a Prokopa.

ATo° času Mjstr Hawel Hwězdař wyborný o
Česlém Království w swých Rimach takto na-
M

Kronika o založení země české od Martina Kuthena ze Šprinsberka s vyobrazením Karla IV.⁵⁸⁵

⁵⁸⁵<https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php/Soubor:413.jpg>. Citováno 15. 7. 2019.

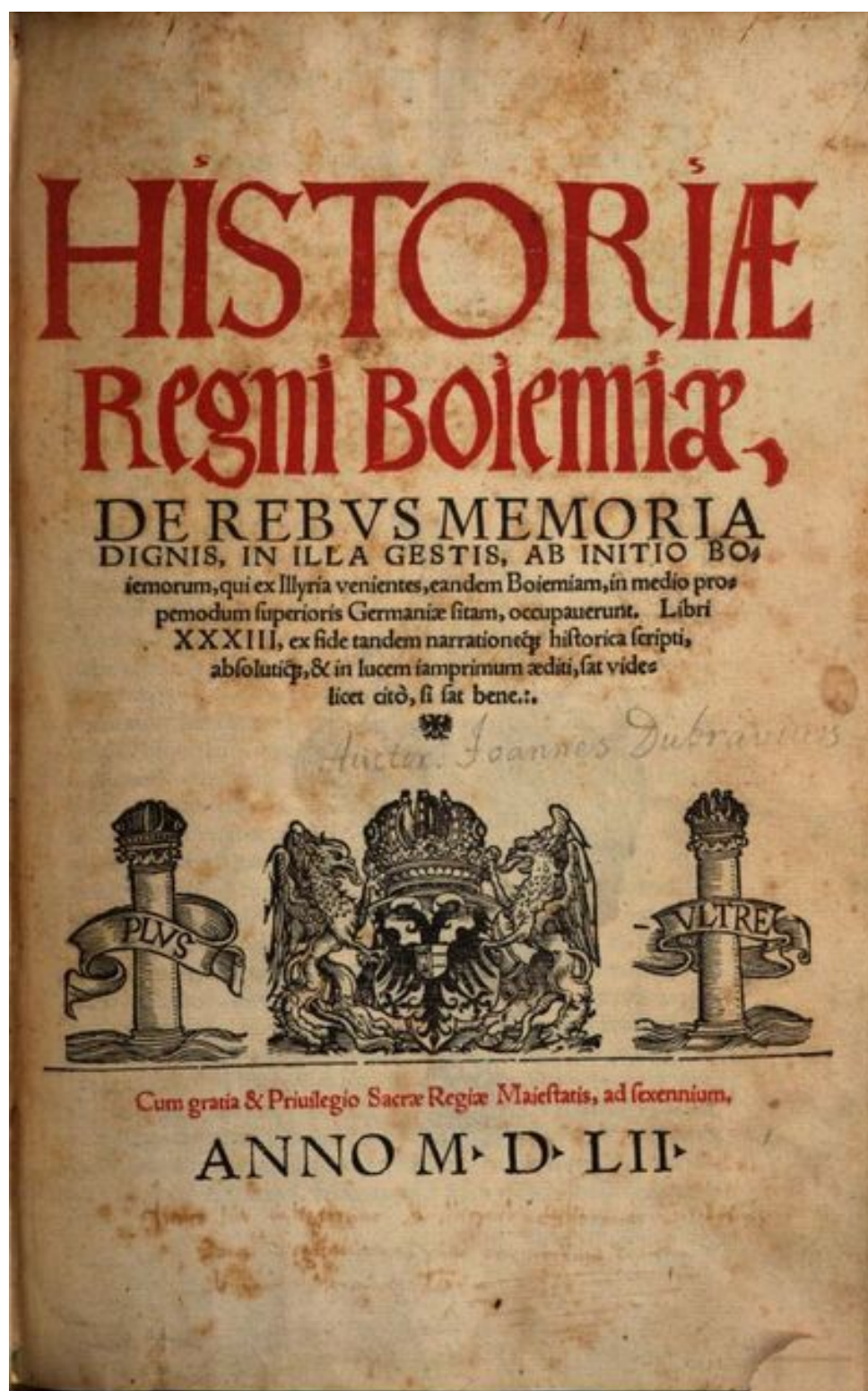
Příloha 15

Jan Skála z Doubravky a Hradiště – Jan Dubravius⁵⁸⁶

⁵⁸⁶<https://dvojka.rozhlas.cz/sites/default/files/images/02639061.jpeg>. Citováno 15. 7. 2019.

Historiae regni Boemiae od Jana Skály z Doubravky a Hradiště – Jana Dubravia⁵⁸⁷

⁵⁸⁷https://www.europeana.eu/portal/cs/record/2048604/data_item_onb_abo__2BZ169040806.html.
Citováno 15. 7. 2019.